MÜÜRILEHT

NÜÜDISKULTUURI HÄÄLEKANDJA

KUUEKÜMNE KOLMAS NUMBER : APRILL 2017

HIND 2€

9 772346 662013

#63 : HUUMOR

JUHTKIRI

NALI KATKU AJAL

Foto: Priit Mürk

Naljaga on see naljakas asi, et ühelt poolt on ta hästi lihtne ja teisalt hästi keeruline. Ühelt poolt tuleb ta iseenesest, näiteks igasuguses veebi- või muiduvestluses sõprade või sugulastega, Facebookis või kohvikus, tuleb kutsumata ja tellimata, peaaegu mõtlemata. Aga teisalt võib temaga üsna kergesti üle piiri minna, võib mööda rääkida, tahtmatult teisi solvata. Nali võib olla idiosünkraatiline nagu igasugune verbaalne suhtlus, ta võib jääda adressaadilegi tabamatuks või mõistetamatuks.

Huumori ehk kõnekaim funktsioon on olla teraapiline. Kui asjad on maailmas (olgu siis globaalsemas või isiklikumas plaanis) halvasti, saab nende üle naerda, ironiseerida, ilkuda. Nali katku ajal. Nali, mis ühendab, tervendab, lepitab. Kui **MTÜ Ühiskonnauuringute Instituut** teeb ebaadekvaatse ja igapidi kahjuliku „uuringu", saan ma Facebookis selle üle nalja teha ja mul on parem olla. Ehkki see, mis selleks tõuke annab, oli üdini ebameeldiv ja halb. Me naerame **Donald Trumpi** üle, ehkki teda ennast ei kõiguta see vähimalgi määral, irvitame brittide ja nende Brexiti üle… Küllap peaasjalikult just seetõttu, et tulla toime murega globaalse tuleviku pärast. See, et „vaba maailma juht" on totra soenguga naljanumber, paneb meid end paremini tundma – ja pole juhus, et sellessinases lehenumbris, mis on pühendatud tervenisti huumorile, nimetatakse Trumpi nime kordades (veelgi) tihemini kui eelmistes (kus seda tehti muidugi samuti silmatorkavalt palju). Me ironiseerime ka nende üle, kelle poliitika ei lähe meie meelest kokku inimõiguste kontseptsiooniga, kes näivad võimul olles lausa otseselt ohtlikud (asi on tõsine!), samavõrd kui nemad ironiseerivad meie üle, nähes küllap ohtu ja „liberaalse diktatuuri" kandmist ja süvendamist just meis. Või, vaadates veelgi isiklikumalt, kui me läheme kellestki lahku, kui keegi sureb, siis mingisugune kohustuslik ja hädavajalik faas asjadega toimetulemiseks on just huumor. Nii naerame iseenda üle ja teiste üle ja nii saame terveks.

Selle kohta, kas on asju, mille üle nalja ei tehta, jagunevad arvamused teadagi kaheks, aga üldiselt jääb mulje, et neid, kelle puhul neid tõesti ei olegi ühtegi, on vähe. Nii tardume kõik millegi ees tagasi, olgu see siis nii püha või mingil moel / kellegi jaoks nii valus. Holokaustihuumor ei sündinud kohe pärast holokausti, Wikipedias on eraldi artikkel näiteks 9/11 terrorirünnakul põhinevast huumorist („Humor based on the September 11 attacks"), väidetavasti pärinebki määratlus „Liiga vara!" („Too soon!") reaktsioonist paar nädalat pärast terrorirünnakut tehtud naljale – kui trauma ja šokk on liiga värsked, pole sünnis nalja teha. Nii peab huumor olema samavõrd vastutustundlik kui kõik muugi, aga tema mehhanism on tihti keerulisem. Loodud muu hulgas selleks, et lepitada, on naljale lubatud ka see, mis tavalises suhtluses ei pruugi olla. Inimaju (seejuures nii adresseerija kui ka adressaadi aju) teeb tuhandeid välkkiireid operatsioone, kalkulatsioone, rakendab tehteid, mille tulemusena nali sünnib ja vastu võetakse. See, mis on ühe jaoks solvav, ei ole seda teise jaoks mitte, aga küllap peame arvestama, kas me oleme valmis kellelegi oma naljaga haiget tegema, ja küllap oleme kõik selle printsiibi vastu oma elus eksinud, sest kasutame vale eeldust või valemit.

Nii tegin mina kord mõtlematu nalja Rail Balticu kohta vanale sõbrale, kes, arvates seepeale, et olen Rail Balticu toetaja (ehk eksisime nii mina kui ka tema – ma ei ütleks, et ma olen Rail Balticu poolt rohkem kui vastu), soovitas mul end ära tappa. Ja soovitas end ära tappa ka kõigil teistel, kes on poolt. See ei solvanud mind, sest ma sain aru, et ka tema kasutas vale tehet või eeldust, aga see üllatas *märkimisväärselt* ja pani mind mitmeid kordi hiljem oma peas toimunu juurde tagasi tulema. See, mis minu jaoks on suvaline, ei ole seda kellegi teise jaoks mitte. Inimene tunneb küllap muret keskkonna, ehk ka korruptsiooni pärast ja ehkki see võis minu teadvuses olla absoluutselt ebaadekvaatne ülereageerimine, saan ma põhimõtteliselt aru, et teisele osapoolele võis minu jauramine mõjuda mõnitusena – ilkusin ju selle üle, mis temale oli päriselt oluline ja murettekitav, ning see ei meeldi meist küllap kellelegi. Poliitilisel tasandil võivad niisugused naljad väga traagiliselt lõppeda, meenutagem või Charlie Hebdo juhtumit, millest kõneleb siin lehes ka **Liisi Laineste**.

Mul ei ole siin muud moraali kui nentida ilmselget, et on juhtumeid, kus mingisugune konkreetne huumor ei osutu kohaseks, ja on asju, milles inimesed keelduvad huumoripotentsiaali nägemast, või, veelgi enam, on punkte või hetki, kus inimesed kaotavad huumorimeele. Sama võib mingisuguses teises olukorras / teisel teemal juhtuda ka minuga. Ja meie ülesanne ei pea olema igas hetkes kikivarvul käia, püüdes elu eest kedagi mitte solvata, sest nii jääks elu elamata, nali tegemata, piirid kompamata. Aga ma arvan, et ei ole üleliigne vaadata neid nalja kommunikatiivseid mehhanisme aeg-ajalt lähemalt. Ma teeksin oma Rail Balticu nalja uuesti, kui saaksin ajas tagasi minna, sest ma poleks mina, kui ma seda ei teeks. Samamoodi nagu see pani mind naljale kui niisugusele ja tema ehitusele otsesemat tähelepanu pöörama, ehmatas sellele järgnenud reaktsioon küllap ka reageerijat ennast, niisiis tuli nimetatud seigast ja Rail Balticust igasuguse mõtteainesena kindlasti kasu enam kui kahju.

Maia Tammjärv, kirjandus- ja uudistetoimetaja

Esikaanel Katariina Tamm ja Piret Krumm. Foto: Priit Mürk

TOIMETUS

Helen Tammemäe	peatoimetaja	helen@muurileht.ee
Henri Kõiv	tegev- ja sotsiaaliatoimetaja	henri@muurileht.ee
Mariliis Mõttus	disaini- ja muusikatoimetaja	mariliis@muurileht.ee
Piret Karro	keskkonna- ja kultuuritoimetaja	piret@muurileht.ee
Maia Tammjärv	kirjandus- ja uudistetoimetaja	maia@muurileht.ee
Sille Pihlak	arhitektuuritoimetaja	sille@muurileht.ee
Keiti Kljavin	linnaruumitoimetaja	keiti@linnalabor.ee
Pille Sepp	keeletoimetaja	pille@muurileht.ee
Kertu Viira	asjaajaja	kertu@muurileht.ee

Makett/kujundus Madis Katz
Illustraatorid Andrei Kedrin, Ann Pajuväli, Lilian Hiob, Vahram Muradyan
Fotograafid Aleksander Kelpman, Janis Kokk, Priit Mürk, Renee Altrov, Tõnu Tunnel

KOLLEEGIUM: GUSTAV KALM, MARGUS KIIS, AHTO KÜLVET, ELLEN MURULA, BERK VAHER, KEIU VIRRO

VÄLJAANDJA: MTÜ TARTU KULTUURITEHAS

TOETAJAD: EESTI KULTUURKAPITAL, KULTUURIMINISTEERIUM, TARTU LINN, TELLISKIVI LOOMELINNAK, VIRU KESKUS

TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4500

SAADA MEILE

Uudiseid ja pressiteateid: *uudised@muurileht.ee*

Arvustamiseks plaate, raamatuid, veini ja juustu: Müürilehe toimetus, Telliskivi Loomelinnak, A2 hoone II korrus, Linnalabori ühiskontor

Head kraami võib saata/viia Müürilehe nimele ka plaadipoodi Biit (Pikk 9, 10123 Tallinn) või Genialistide Klubi baari Möku (Magasini 5, 51005 Tartu). Samuti võib saata paki Müürilehe postiaadressile Tatari 64, 10134 Tallinn.

Kõigile aadressidele pakke saates või kohale viies palume märkida adressaadiks kindlasti „Müürileht".

KAASAUTORLUSEST

Müürileht ootab kaastöid, milles on ajakohased ideed ja nende veenvad põhjendused; mis on kirjutatud loetavas eesti, vene või inglise keeles; milles ei leidu arutut idiootsust, vaid troonib silmapaistev mõtteselgus. Palavalt oodatud on artiklid ühiskonna, kultuuri, teaduse ja laiemalt elu kohta. Toimetus jätab endale – iseenesest mõista – õiguse valida, millised tekstid avaldatakse. Aga kuna määrav ei ole ainult tekst, on tervitatud ka illustratsioonid, fotod, koomiksid, plakatid ja muud ajaleheformaati sobivad väljendusvormid! Kaastööga seoses võta ühendust mõne meie toimetajaga.

Tuleb märkida, et kaasautorlus on vabatahtlik ja kuna Müürilehe väljaandmine on puudulike rahaliste vahenditega ettevõtmine, mis ei teeni kasumit, pole toimetusel tekkinud seni võimalust autoritele kaastööde eest honorari maksta, v.a projektipõhised honorarifondid. Sellest hoolimata ei peegelda honorariде puudumine kuidagi toimetuse suhtumist kaasautorite panusesse.

TOETA MÜÜRILEHE VÄLJAANDMIST

Telli Müürileht 18€ eest aastas: *muurileht.ee/tellimine*

Reklaami Müürilehes: *muurileht.ee/reklaam*

JÄLGI MEID

· · · @Muurileht

SISUKORD

Müürilehe aprillinumber on pühendatud huumorile. Mõtlesime, et võtaks vahelduse mõttes ja kevade puhul ette midagi kergemat ning teeks veidi nalja. Tegemise käigus selgus, et olime valinud pretensioonika ülesande – ühe keerulisima teema üldse, millega oleme kokku puutunud. Mõni lugeja kindlasti küsib, kas nalja ka saab? Mis me oskame vastata – me vähemalt proovisime.

Aprillinumbri kaanestaarideks on näitlejannad **Katariina Tamm** ja **Piret Krumm**, kes õpetavad usutluses (**lk 6–8**) **Helen Tammemäega**, kuidas iseennast ja elu üldisemalt mitte liiga tõsiselt võtta, ning kummutavad arusaama, nagu naljatükk ei võiks pretendeerida kõrge kunsti tiitlile. **Leheküljel 9** kirjeldab **Kari Käsper**, kuidas huumor võib olla vähemusgruppide jaoks korraga nii võimestav kui ka domineerivaid võimusuhteid taastootev nähtus. Huumoriuurija **Liisi Laineste** tutvustab **lehekülgedel 10–11** nalja anatoomiat, mis pahatihti kultuuriti erineb ja üleilmastumise tingimustes järjest sagedamini konflikte põhjustab.

Müürilehe peatoimetaja **Helen Tammemäe**, kes kehastus aprillinumbri tarvis telemeedia huumoripolitseiks, nendib oma vaatluste põhjal (**lk 12–13**), et kodumaistest huumorisaadetest on kadunud ühiskondlik mõõde ja mässumeelsus, mida üritatakse paremal juhul kompenseerida tehnilise meisterlikkusega. Ameerikas naudib telehuumor aga oma kuldaega – miks see nii on ja kes on süüdi, sellest annab aru (**lk 14**) **Martin Meitern**. **Leheküljel 15** avab **Maarja Tinn** aga põhjatu huumorilaeka, kui ta tutvustab oma 1,7-aastase poja näitel lapse huumorifaase. Arendav lugemine igale endisele ja tulevasele lapsevanemale!

Kirjandustoimetaja **Maia Tammjärv** vestles seekord hoopis filmirežissööriga. Kuigi eesmärk oli rääkida **Andres Maimikuga** huumorist, sai purki tema toimetajakarjääri kõige tõsisem intervjuu (**lk 16–19**). **Leheküljelt 21** võib leida vastulause lumehelbekeste generatsioonile suunatud uuele sotsiaalkampaaniale „Mine tööle!" (vt **lk 20**!). Lumehelbeke, kellele andis hääle elukriitik **Karin Sõmer**, tunneb tööjärgse ajastu lapsena ennast kampaaniast alandatuna.

Lehekülgedel 22–23 käsitleb **Peeter Selg** demokraatia nurjatuid probleeme, mille hulka kuulub ka huumor, kuna see aitab populistidel luua hõlpsasti „meie-nemad" vastandusi. RSRi veerus (**lk 24–25**) tutvustab **Mihkel Märtens** ühe säärase populistliku poliitilise liikumise, koomik Beppe Grillo Viie Tähe partei tegemisi Itaalias. Muusikakülgedelt (**lk 26–27**) võib leida Müürilehe ajaloo esimese topelt-DJ-ankeedi, mida täidavad vennad **Jakob** ja **Nathan Tulve**, ka Uus Eesti Biit on seekord sündinud koostöös – küsimustele vastasid Rahel ja Hyrr kollektiivist **Rake**. Kriitikud panid aga kõrva peale **Viktor's Joy**, **Austra** ja **Blanck Massi** heliplaatidele.

Rubriigis „Uus eesti huumor" (**lk 30**) anname sõna Eesti naljaskeene tõusvale tähele **Tigran Gevorkjanile**. **Leheküljel 31** saavad võimaluse ennast välja elada need, kellele tundub, et maksumaksja raha lihtsalt visatakse tuulde. Lehenumbri lõppu (**lk 31**) jääb **Kadri Pettai** arvustus Veiko Märka romaani „Minu 1986. Tiigriaasta hullumajas" kohta.

Siim Lill

Siim Lill on tuntud teadlane, luuletaja ja kirjanik. Elab Elvas.

*

Me teeme selle ülikooli suureks, beibi.
Kisume mõne suvalise elu ajakirjandusse,
lükkame mõned võõrsõnad sisse:
elukestev õpe, interdis. Moraali meibi?

Igal hommikul tahaks haarata pudeli.
Tilla-talla töllerdan Taaralinna instituutide vahel:
1. koondamisrahad tulid, Genesis 29 – Raahel;
2. hiir tegi piimapudelist uut struktuuriüksusmudelit.

Iga päev on matused.

*

Päästke noored loomad

objektiivselt vaadates mul pole väga viga
uusi uudiseid mu kohta siiski vähe on
loomadest mul meeldib kass ja nugis, meeldib siga
naaber ütles, süües veiseid säilib juttselg-konn

*

Multi sunt quos ipsa adeo natura ingenio destitutos reliquit ut ea etiam quae facilia sunt intellectu vix capere possint…

Üks käsi tühjust haarab,
hangunud ekraani.
On lisamahu lõpp. On öö.
Aeg tilgub traani.

*

Loen Thierry Paquot'd
ja kipun magama – sisesta, hõikab sisemine hääl.
Ei unele! Statistika ja numbrid,
käib Kevinil ja Kenil kibekiire töö.
Pea klanitud ja õiged sõnad suul.
„Probleem? Ei ole, vaadakem statistikat!
Probleem? No kuulge, rahasid ju on!"
Ja keegi järjekindlalt pussitab patristikat,
Basilidese laibal tantsib hellalt digituul.

Illustratsioon: Ann Pajuväli

Upcycle this page into an authentically rustic toilet paper.
Crumple by hands for that extra distressed touch.

@VahramMuradyan #MüürilehtPaber

APRILL

Bill Murray. Kaader filmist „The Life Aquatic with Steve Zissou".

FILMIKRIITIKUTE SULEPROOV!

Kino Sõprus ja Müürileht kuulutavad välja noorte filmikriitikute konkursi! Ideaalne kandidaat on see, kes segab loomingulisust intelligentsi ja tundeelamistega ning liidab oma arvustusse ka isikupära ja sõltumatut intuitsiooni. Kuueliikmeline žürii võtab mõistagi otsustamisel arvesse arvustaja oskuslikku taustauuringut, argumentatsiooni ning sõnaosavust!

Konkursi patroon on sel aastal näitleja, koomik ja rahvusvaheliselt tuntud spioon Bill Murray.

Ootame eestikeelseid arvustusi 2016. või 2017. aasta enim üllatanud või tundmusi äratanud filmide ja/või teleseriaalide kohta. Vanusepiirangut ei ole – me kõik oleme noored filmikriitikud!

Teksti pikkus: kuni 3500 tähemärki (koos tühikutega)

Tähtaeg: 18.04.2017

Tööd saata aadressile *emilie@muurileht.ee*.

Parima kirjatöö autorit ootab rahaline stipendium (400 €) Eesti Filmi Instituudilt ning aasta lõpuni prii pääs kõikidele Sõpruse ja Elektriteatri filmiseanssidele. Valiku säravaimatest filmi- ja seriaaliarvustustest avaldame Müürilehe mainumbris.

18.04.

„FURBY TAGASITULEK" küsib Vabal Laval alates esietendusest 18. aprillil küsimusi. Näiteks kas sa tunned, et sa oled vahel väsinud? Ja et see pole mitte niisugune väsimus, mis tekib pärast väikest sörki metsarajal. Ka mitte lihtsalt mingi meeldiv rammestus eduka tööpäeva lõpul. Vaid see on selline perekondlik väsimus, mis tekib siis, kui laste mahaaetud puder täidab põrandalaudade vahesid, kui lõppevad puhtad sokid, kui enam ei jõua kedagi kuulata, kui… jne. Kas ja kuidas seostub kirjeldatud meeleseisund käesoleva sajandi algul enneolematu edu saavutanud mänguasjaga Furby, saame teada juba kohapeal, kas esietendusel või hiljem, näiteks 19. aprillil ning 15. ja 16. mail. Tartu Uues Teatris toimuvad etendused 1. ja 2. mail. Autorlavastaja: Urmas Vadi, kunstnik: Laura Pählapuu, laval: Liina Vahtrik, Aarne Soro, Peeter Rästas. Vaata veel: *vabalava.ee*

19.-20.04.

„GENDER AND SEXUALITIES IN (POST)SOVIET/(POST) SOCIALIST MUSIC, THEATRE AND VISUAL ARTS" – nii on pealkirjastanud oma konverentsi Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia koostöös kultuuriteaduste ning kunstide doktorikooliga ning inglise keele oskajail on võimalus seda akadeemilisemat laadi ettevõtmist oma kõrvaga kuulama minna 19.–20. aprillil. Internatsionaalne ja interdistsiplinaarne, performatiivne ja representatiivne, sugu ja seksuaalsus, muusika, teater ja kunst – kui ülalnimetatud sõnad on sulle tuttavad ja pelgu ei tekita, siis registreeri aadressil *hannaliisa.uusma@gmail.com* ja mine kuula lähemalt! Lisainfo: *ktkdk.edu.ee*

21.04.

MUTANT DISCO UNDERGROUND DANCE AWARDS selgitab juba teist korda välja eelmise aasta põrandaaluse tantsumuusikaelu silmapaistvaimad inimesed, kohad ja muusika, mille valimisel saad ka sina oma sõna sekka öelda. Auhindade üleandmise pidu toimub 21. aprillil Tallinnas tuliuues kohas aadressil Uus tänav 25. Auhinnad väljastatakse kümnes kategoorias, sealhulgas parima DJ, aasta uustulnuka, parima peo, mõnusaima peopaiga, aasta hipsteri ja parima riietuja auhind. Hääletamiseks suundu Mutant Disco Facebooki lehele.

21.04.–23.07.

7. TALLINNA RAKENDUSKUNSTI TRIENNAAL kutsub huvilisi 21.04.–23.07. aja üle mõtisklema. Triennaali peanäituse konkursile laekus 256 tööd, mille hulgast rahvusvaheline žürii valis triennaali peanäitusele „Ajavahe. Time Difference" välja 49 parimat. Näitus avatakse 21. aprillil Eesti Tarbekunsti- ja Disainimuuseumis. Esindatud on ehte-, klaasi-, tekstiili-, vaiba- ja sepakunst ning keraamika. Lisaks peanäitusele on triennaalil mahukas satelliitprogramm paljude isikuja grupinäitustega. Toimub kunsti kommunikatsiooni käsitlev seminar, saab kohtuda autoritega ning osaleda ekskursioonidel ja õpitubades. Vaata lisaks: *trtr.ee*

21.-22.04.

APRILLIKIVI on kahepäevane alternatiivroki festival, mis toimub 21.–22. aprillil Tartus Genialistide Klubis juba kuuendat korda! Stiilid liiguvad kergemast instrumentaalmuusikast kuni raskema astumisega *doom*'i ja *sludge*'ini. Teiste hulgas näeb laivis kollektiive Disastronaut, Fosforos (FIN), Zahir, North Bend (LV), Pedigree jne. Nagu Aprillikivil ikka, on kohal ka n-ö *outsider*-artist, kelleks on seekord neoräppi viljelev Sattiva. Pilet on soodne: ühe päeva eest tuleb välja käia 6 ja kahe päeva eest 10 eurot. Lisainfot saab Aprillikivi Facebooki lehelt.

Aprillikivi. Foto: Saara-Nette Tõugjas

23.-29.04.

TANTSUNÄDAL on 23.–29. aprillini vältav tantsukunsti propaganda Viljandimaal! Sel aastal tähistatakse muu hulgas 25 aasta möödumist tantsuhariduse andmise algusest Sakala pealinnas ja 28.–29. aprillil saavad huvilised võtta sellega seoses osa konverentsist. Aga kogu nädala jooksul tuuakse vaatajateni erinevaid tantsuetendusi, osaleda on võimalik töötubades, tantsufilmiõhtul, salvestatakse „Öölikooli" loeng, esindatud on mahukas kooliprogramm jne. Vaata kindlasti: *tantsunadal.ee*

Helle Mari Toomeli „Ever So Romantic". Foto: Helle Mari Toomel

24.-29.04.

FASHION REVOLUTION ESTONIA meenutab meile 24.–29. aprillil, et moodne saab olla ka eetikat unustamata. Kas te teate, kes toodab teie rõivad? Kas kiidate heaks inimeste ekspluateerimise, kui selle tulemuseks on soodsad riided? Moerevolutsiooni päeva üks oluline eesmärk on tuua kokku kõik väärtusahela esindajad – põllumeestest tehasetöölisteni, brändidest ostjateni, tarbijatest turustajateni –, et võimaldada neil omavahel suhelda ning küsimusi küsida. Lähema info saamiseks külasta Fashion Revolution Estonia Facebooki lehekülge ning loe Müürilehe veebiväljaandest kindlasti Helen Puistaja artiklit „Alanud on rõivarevolutsioon", kus autor jagab nippe, kuidas teha riiete valikul keskkonnasäästlikumaid otsuseid.

24.04.

„LINGUA FRANCA" on füüsiline teater, mis sai algtõuke Valdur Mikita lingvistilisest triloogiast. Mõte lükkus lahti eelkõige sünesteesiast ehk mitmiktajust, aga oma koht on selles ka liikuval metsapoeesial. Lavastus ühendab erinevaid kunstiliike, esil on sõna, liikumine, värvid, muusika, tekst, valgus, laul, lõhnad, helid, tants, hääled, mõte… „Lingua Franca" küsib, kuidas leida oma keel ja kuidas selle individuaalse märgisüsteemi kaudu ka teistega kõnelda. Lavastajad: Evelin Jõgiste, Laura Kalle. Esietendus 24. aprillil Sõltumatu Tantsu Laval, sealt edasi 26. ja 27. aprillil Tartu Uues Teatris, et maikuus jälle hoogsasti pealinna siirduda. Vaata infot Facebooki lehtedelt Lingua Franca Etendused Tallinnas ja Lingua Franca Etendused Tartus.

Lingua Franca. Foto: press

27.-28.04.

EESTI NAISUURIMUS- JA TEABEKESKUSE KONVERENTS vältab Tallinna Ülikoolis 27.–28. aprillini. Kavas on paneelid, töötoad ja ettekanded. Muu hulgas arutatakse hariduse, teaduse ja soo teemal, analüüsitakse sooteadlikku ja kaasavat eelarvestamist nii riigi kui ka kohalikul tasandil, kõne alla võetakse ka soolise võrdõiguslikkuse tagamine riiklikult ning mees- ja naisküsimus rahuvalves, aga muidugi pole see veel kõik! Konverentsi teisel päeval kuulutatakse välja ka parim sooteadlik MTÜ ning esimesel esitlevad tegijad uut Ariadne Lõnga numbrit. Täpsem teave, esinejad, panelistid ja kava: *enut.ee/enut20*

LUGEMISRÜHM

FEMINISTLIK LUGEMISRÜHM TARTUS oli kaua aega puudu, tallinlased ikka lugesid ja arutasid, aga Lõuna-Eestisse järjepidevate kogunemistega tükk aega ei jõutud. Nüüd on Mirt Kruusmaa eestvedamisel võetud ülesandeks arutada feministlike tekstide üle taasiseseisvunud Eestis. Tegemist on kriitilise ja analüüsiva tagasivaatega probleemidele, millega Eesti naised ja Eesti feministid muutuvas postsovetlikus ühiskonnas on kokku puutunud. Eesmärk pole anda pelk ülevaade naisuuringute hiljutisest arenguloost, vaid mõtestada hindavalt, miks on feministlik diskursus taasiseseisvunud Eestis kulgenud just nii ja mitte teisiti. Grupp koguneb igal pühapäeval kell 18.00 Jakobi 2 õppehoones ruumis number 337. Lisainfot saab, liitudes Facebooki grupiga „Lugemisrühm soouuringutest taasiseseisvunud Eestis".

ISEENDA ÜLE TULEB OSATA NAERDA

Samal ajal kui suur osa inimestest püüab iga hinna eest oma äpardumisi varjata, leidub ka hingelisi, kes nendest vaid lõputult inspiratsiooni ammutavad ning iga juhtumise enese kasuks tööle oskavad panna. Kõigile kergenduseks tuleb ootamatuid olukordi ette ka parimatel meie seast.

Intervjuu **Katariina Tamme** ja **Piret Krummiga**.
Küsis **Helen Tammemäe**, pildistas **Priit Mürk**

Mul on tekkinud elus korduvalt küsimus, et kuidas mul on õnne omada selliseid sõpru nagu Katariina ja Piret. Iseäranis mõistetamatuks on see jäänud eelkõige põhjusel, et kui mina olen ikkagi tohutult tõsine inimene, on nemad, vastupidi, alati lõbusad. Kui mina seltskonnas midagi räägin, jäävad inimesed enamasti mõtlikult enda ette vahtima või asi kisub tuliseks vaidluseks, aga nende jutu peale rõkkab terve tuba või lausa saalitäis rahvast naerda. Kuni selleni välja, et erinevalt Katariinast ja Piretist puudub mul isiklikult pea täielikult võime enda üle nalja heita (samas ei takista see mul vähimalgi määral teiste üle naermast!) ning seda traagilisematena näivad pahatihti erinevad eluseigad. Kui me pidasime toimetuses aru sellesinase huumorinumbri üle, tundus vältimatu rääkida nendel teemadel kahe noore naisega, kelle stand-up'*i „Võidab see, kellel on kõige hullem mees" saatis üleriigiline äratundmisrõõm ning kes avasid sealjuures võimaluse kõikide nende hullude meeste, naiste ja nendevaheliste suhete üle rõõmustamiseks. Niisiis vedasin tüdrukud Eesti Filmi- ja Teleauhindade gala järgsel hommikul Kukekesse pead parandama, et küsida neilt, kuidas tragöödia elus ikkagi komöödiaks pöörata.*

Mul on selline teooria, et kahekümnendate lõpp on kõige jubedam aeg inimese elus. Mida te arvate sellest?

Piret Krumm: Täiesti nõus! Ma ei tea, mul oli küll ikka väga suur segadus.

Katariina Tamm: Oli? On.

P.K.: Mina pigem ütleks, et algus oli väga õudne, aga nüüd hakkab tekkima teatav selgus, enesekindlus ja konkreetsem koridor, mida mööda minna. Muidu oli kogu aeg selline tunne, et hing on harali.

K.T.: Minu meelest läheb ka aina paremaks, päriselt! Põen vähem ebaolulise pärast ja julgust on rohkem. Julgust elada, eksida, katsetada ja enda mõtete eest seista.

P.K.: Ma olen mõelnud selle peale, et kui jõuan kolmekümnendatesse, siis tuleb kõige mõnusam aeg. Mina ootan vanemakssaamist – minu jaoks kaasnevad sellega kõik kõige paremad asjad. Esiteks see, et oled mingeid asju näinud, kogenud, sa ei tõmble enam… Kierkegaard väitis, et ükski näitleja ei ole võimeline mängima 14-aastast Juliat, kui ta pole vähemalt 32-aastane, sest näitlemine on kunst ja see kätkeb endas asja tuumani jõudmist teatava distantsi kaudu. Kuigi ühiskond on ehitatud üles hoopis teistpidi, et pigem on noorus lahe. Noor olla ongi väga tore, aga kui sul tekib elukogemus, on seda elu elada palju nauditavam.

Seletage seda mõtet veidi, et mismoodi on ühiskonna mõttes noorus lahe?

P.K.: Ma tajun, et meil tõstetakse pjedestaalile noorust ja edu. Ja selle õhinas toimub väga räige survestamine. Eriti tajun ma seda naiste puhul. See on iseenesest täiesti vale. Kui ma vaatan teatris oma vanemaid kolleege, siis mina kadestan pigem neid väga, sest neil on kogemus, mingi arusaam ja palju suurem enesekindlus kui minul.

K.T.: Olen eriti näitlejana aru saanud, kuidas elukogemus ja see, kui sa oled asjad enda jaoks läbi mõelnud, lisavad töösse sügavust ja selgust. Mul hakkab alles praegu tekkima tunne, et mul on natuke sisu, et laval mängida. See on huvitav küll, et meie ühiskonnas hinnatakse noori ja edu – ja mitte ainult näitlejate puhul, vaid see on üleüldisem –, aga vahepeal on päris hea vaadata, mida vanemad inimesed arvavad.

K.T.: Tüüpiline arusaam on, et naljategemise värk ei ole tõsiseltvõetav; tehakse vahet naljategemise ja päris teatri vahel.

P.K.: Ene-Liis Semper ütles mulle kunagi, kui ma olin olnud teatris vist kaks aastat – me sattusime juhuslikult kokku ja rääkisime juttu –, et kõige ebahuvitavam näitleja on see, kes on just lavakast tulnud, sest tal puudub kunstniku lähenemine, oma idee. Otse koolist tulnu on nagu käsn, kes on mingeid teadmisi täis,

aga see, kuidas või mida neist kasutada, selgub hiljem. Tegelikult on see kõik väga normaalne protsess, aga tol hetkel, olles ise selle käsna staatuses, ei tahtnud ma sellega kuidagi nõustuda. Hiljem olen selle peale mõelnud ja mõistnud, mida see öeldu tähendas.

Samas võib öelda, et te ise olete n-ö noored ja edukad. Mis on motiveerinud teid läbi selle paksu ja vedela minema?

P.K.: Minu jaoks ei ole see väga raske olnud. Vähemalt mina tunnen, et nüüd alles algab töö ja vaev ning enesetõestamine. Samas pole ma kunagi väga kaua istunud ja analüüsinud, kas iga järgmine samm, mille astun, on ikka kõige õigem. Kuidagi intuitiivselt on lihtsalt läinud nii.

P.K.: Huumor on inimeseksolemise tragikoomilisuse juures kõige parem valuvaigisti.

K.T.: Ma ei tea, mul on küll raske olnud. Eriala mõttes on päris palju olnud raske, aga motiveerinud on põhiliselt inimesed. Seda tööd ei tee paratamatult ilma nendeta. Kindlasti on mul olnud õnne saada kokku õigete inimestega, keda ma olen usaldanud, imetlenud ja kes on mind inspireerinud. Endal on ka muidugi mingid isiklikud eesmärgid ja ambitsioonid, aga eriti nooremana ei ole veel mingit tohutut ettekujutust sellest, kuhu see kõik välja viib. Aga kõige suurem motivatsioon on ikkagi kirg ja armastus selle töö vastu. Põhiline, mis on mind näitlemise juures alati paelunud, on lihtsalt öeldes inimloomuse ja -käitumise uurimine. Endasse investeerimine nii intellektuaalselt, energeetiliselt kui ka emotsionaalselt, kartmata „alastust", mida see töö eeldab.

P.K.: Üldjoontes ongi näitleja elu selline, et sul peab olema õnne, võimalusi ennast avada. Teatris ma vaatan ka, et kõik on kahtlemata väga andekad ja kõikides peitub midagi, aga iga kord, igas lavastuses see ei avaldu ja sul ei teki võimalust ennast välja pakkuda. Juhuste kokkulangevus on oluline selles mõttes, kas määratud roll sobib sulle ja kas need teemad sobivad ja nii edasi. Tihtipeale loed teatris töötades stendi pealt, millisesse lavastusse sind on määratud, aga lavastuse sisu ei pruugi sind ennast üldse huvitada. Võib öelda, et Kinoteater hellitas väga ära – koosseis ja kõik need inimesed, kes seal on, see on lihtsalt nagu või sees töötamine.

Ometi vallandus hiljuti poleemika selle üle, et Kinoteater ei saa riigilt tegevustoetust. Miks ei peeta seda n-ö päris teatriks?

K.T.: See on võtnud aastaid, aga nüüd vist enam-vähem on hakatud pidama. Tüüpiline arusaam on, et naljategemise värk ei ole tõsiseltvõetav; tehakse vahet naljategemise ja päris teatri vahel. Aga mulle tundub, et arusaam Kinoteatrist on selles mõttes muutunud, kuigi Kinoteater ise sellest vist eriti ei huvitu. Asja tehakse hingega ja publikule, kes seda armastab.

Kinoteater on valdavalt meelelahutus ja huumor. Kas huumor on kunst?

K.T.: Kindlasti!

P.K.: Noo mitte alati. Huumor võib ka väga labane olla, aga kui seada kõrgemad eesmärgid, siis kindlasti on kunst. Läbi aegade on olnud põhiline, et on draamanäitlejad ja siis on komöödianäitlejad – lõhestatus, mida kiputakse rõhutama. Kui sa teed nalja, siis see ei ole kunst. Kunst on see, kui sa kannatad ja nutad ja kõigil on valus. See on püha.

K.T.: Üks märksõna Kinoteatri ja nende inimeste puhul, kes seal jätkuvalt enamikku projekte veavad, on uute vormide otsimine või pidev nende järele janunemine. Kui võetakse mingi teema, siis nad mõtlevad, kuidas teha seda vormis, mida nad ei ole veel kasutanud. Neil on väga hea oskus ja võime teha seda intelligentse huumori võtmes. Ma arvan, et nalja teha on igal juhul raske. Nalja puhul on põhiline maitseküsimus – ka nalja võib teha igapidi, aga samal ajal võib üldse teatrit teha igat moodi. Samas, ilma naljata, on ülihalba tõsist teatrit ka ikkagi ülipalju.

P.K.: Loodusega kokku puutudes tekib inimesel arusaam oma väiksusest. Linnas olmeprobleemide keskel olles tundub, et kõik on õudselt oluline. Tegelikult ei ole!

Kumba teil endal raskem teha on, kas tõsist teatrit või naljatükki?

P.K.: (*Äärmise pettumusnoodiga hääles*) Väga raske on teha midagi, mis sind ennast üldse ei huvita – selgitada endale kuidagi, miks ma lavale lähen ja miks ma seda teen; kas see on oluline ja kas need inimesed, kes seda vaatama tulevad, sellest ka midagi saavad. Küsimus ei olegi selles, kas sa teed tõsist asja või komöödiat – kõige tähtsam on, et see sind ennast sütitaks; et see tekitaks sinus heas mõttes aukartust, tunnet, et kas ma saan hakkama. Selliseid asju on alati huvitav teha! See kas innustab mind ja paneb mind tööle ning viib mind sellistesse kohtadesse, kus ma varem ei ole olnud… Või siis teine variant on (*virutab kahvli vihaselt taldrikusse*), et see absoluutselt ei huvita mind! Ma ei saa aru, miks seda on vaja lavastada, ja siis ma pean selle endale ära seletama, et sellest kuidagi sirgeselgselt välja tulla.

K.T.: Ma mõtlesin esimese asjana sellele, et minu jaoks on küsimus ka inimestes, kellega koos ma mängin – kõige raskem on siis, kui sa ei leia kontakti nendega, kellega koos oled, ja kahjuks juhtub seda teatris tegelikult suhteliselt palju. Keeruline on, kui oled kellegagi koos laval, aga te ei ole tegelikult ühes kohas. Kui kontakt on aga olemas, siis võid isegi suhteliselt halba etendust anda!

Teid on üsna palju stereotüpiseeritud – kas või see „Absolutely Fabulousi" (*legendaarne briti huumorisari* – H.T.) teema. Kui teil oleks võimalus nendest stereotüüpidest vabaneda, siis mis on need unistuste rollid või formaadid, mida te tahaksite mängida või teha?

K.T.: Minu jaoks ei ole praegu kõige olulisem isegi vorm või stiil – kas see on teater või film või komöödia või draama –, vaid see, kuidas ma oma tööd teen. Piretiga koos tehtu on olnud mulle väga oluline, aga see, kas keegi seostab meid „Abs-Fabi" või millegi muuga, samas üldse mitte. Komöödia kõrval paeluvad mind väga ka füüsiline teater ja vormid, kus tekst ei ole kõige kandvam osapool. Praegu tegelen põhiliselt sellega, et püüan läheneda oma rollidele sisemise arusaama ja kujutluspildi kaudu, ning seda enne, kui hakkan üldse kuidagi välisele keskenduma. Varem rõhusin tohutult sellele, kuidas ma väliselt mängin – lõin hästi palju kihte, alustades sellest, kuidas teised asja näevad. Nüüd olen punktis, kus mul on sellest täiesti ükskõik, sest kõigepealt pean mina ise nägema. Koolis (*Katariina õpib Royal Academy of Dramatic Art nimelises teatrikoolis Londonis* – H.T.), kus veedan praegu kogu oma aja, käivad meil kõrvuti Shakespeare ja Tim Crouch, Stanislavski ja Jan Fabre. Nii palju erinevaid äärmusi ja olen omamoodi õnnelik kõigis. Ka „Hedda Gabler" resoneeris viimati lugedes eriti tugevalt.

P.K.: Mulle tundub, et meid kumbagi ei häiri tegelikult see pealesurutud formaat või stereotüüp ka seetõttu, et koos tehtu oli väljaspool teatrit ja teatris tegelesime samal ajal hoopis teiste asjadega. Kata oli siis veel Nukuteatris ja mina Draamas. Me ei saanud oma *stand-up*'iga ka nii kuulsaks, et oleks näiteks lavale läinud ja inimesed oleks kohe oodanud, et teeme nalja.

Teiseks ei olnud meil alguses, kui oma esimest lavastust tegime, üldse eesmärk selle sarja moodi välja näha. See poogiti meile hiljem külge! Me ise ei võtnud isegi šnitti sellest! Mina näiteks tutvusin „Absolutely Fabulousiga" alles siis, kui olime juba oma etendusi mänginud. Aga see ei ole üldse seganud. Võib-olla seetõttu ka, et näitlejad, kes seda teevad, on väga humoorikad ja nendega sarnanemine on väga suur kompliment.

Kas teil on vahel tunne, et naiseksolemise juures on midagi tragikoomilist ja kui, siis millistes olukordades?

P.K.: Kõige koomilisem kogu asja juures on, et naise puhul luuakse suhteliselt ühepinnaline kujutis sellest, milline ta olema peab. Ja see on juba iseenesest naljakas, sest naised on palju mitmeplaanilisemad. Meedias ja reklaamitööstuses on naise keha ja üks sellest välja võetud formaat see, mille pealt kõik raha teenivad. Aga see, et naine on ka inimene, kelles on sama palju värve kui vastaspooles ja kellel on oma mõtted, on ikka veel üllatus! Naljakas on ka see, et kuna naised on nii alalhoidlikud, siis mingis mõttes nad ikkagi püüavad veel kuidagi sellesse kuvandisse mahtuda, ja see, et nad on nõus seda mängu ikka veel kaasa tegema! Põhiline komöödia algab siis, kui üritatakse suruda peale mingit väikest formaati-kasti, kuhu naine tegelikult ära ei mahu. Ma suudan täpselt sama palju mõelda, kui suudavad mehed. (*Võidukalt*) Ja tihtipeale võib-olla isegi rohkem! (*Kõik lõkerdavad naerda*)

K.T.: Me tegeleme praegu ühe näidendiga 17. sajandist, mille autor on Thomas Middleton. Ta kirjutas enda arvates tragöödia – selle nimi on „The Revenger's Tragedy". Teoses on üks süütu naine, kelle ümber käib jant, et kes kõik tahaksid temaga magada. Ja siis mehed kauplevad ta üle ja ema müüb ta maha… Näidendis on kõik naised kas hästi rumalad ja õelad või hästi süütud ja naiivsed – sellised karakterid. Ja meeste seas on tohutult palju selliseid tüüpe, kes otsustavad, mis tegelikult saab. Naiste elu keerleb nende meeste otsuste ümber. Kui me esimest korda lugesime seda, siis me ei saanud üldse aru, et see on tragöödia – see on täielik komöödia! See jauramine on nii naljakas seal, kuidas kõigega on nii üle pandud. Kui me seda nüüd kaks nädalat hiljem uuesti lugesime ja arutasime, et oot, kui vaadata nende naiste positsiooni seal ja suhtumist nendesse, siis see on tõesti ikkagi vist tragöödia. Ühesõnaga, me jõudsime ringiga tagasi sinna, et tegelikult on tegu ikkagi väga tõsise tükiga, sest nende naiste saatus sõltub ainult sellest, kuidas mehed otsuseid vastu võtavad. Olgugi et see ei olnud kindlasti selles mõttes tragöödiana mõeldud. See on jabur! Aga üleüldiselt ma arvan, et terves inimeseksolemises on midagi tragikoomilist.

P.K.: Huumor on selle juures kõige parem valuvaigisti.

Ma ei hakka küsima teilt nii mõttetut küsimust, et kuidas on naisena nalja teha…

K.T.: Palju lahedam kui mehena!

P.K.: Jah, selle sa võid kirja panna! Samas on ju alati tore, kui mehed ka nalja üritavad teha, kuigi see ei tule neil alati välja… Aga ikka on tore, kui inimene püüab!

Inimestel on väga erinev huumorisoon. Milline on teie oma?

P.K.: Ma ütleks ikkagi, et ropp!

K.T.: Ei ole! Ma küll ei ütleks, et peamine vool ropp on. Minu meelest me isegi hoidume roppustest. Esimene tingimus on see, et sa suudad enda üle naerda ega võta ennast mingil juhul ülearu tõsiselt. Vahepeal mulle tundub muidugi, et elus on see võib-olla juba liiga kaugele arenenud; et on asju, mida võiks natukene tõsiselt kaalutleda, kuna see piir, kus enam midagi tõsiselt ei võta, läheb vahepeal juba hõredaks. Kõik saabki tegelikult naljakas olla! Mingil hetkel, kui asjad on jumala pekkis, on kõik nali. Samas on see veidi selline kaitsemehhanism, et kõik on hästi *fun* ja naljakas…

P.K.: Ei no, sa võid nimetada seda kaitsemehhanismiks, aga mingis mõttes see ongi inimeseksolemise üks aluseid. Ütleme nii, et sa ei saagi midagi tõsiselt võtta. Näiteks lähed õhtul koeraga jalutama, vaatad tähti ja saad aru, et sa ei ole tegelikult nii suur, kui sa arvad. See on mõõtmete tunnetus, mis sul tekib, kui sa puutud kokku loodusega – sul tekib arusaam oma väiksusest. Linnas olmeprobleemide keskel olles tundub, et kõik on õudselt oluline. Tegelikult ei ole! Tegelikult näitab see, et sa suudad selle üle naerda, et oled eluterve ja sul on vaimselt kõik korras – ja see omakorda tähistab minu jaoks mingit intelligentsuse astet. Ja lõpuks muudab huumorisoon ka olme huvitavaks.

Elus tuleb pidevalt ette mingeid äpardumisi ja n-ö ebaõnnestumisi ja mulle tundub, et need on tihti naljade põhituum. Ja niisiis tekib aeg-ajalt küsimus, et kui üldse ei feiliks, siis ei saaks ju ka nalja. Kas hea huumorisoon annab mingi võimaluse nendes olukordades siiski õnnestuda või vähemalt õigustuse pahatihti ebaõnnestumiseks?

P.K.: Fakt on see, et ma ei tea mitte ühtegi inimest, kes ei oleks kunagi feilinud. Ma olen saanud aru ainult sellest, et mõni inimene suudab seda paremini varjata, aga eksimine on ikkagi inimlik. Küsimus on selles, kas sa satud selle pärast masendusse või naerad selle üle.

Kuidas te ise oma elus mingitest väga piinlikest olukordadest välja olete tulnud?

P.K.: Minul on pigem nii, et kui juhtub väga piinlik asi, siis ma vaatan maha, ning kui see hetk on möödunud, siis mul tekivad alles tagantjärele lahendused. (*Ühtäkki suurustlevalt*) Aga muidugi enamjaolt ma olen ikka väga lahe naine ja suudan ikka ülihead nalja teha ja kõikidest olukordadest pigem ikka väga hästi välja tulla (*naerab rahulolevalt*)!

jätkub >

< *eelneb*

K.T.: Kõige lahedam on see, kui sa suudad neid hetki endale ja teistele teadvustada. Olla nii, et „Jap! Nii, nüüd on see hetk! Ojaa – siuke asi juhtus praegu!". Selle asemel et häbeneda, mängi kohe suureks!
P.K.: Teed selles olukorras kohalolekukontrolli ja andestad endale kohe. Ei hakka endast halvasti arvama – ei peksa ega karista ennast kohe mõttes, vaid õpid läbi kohaloleku sellest olukorrast midagi. See on üks täiskasvanu tunnuseid, et suudad lahendada olukordi äärmustesse laskumata – suudad leida kesktee ja edasi minna.

Aga ikkagi, kas teile meenub mõni seik, mis on teis viimasel ajal mingit tohutut pikaajalist piinlikkust valmistanud?
K.T.: Mul, elades parasjagu teises kultuuriruumis, juhtub üle päeva midagi nii piinlikku, et ma ei jõua ära imestada. Aga õnneks olen keskkonnas, kus suudan koos teistega selle üle naerda. Ma olen harjunud inimestele mõista andma, et minu üle on lubatud naerda – ma ei võta ennast ausalt öeldes liiga tõsiselt. Nalja saab praegu ikkagi põhiliselt seoses keelega. Või lihtsalt asju on võimalik väga erinevat moodi tõlgendada. Alguses ma tõesti tundsin ülipalju piinlikkust, aga nüüd juba kuidagi veidralt naudin seda. Nii et see on praegu läbiv teema mu elus!
P.K.: Mul on selline asi, et ma ei suuda punastamist ohjeldada. Ja ma punastan isegi sellises situatsioonis, kus mina ei ole milleski süüdi, aga mul hakkab näiteks häbi kellegi teise pärast. Mul juhtus selline asi, et olin teatris – see oli selline poolimprovisatsiooniline asi

Linnateatris – ja minu kõrval istuval naisterahval hakkas kotis telefon helisema. Üks näitleja pidas samal ajal monoloogi ja katkestas selle, kuna kogu tükil oli avatud kontseptsioon ning nad ei pidanud mingitest kindlatest reeglitest kinni pidama, vaid neid lõhkuma.
K.T.: (*Kõlava umbusuga hääles*) Linnateatris?! Mis tükk see oli selline?
P.K.: See oli „Nii see on (kui teile nii näib)". (*Jätkab elavalt seletamist*) Ja siis **Rain Simmul** pidas monoloogi ja samal ajal minu kõrval oleval naisel telefon helises kotis. Ja järsku jäid kõik vait ja Rain Simmul ütles, et hästi, ta siis katsub edasi rääkida… sest telefon samal ajal kogu aeg helises ja naine otsis seda kotist, korrutades „Issand kui piinlik, issand kui piinlik" (*kõik naeravad*). Ta ei leidnud telefoni üles, mina seal kõrval tundsin, kuidas mul veri tõuseb näkku. Keegi ei saanud aru, kust see helin tuleb… Või noh, umbes said, aga kes see konkreetne inimene on, polnud päris täpselt selge. **Elisabet Reinsalu** ütles siis, et vaatame ikka kõik koos, kelle kotis ja kelle telefon see heliseb. Minul läks nägu sellest täiesti tulipunaseks, mille peale Elisabet ütles kõva häälega: „Vaadake, see on see senjoriita, kes on näost punane!" Aga see ei olnud minu telefon!!! See kõik oli nii õudne ja nii piinlik…
K.T.: Issand kui piinlik…
P.K.: Ja see kõik oli nii halb!!! Ja samal ajal kui ta näpuga mulle näitas, istusin ma lihtsalt kangestunult, sest mina ju ei otsinud oma telefoni! See punastamine on põhiline piinlikkuse tekitaja mu elus! Ma ei suuda seda kuidagi kontrollida ja neid situatsioone on kordades veel.

Punastamist ei saa tõesti takistada, aga kuidas te suudate iseenesest laval närvi säilitada, kui astute üles mitmesaja- või lausa mitmetuhandepealise publiku ees? Kuidas te seal rahulikuks suudate jääda?
P.K.: See on seesama asi, millest me alustasime, et miks on rohkema kogemusega näitlejaid tihtipeale huvitavam vaadata, sest neil on kõigele lisaks mingi närvitaluvuse aste, mida on kogenenumana lihtsam saavutada. Samas on alati mingi närv – see ei ole kunagi nii, et lähen lavale ja lihtsalt teen. Esietendusel on närv, reaetendusel on närv… Teinekord võib reaetendustel isegi hullem närv olla kui esikal! See oleneb häälestatusest või enesekindlusest või sellest, kuidas sa oled oma rolli ette valmistanud ja kas sa oled kindel, kuidas sa lavale lähed. Aitavad eeltöö ja piisavalt tugev ettevalmistus; et sul on millelegi toetuda. Aga kui tegime esimesi etendusi oma *stand-up*'iga, siis mäletan, et esietendusel mõtlesin siiralt omaette, et miks ma seda endale teen. Miks ma otsustasin nii, et lähen nüüd lavale ja hakkan nalja tegema? Mis haige vajadus on ennast teiste inimeste ees lolliks teha?!
K.T.: See on fookuse küsimus. Kui ma ei tea täpselt, mida mängima lähen, siis see tekitab närvi. Kui fookus on selge ja tead, mida tegema lähed, siis ei olegi seda hetke või võimalust närvi minna.

Kui jätkata korraks tõsisemate teemadega, siis mis teile viimasel ajal korda läheb?
K.T.: Mulle läheb korda see apaatsus, milles me elame. Tundub, et praegusel ajal, mil paistab valitsevat suur segadus ja üleüldine kaos, on inimesed kuidagi tuimaks tõmmanud, selle asemel et lahendusi otsida või midagi muuta. Ma ise muutun samamoodi täiesti tuimaks – ma ei jaksa ega suuda nende suurte jõududega võidelda. *Global despair*, üksindus ja individualism.
P.K.: Nõus, see tuimus ja kiretus on kõige suurem probleem ka minu jaoks. Ma näen sellist mugavuses olekut väga palju ja tajun seda ka enda puhul. Ma ei ole sellest puhas. Mind paelub ennemini inimene, kellega meie maailmavaated ei pruugi kattuda, aga kes vähemalt usub millessegi ja kellega saab üldse mingi arutelu tekkida.

Mulle tundub just vastupidi, et paljud inimesed usuvad väga kirglikult oma arvamusse.
P.K.: Ei no selles mõttes muidugi, et kui sa saad vabalt kommenteerida igasuguseid asju, ilma et peaksid oma nime ja näoga mõtteid kehastama ja reaalselt nende eest seisma, siis loomulikult on väga palju selliseid! Ma olen saanud nendelt inimestelt väga palju tagasisidet!
K.T.: (*Naerab*) Nimetagem seda tagasisideks!
P.K.: Sellist põhimõttekindlust või mingite asjade eest seismist kohtab üsna vähe. Just reaalses kontaktis. See, kui keegi kommenteerib kuskil, ei ole minu mõistes reaalne diskussioon. Internetis toimuv on kardinate taha varjumine – seal karjumine, peksmine ja võimlemine, see ei ole huvitav! Vanasti kutsuti ikka duellile – nüüd kisatakse kuskil õhus…
K.T.: …et oldaks millegi nimel valmis võitlema ja millegi eest seisma, isegi kui mingi aja pärast võib avastada, et see oli täiesti vale asi, mis on ka jumala okei.
P.K.: Täpselt! Ega see ei tähenda, et kui sa oled millegi eest võidelnud ja siis aru saanud, et see oli vale… vähemalt sa oled jõudnud kuhugi, oled midagi läbi elanud endas ja sinu sees on mingisugused protsessid toimunud. Ega see, kui inimesed omavahel vaidlevad või närvi lähevad, ei ole halb, vaid pigem tervitatav! See on igal juhul parem sellest, kui öeldakse lihtsalt, et natukene halb on olla küll, aga küll ma ära kannatan. Sellist asja ma kohtan Eestis palju, sest jube mugav on istuda kodus ja vaadata Netflixist mõnda sarja ja teki alla puuksu lasta. Kui ei huvita ühiskond, poliitika, kunst, siis omaenda elusse puutuv võiks ikka huvitada!

P.K.: Fakt on see, et ma ei tea mitte ühtegi inimest, kes ei oleks kunagi feilinud. Mõni inimene suudab seda paremini varjata, aga eksimine on ikkagi inimlik.

Kes või mis on teile Eestis viimasel ajal tehtud huumorist enim meeldinud?
P.K.: Pean ütlema – aga otseselt üldse ei rõhu sellele –, et minu viimase aja üks suurimaid teatrielamusi oli „Väljaheitmine" Draamateatris. Suur tänu läheb muidugi kõigile näitlejatele eesotsas **Kristo Viidinguga**, kes tegi fantastilise rolli, aga lavastuslikult mulle nii tohutult meeldis selle lavastaja (*Hendrik Toompere jr* – H.T.) maailm – kui lahedalt kerge suhtumine tal on. Mul on tihtipeale tunne, et kui keegi teeb mõne lavastuse, siis see kõik on hästi tõsine ja hästi tähtis ja oluline, aga see konkreetne lavastus kannab endas nii tohutut kergust, jaburat absurdi ja mingit väga-väga võluvat maailmatunnetust. Seal oli nii väga head huumorit kui ka päris palju tõsiseid teemasid.
Aga ka „Eesti laul" – **Ott Sepp** ja **Märt Avandi**, kes suudavad selliseid suurformaate juhtida. Olles endiselt täielik „Tujurikkuja" fänn, oli tore taas nende käekirja näha. Jumal tänatud, et need mehed meil on.
K.T.: Ma olen saanud korduvalt hüsteeriliselt naerda, vaadates **Mattias Naani**. See stiil ja need teemad, millest ta räägib, ei ole üldse minu maitse, aga ta suudab teha seda nii võluvalt. Tõesti on südamesse pugenud. Lavastustest meenub Smedsi/Lángi/Ulfsaki „Just Filming" – polnud just teab mis naljatükk, aga nii palju äratundmist, muigamist ja sügavust.

K.T.: Ma olen harjunud inimestele mõista andma, et minu üle on lubatud naerda – ma ei võta ennast ausalt öeldes liiga tõsiselt.

Mis on teie hea vaibi allikas?
P.K.: Sõbrad!
K.T.: Tahad, ma ütlen sama? Ma ütlen ka sõbrad, aga ma mõtlen, et mis veel on… Raske töö ja palju trenni.
P.K.: Huumor eeldab, et sul on mingite inimestega side. Selline mahlakas huumor tekib ikkagi nende puhul, kelle vahel on mingi ärev energia. Täpselt samamoodi teemegi Kataga neid asju, sest ta on mu sõber ja meil on omavahel mõistmine, mida mul tavakolleegiga ei ole. See eeldab teatavat vabadust ja aktsepteerimist, et mina olen selline, nagu mina olen, ja sina oled selline, nagu sina oled.

Algab elav arutelu, kas Piret võib võtta veel ühe joogi. Kata õhutab tagant, et ta võtaks kõike, mida ta iganes tahab. Jutt läheb sujuvalt üle jauramiseks – samal ajal kui Piret kohvikus oma koera korrale kutsub, hakatakse arutama Olümpia hotelli spaasse mineku üle. Kata ei suuda ühtlasi ära imestada, kuidas kogu ta möödunudõhtusest glamuurist on jäänud järele vaid hapukurgipurgiga katkine kilekott tema käes. Mina naeran ja taipan ühtlasi, et iga naljategija jaoks on ilmselt ikkagi oluline ka publik, kes naljale pihta saab.

KEDA KAITSEB HUUMORIPOLITSEI?

Foto: Erakogu

Huumorietiketti pole keegi kontekstispetsiifilisuse tõttu kirja pannud, kuid multikultuurses ühiskonnas, kus otseselt rassistlikud, seksistlikud ja homofoobsed väljendused on põlu all, tasub endalt üha rohkem küsida, kas ja millist nalja üldse tohib teha.

Kari Käsper

Naljad mõjutavad maailma rohkem, kui arvatakse. Naljal võib olla mitu funktsiooni: poliitilise satiiri vormis on see demokraatiale eluliselt oluline, see võib anda võimaluse rääkida tabuteemadest, see võib kinnistada või muuta üldlevinud tõdesid või arvamusi.

Šokeeriv huumor on olnud alati üks žanri olulisimaid liike. Aristokraatide nali oma erinevates variatsioonides on ehk kõige ehedam näide huumorist, mis on äärmiselt rõve ja mille eesmärk on võimalikult šokeerival kombel ületada ühiskonna sotsiaalse taluvuse piire. Paraku on tänapäevases maailmas üha vähem tabusid, mis võiksid kedagi räigelt šokeerida. Oma roll on siin (sotsiaal)meedial, millel on üha suurem üldisi moraalinorme lõhkuv mõju, sealhulgas sellistel telesarjadel nagu „Perepea" („Family Guy"), „South Park" või „Drawn Together", mis oma parematel aegadel olid naljakad eelkõige šokiväärtuse tõttu. Tänapäeval ei šokeeri ka väga vulgaarne huumor enam eriti kedagi, sest see on lihtsalt nii tavaline.

Selle asemel on šokifaktor kõrge hoopis selliste uute sotsiaalsete tabude nagu rassism või seksism puhul. Siin on ka lihtne provokatsioonidega liiga kaugele minna. Vaevalt keegi tõsimeeli arvab, et juutuuber **PewDiePie** tahtis antisemiitlikku nalja teha, aga nii tal kahjuks oma vastuolulises videos välja kukkus. YouTube on hea näide sellest, kuidas sotsiaalmeedia majandusmudel juhib sealseid staare *clickbait*'i eesmärgil üha enam lubatavuse piire kompama.

KUHU TÕMMATA PIIR?

Kui juutuuberid ja šokikoomikud teevad nalja pigem nalja enda või populaarsuse pärast, siis keerulisemaks muutub olukord poliitilise huumori puhul, mille eesmärk ei ole enam nali, vaid konkreetse poliitilise ideoloogia või maailmavaate toetamine või vastustamine. Ühest küljest mängib humoristlikus võtmes esitatud poliitiline kriitika demokraatlikus ühiskonnas äärmiselt olulist rolli, sest see ei lase valitsejatel ennast liiga tõsiselt võtta. Poliitilises diskussioonis pakub huumori kasutamine ka võimalust kattevarjuks, sest naljamehelt ei eelda keegi ju suurt tõsiseltvõetavust, ent tema sõnum võib jõuda paljude inimesteni ning resoneerida seal paremini kui ühegi poliitiku oma. Sageli on esimesed autoritaarsusele kalduvate valitsejate ohvrid just naljamehed, kes poliitikuid parodeerivad ja naeruvääristavad. Riik, mis hakkab koomikuid nende naljade pärast vangi panema või muul moel taga kiusama, pole kuigi vaba või demokraatlik.

Teisalt on poliitilisel huumoril, mis on suunatud vähemuste või ühiskonnas allasurutud gruppide vastu, ka ohtlikke stereotüüpe kinnistav ning taastootev roll. Osaliselt võib see olla teadmatusest, aga osalt ka pahatahtlikkusest. Naljade aktsepteeritavus sõltub ka vähemusgruppide marginaliseeritusest, näiteks Eestis on juutide, romade või mustanahaliste üle naljatamine suhteliselt aktsepteeritav, samas kui venelaste või naiste suhtes ollakse veidi tundlikumad. Piiri tõmbamine nalja kujul esitatud tahtliku ja kahjuliku vaenukõne ning sõnavabadusega kaitstud poliitilise satiiri vahele on väga keeruline ning eeldab kontekstispetsiifilisust.

HUUMOR VÕIMESTAB

Vähemusgruppide ja naiste üha suurema võimestamise tulemusel julgevad nad aina enam vastu astuda süsteemsele diskrimineerimisele ja sotsiaalsetele struktuuridele, mis neid alla on surunud. Pikaajalised võitlused tunnustuse eest on hakanud üle maailma vilja kandma, kuigi pikk tee on veel käia. Oma osa on mänginud siin kahtlemata ka huumor, mis on aidanud allasurututel ennast kehtestada ja seksismile/homofoobiale/rassismile ning muule sarnasele vastu astuda. Progressiivse salliva maailmavaate levikule on aidanud kaasa muu hulgas ka USA liberaalsed poliitkomöödia-*show*'d, mida veavad või on vedanud **Jon Stewart**, **Samantha Bee**, **Trevor Noah**, **John Oliver** ja **Stephen Colbert**. *Stand-up*-komöödias on samuti vähemuste hääl kuuldaval olnud ning sageli on komöödia kattevari pakkunud võimalusi rääkida otse ja ausalt sotsiaalsetest probleemidest, nagu homo- ja transfoobia, rassism ning seksism, ning nalja kaudu stereotüüpe murda ja kiusajatele neid naeruvääristades vastu astuda.

Olukorras, kus ühiskondlik debatt muutub sotsiaalmeedia ajel üha emotsionaalsemaks, omandab huumor kui üks peamine emotsionaalse eneseväljendus viis eriti olulise rolli ka demokraatia ja ühiskonna arenguteel üldisemalt.

Viimastel USA valimistel kasutati oskuslikult sotsiaalmeediat, luues Pepe the Frogi taolisi internetimeeme, mis said alguse nn GamerGate'ist ja tipnesid *alt-right*-neonatside triumfiga USA presidendivalimistel. Must huumor, libauudised, vaenukõne ja poliitika segunesid Twitteris ja Facebookis kiiresti ning levisid eelkõige niigi peavoolu suhtes skeptiliselt meelestatud libertaaride või nihilistide seas, kes leidsid ennast järsku sotsiaalmeedia abiga tugevamalt positsioonilt kui kunagi varem. Ja neil jätkub virtuaalruumis julgust enda võimu kõige haavatavamate vähemuste vastu kasutada, et oma privileege kaitsta.

ÜHISKONDLIK HUKKAMÕIST AITAB

Samas on ka siin naljal mingi piir, eriti kui see jõuab peavoolu teadvusse. *Alt-right*-liikumise ja GamerGate'i kaanestaari **Milo Yiannopoulose** kogu karjäär oli ehitatud üles feminismi, geide ja mustanahaliste õiguste eest võitlejate ning transsooliste šokeerivale naeruvääristamisele. Ta oli meedia jaoks huvitav, sest provotseeris meelega ning kruvis seega pidevalt pinget. Yiannopoulose tähelennu lõpetas salvestis, mille üks teismeline tüdruk oli netiavarustest välja kaevanud ja milles šokikoomik tundub pedofiiliat õigustavat. Kergemeelne naljatlemine lapseahistamise teemal oli siiski tabu, mis osutus Yiannopoulosele saatuslikuks, lõpetades tema veerandimiljonilise raamatudiili Simon & Schusteri kirjastusega. Kadusid ka kutse tulla esinema Ameerika konservatiivide kogunemisele CPAC ja töökoht paremäärmuslikus Breitbarti portaalis. Aktsepteeritava piire ületas ka prantsuse koomik ja poliitaktivist **Dieudonné M'bala M'bala**, kes mõisteti süüdi oma *stand-up*'i käigus väljendatud antisemiitlikus ja rassistlikus vaenukõnes.

Mida arvata asjast Eesti konteksti arvesse võttes? Siinmail on kasutatud huumorit rassistliku diskursuse kinnistamiseks, kui mõelda näiteks „Kreisiraadio" kurikuulsa neegriklipi peale või vaadata tele-*show* „Su nägu kõlab tuttavalt" raames toimunud mustanahaliste artistide parodeerimist, mille puhul on ainsaks elevust tekitavaks asjaoluks piinlik *blackface*. Viimati nimetatust ning ka huumori kaudu soostereotüüpide taastootmisest ja privileegide kinnistamisest Eestis kirjutasid Feministeeriumis tabavalt **Maari Põim** ja **Kadri Aavik**[1]. Naise stereotüpiseerimist naljade vahendusel, mida tehakse Eestis ohtralt, on uurinud näiteks **Liisi Laineste**[2].

Hea on samas tõdeda, et näiteks naistevastase vägivalla puhul on naljategemise sotsiaalse lubatavuse piirid siiski ahenemas sedavõrd, kuivõrd teema tõsidust ühiskonnas tajutakse. Tsiteerin president **Kersti Kaljulaidi** 24. veebruaril: „Ärge valige inimesi, kes koduvägivalla teemal suudavad genereerida vaid mõne labase nalja. Ärge naerge ja ärge valige." See ongi kõige parem soovitus. Ärge lihtsalt naerge asjade üle, mis pole tegelikult ju kuigi naljakad, ärge jagage, ärge pöörake tähelepanu. Pigem siis naerge nende üle, kes labaseid seksistlikke, rassistlikke või homofoobseid nalju teevad või õigustavad. Näiteks presidendi sõnavõttu labase naljaga kommenteerinud suhtekorraldaja üle.

Ärge lihtsalt naerge asjade üle, mis pole tegelikult ju kuigi naljakad, ärge jagage, ärge pöörake tähelepanu. Pigem siis naerge nende üle, kes labaseid seksistlikke, rassistlikke või homofoobseid nalju teevad või õigustavad.

Kari Käsper juhib enda asutatud Eesti Inimõiguste Keskust ning õpib ja õpetab TTÜs. Oma töös tegeleb ta igapäevaselt inimõiguste, sh väljendusvabaduse ja võrdõiguslikkuse, teemadega.

[1] *Aavik, Kadri; Põim, Maari 2015. Alandamine kui isikupärane stiil? – Feministeerium, 05.11.*

[2] *Laineste, Liisi 2012. Women in Estonian jokes. – Estonia and Poland: creativity and tradition in cultural communication. Vol. 1: Jokes and their relations. Tartu: Eesti Kirjandusmuuseumi Teaduskirjastus.*

ÜLDSE POLE NALJAKAS! HUUMORI-TRADITSIOONIST JA TSENSUURIST

Kuigi nali on olemuslikult ajastu-, konteksti- ja kultuurispetsiifiline, on hea huumori tunnuseks olnud alati normide lammutamine ja sisemise tsensuuri piiride kompamine. Tänu sellele on globaliseerumisega kaasnevad kultuurikonfliktid avaldunud paljuski huumoririndel.

Liisi Laineste

Erinevaid huumoritraditsioone on sama palju kui kultuure, näiteks läänemaailmas on olnud alati populaarne etniline ja poliitiline pilge, Jaapanis jumaldatakse füüsilist lihtsat huumorit, teistest seisavad eraldi juudi ja briti huumor. **Giselinde Kuipers** on oma uurimuses heast ja halvast huumorist kirjeldanud, kuidas ka selline lihtne ja süütu huumorižanr nagu anekdoot võib omada eri kultuurides erinevat sotsiaalpoliitiliselt motiveeritud staatust: Hollandis peetakse seda töölisklassi madalaks lõbuks, samas kui Ameerika demokraatialembeses kultuuriruumis tuntakse ja teatakse anekdoote nii tehasehoovides kui ka Valges Majas[1]. Aga huumoritraditsioon ei sedasta ainult seda, mille üle ja kuidas me oleme harjunud nalja tegema. Selles pannakse vaikimisi paika hea ja halva huumori piirid. Need piirid on pidevas, kuigi aeglases ja märkamatus liikumises, muutudes koos huumoriga. Aeg-ajalt teeb mõni kohatu nali või solvav esitus meile need nähtamatud piirid üsna ebamugaval moel puust ja punaseks ette. Meie teele kerkivad ootamatult takistused, mis näitavad, et sugugi mitte kõigest ei saa igal pool ja alati aktsepteeritavat naljateemat. Näiteks palju kiitust ja laitust saanud „Tujurikkuja" aastavahetussketšid on tegelikult osake meie eesti huumoritraditsioonist ning äärmuslikud reaktsioonid tujurikkujate loomingule on üsna ootuspärased.

ANEKDOODI DEPOLITISEERUMINE

Kohates tänapäeval üha uuesti neid vanu anekdoote, mille kõrghetked jäid kusagile nõukaaega, võib tunduda, et kontekstispetsiifilisus pole naljade leviku puhul esmatähtis – ikka on mõned läbivad teemad, mis on alati naljakad, olgu nendeks siis võimukandjate tühisus või sotsiaalse lumpeni rumalus. Sotsiaalselt meist ülemaid ja alamaid tehakse naerualusteks, et vähendada distantsi ja pinget kõrge ja madala, rikka ja vaese vahel.

Esimestes eestlaste suust üles kirjutatud naljandites naersid talupojad (kadaka)sakste peenutsemise või härrade ülbuse üle (rohkelt näiteid on **J. M. Eiseni** kogutud rahvanaljade hulgas).

Mõisaherra tahtnud, et töömehed teda nähes mütsid peavad maha võtma.
Mehed viimaks kavalat nõu pidama, kudas mütsi mahavõtmisest lahti peaseda.
Korra läinud herra jälle väljale kündjate juurde. Kündjad ei võta mütsisid peast.
Herra kisendand: „Mütsid maha!"
Teomehed seda kuuldes lasknud kõik püksid maha.
Herra vihastanud, läinud väljalt ära.
Sest saadik ei hüüdnud enam iialgi „Mütsid maha!".

Kodanikud irvitasid karikaturistide terava sule vahendusel nii riigitegelaste kui ka ühiskonnaheidikute üle ka esimese Eesti Vabariigi ajal ilmunud pilapiltides. Köögilaudade ääres kõikjal üle Nõukogude Liidu räägiti anekdoote, mis olid tol ajal pilgeni politiseeritud, olgu siis tegelasteks poliitikud, tavainimesed või isegi loomad, pilke objektiks olid ikka vaid ühiskonda valitsevad jõud. Pärast idabloki lagunemist depolitiseerus ka anekdoot – etniliste naljade hulgas on nüüd vähem poliitilisi anekdoote kui enne, või teisiti öeldes on anekdoote, mida paarkümmend aastat tagasi oleks tajutud kui poliitilisi, kuid mis on praeguseks kaotanud oma poliitilise konnotatsiooni. On vaieldav, kas nali muutub seeläbi just apoliitiliseks (nali jääb ju sõnastuselt samaks ja on vähemalt „mäletatavasti" poliitiline), aga nõukogudeaegne kõikehõlmav ja vaieldamatu poliitilisus on kadunud ning rääkijad on sellest distantseerunud. Etnilised naljad, kus pilatakse näiteks venelast ja tšuktši, ei sisalda enam implitsiitset poliitilist rollijaotust (venelane = võimuesindaja ja „ülem" *vs.* tšuktš = „alluv"), vaid omab allolevas Delfi Naljalehest pärit näites pigem seksuaalset tähendust.

Venelane ja tšuktš karvupidi koos. Ligineb miilits: „Milles asi?"
„Vot selgitame siin, kes on Tšukotka peremees."
„Olgu, kongis selgitate!"
Järgmisel hommikul: „Noh, tegite selgeks?"
„Jah," vastab tšuktš, „venelane on peremees, mina aga perenaine…"

RIIKIDEÜLESED HUUMORI-SKANDAALID

Tänapäeval annab naljadele tooni ülemaailmne huumoriringlus internetis. Kulutulena levivad kummastavad, parodeerivad ja lapsikult naljakad mobiilisalvestised, loomavideod jms. Nende näiliselt naiivsemate žanrite kõrval leiavad kajastamist ka poliitilises plaanis aktuaalsed päevateemad, näiteks **Putini** kadumine märtsis 2015, mis ajendas poliitilist folkloori looma nii inglis- kui ka venekeelses kultuuriruumis, Brexiti-järgne huumorilaine või **Donald Trumpi** valimine USA presidendiks kui siiani kestev ammendamatu naljateema.

Internet on tänapäeval ka koht, kus küpsevad riigipiire ületavad huumoriskandaalid, isegi kui nende füüsiline alguspunkt on paikades, millest me enne suure tõenäosusega palju ei teadnud. Rahvusvahelistes huumoriskandaalides räägivad kaasa eri kultuuride ja väärtushinnangute esindajad, sest tsenseeritus on ühtlasi reklaam ning globaliseerituse tingimustes on marginaalsus väga suhteline ja muutlik nähtus; info võib liikuda kiiresti tsentrisse ja resonants jõuda suurte hulkadeni. Küsimus, millest võib nalja teha ja millest mitte, on tõusnud viimasel aastakümnel globaalselt avaliku arutelu teemaks. Sellest, et Taani ajaleht Jyllands-Posten avaldas 2005. aastal karikatuuriseeria Muhamedist, sai alguse esimene riikideülene huumoriskandaal, millel olid tõsised majanduslikud ja poliitilised tagajärjed. See ei jäänud viimaseks – traagilisimaks sarnastest näidetest on veresaun Charlie Hebdo toimetuses. Nende skandaalide ühisnimetaja on huumor, mis tundus publikule kohatu ja solvav. Esmajoones puudutab see pilkeobjekti valikut, kuid vaielda võib ka (paroodia) vormi, keelekasutuse ja muude stiilivõtete üle. Huumori ja solvangu piiril balansseerivate huumorijuhtumite kirjeldamine aitab seletada huumoripoliitikat: mis üldse on huumor ja mis juhtub, kui inimeste huumoritõlgendused lähevad omavahel vastuollu.

Vahel on nalja mittemõistmine seotud erinevate väärtushinnangutega, mida nalja rääkija ja tema publik oluliseks peavad. Huumor nõuab mängulist suhtumist neisse mõtteraamistustesse, aga erinev publik on nõus loobuma oma hinnangutest erineval määral olenevalt nende puhul kehtivatest kultuurilistest ja sotsiaalsetest normidest. Tähtsaks osutuvad ka tabud – mõne jaoks on tabuteemaks religioon, eriti selle karikatuurne kujutamine (nt poleemika Muhamedi kujutavate karikatuuride üle), teistel on raske näha midagi naljakat näiteks seksistlikes anekdootides, mida räägitakse teleekraanil või õhtusöögilauas. Kuigi nalja potentsiaalne naljakus või agressiivsus ei peitu ainult anekdoodis ja kuulajaskonna eelistustes, vaid ka selle esitamise kontekstis (näiteks on suur vahe, kas rassistlikke nalju räägib sihtrühm enda kohta või esitab nalja kõrvalseisja), võib mingil määral ka ainult nalja teksti põhjal oletada, kui suur on võimalus, et tekst, mis balansseerib lubatu ja lubamatu piiril, võib haavata mingit osa auditooriumist. Aina enam on olukordi, kus nalja objekt ja subjekt ei jaga, õigemini ei soovi jagada samu huumorieelistusi. Põhjuseid on mitu. Objektile võib esiteks näida, et mingi huumoritekst tundub laiemas poliitilises ja kultuurilises kontekstis rünnakuna nagu Muhamedi karikatuuride või Charlie Hebdo puhul. Selline naljategemisviis võib ka olemuslikult võõras olla, st nali jääb mingi osa jaoks täiesti varjatuks, nagu juhtus „Borati" tõlgendusega Kasahstanist, millele Kasahstani valitsus vastas neljaleheküljelise reklaamtekstiga The New York Timesis, mis kummutas Borati väited mustlaste püüdmise, kitsepeksmise, hobuseuriini joomise jms kohta ning rõhutas riigi eesrindlikkust demokraatia, hariduse ja naiste õiguste vallas. Praeguses maailmas on aina suurem võimalus, et erinevad kultuuri- ja huumoritraditsioonid puutuvad ja põrkuvad kokku, sest naljad jõuavad interneti kaudu kaugemate auditooriumiteni.

NALI KUI VÄIKE REVOLUTSIOON

Kuigi globaalsest mõõdust esialgu kaugel, oli ka Eestis oma huumoriskandaalide potentsiaal olemas. „Tujurikkuja" näitas eestlastele mitu aastavahetust järjest, millised me paistame kõverpeeglis ja kus on meie väikse, aga visa ühiskonna valukohad. Sageli on huumoriga nii, et kui sõnum on emotsionaalselt liiga oluline, võib huumor olla närviliselt puine. Parim huumor tuleb turvatsooni piirilt – see on mäng hirmuga, mitte sellega tegelikult silmitsi astumine. Rahumeelne kooseksisteerimine saab võimalik olla ainult juhul, kui kõikidel etnilistel gruppidel on turvatunne, st neid ei ohustata otseste vägivallaähvardustega ega integreerumisettepanekutega (nt õppige keel ja kultuur ära, siis võite siin elada), aga ka mitte näiteks naljadega – ei otseselt nalja objektina ega ka kaudselt, sundides neid oma huumorihinnangutes eri pooltele koonduma, pannes ühed endaga koos naerma ja teised kulmu kortsutama.

Parim huumor tuleb turvatsooni piirilt – see on mäng hirmuga, mitte sellega tegelikult silmitsi astumine.

Huumor aga jääb ikka huumoriks ning vohab eriti innukalt just tsensuuri tingimustes. Kõige enam tekitavad vastakaid tundeid teemad, mis on ühiskonnas maha vaikitud või alla surutud. Seda kinnitavad ilmekalt ka „Tujurikkuja" suurimad publikumagnetid:

Illustratsioon: Toom Tragel

küüditamissketš, Eesti „kannatuste narratiivi" pilanud laul, viimasest „Tujurikkujast" tuntud ja kommentaariumid kihama pannud „Ei ole üksi ükski maa" paroodia. Selgelt on näha, et nende sketšide ühisnimetaja on rahvus ja rahvuslikkus ning nende pühade lehmade rahva ette naeruks tirimise eesmärk on normiks saanud tõekspidamiste konstrueerituse paljastamine. Naljad osutavad sellele, et liigne kiindumine minevikku pole lahendus jätkusuutlikuks arenguks.

„Halvale huumorile" reageerib ühiskond solvunud vaikimise või aktiivsema halvakspanuga. Ometi on see vaid vesi humoristide veskile. Seda seetõttu, et huumori mittemõistjad on need, kes ei kuulu gruppi – kes on võõrad ning moodustavad magusaima sihtmärgi nende naljadele. Samas on huumoril ühiskonnas ülimalt positiivne maine – „hea huumorimeele" olemasolu rõhutatakse meeldivate kolleegide, elukaaslaste, heade sõprade ja usaldusväärsete poliitikute juures. Huumorikultus põhjustab olukorra, kus kõige naeruväärsem osa ühiskonnast pole lihtsalt ükskõik milline vähemus, vaid need, kes kaasa ei naera. Ohver ei naera tema kulul tehtavate naljade üle, ja kui ta oma negatiivset hinnangut (hea ja halva maitse piiril balansseerivale) „naljale" välja näitab, on ta saatus olla veelgi teravama pilke ohver. Nalja mittemõistmine tõmbab mainele täielikult vee peale.

On arvamusi, mille kohaselt huumor lammutab norme, provotseerib, irvitab avalikult pühade väärtuste üle jms (viitan tuntud tsitaadile **George Orwellilt**, mille kohaselt on iga nali väike revolutsioon), aga huumorit võib näha ka korraloomise efektiivse tööriistana, sest pilge osutab esmajoones kõrvalekalletele, mille üle enamik nalja ajel valjult naerab, et siis taas oma normaalsuse juurde tagasi pöörduda. Huumorist tsensuurini polegi väga suur samm. Tsensuur hoiab ühiskonda kontrolli all, paneb paika lubatu ja lubamatu, aga see piir ongi koht, kus pesitseb huumor. Tsensuuril on aina laiem haare ja olulisem roll tänapäeva lääneliikus ühiskonnas. Maailm on globaliseerumas, inimeste teadmised oma õigustest ja õiguste rikkumisest suurenevad ja kasvab ka oht, et väljaöeldu võib kellegi arvates teda riivata. Ühest küljest kehtib püha sõnavabadus, teisalt töötavad selle kõrval ja sellele vastu poliitkorrektsus ja eetikanormid ning vastutus ja sellel põhinev enesetsensuur. Sõnavabadus ja poliitkorrektsus on olulised põhimõtted, mille tasakaalustamine pole tänapäeval enam sugugi lihtne. Huumor võib töötada edukalt selle punkti tasakaalustajana, kui me vaid lubame sellel looval ja mitmemõttelisel nähtusel segamatult eksisteerida.

[1] *Kuipers, Giselinde 2006. Good Humor, Bad Taste: A Sociology of the Joke. Berliin: Mouton de Gruyter.*

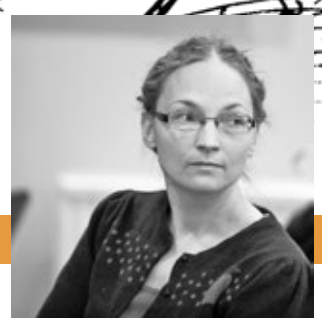

Liisi Laineste on Eesti Kirjandusmuuseumi ja Eesti-uuringute Tippkeskuse vanemteadur, kelle peamine uurimisobjekt on rahvahuumor ja selle erinevad avaldumisvormid minevikus ja tänapäeval. Ta on avaldanud ka artikleid internetifolkloori ja karikatuuride kohta.

ÜHISKONNAKRIITILISE PILGU LOOJANGUAEG EESTI TELEHUUMORIS

Huumoriprogramm teles keskendub peamiselt vaid meelelahutuslikule koguperehuumorile ning ühiskonnakriitilist satiiri kohtab harva. Kus on meie aja huumori *enfant terrible*'d, kel jaguks söakust võtta pilke alla ka nähtusi, mille järele januneb pealekasvav telepublik?

Helen Tammemäe

Selleks et kõik ausalt ära rääkida, pean alustama tõsiasjast, et mina ei tahtnud üldse seda artiklit kirjutada. Nimelt Tallinna Ülikooli Balti Filmi- ja Meediakooli telerežii magistrandina on minu suur juht ja õpetaja neil päevil **Hagi Šein** või Shine, nagu me teda kursusel isekeskis kutsume. Niisiis Shine'i eesmärk on muu hulgas õpetada meid tegema teleteadust ja utsitada kirjutama telekriitilisi artikleid, tegema meediakriitikat – täitma tühimikku Eesti ajakirjanduses! Mitte et poleks, mida kritiseerida, kuid arvata on, et ausalt otsekohesed telekriitilised artiklid ei tule tulevaste kolleegidega soojade suhete loomisel just kasuks. Ühesõnaga, iga toimetajaks, režissööriks ja produtsendiks pürgija teab, et mõistlikum on mokk maas hoida ja ise paremini teha. Kuid ülesanne on ülesanne ja, tõsimeeli, kui küsisin mitmelt asjassepuutuvalt inimeselt, kas ta kirjutaks midagi televisiooni kohta, sain iga kord eitava vastuse. Niisiis võtan usina õpilasena ette kirjutada kohustuslikus korras huumoriprogrammist teles. Loodetavasti ei pälvi see edaspidi teravaid pilke telemaja kohvikus ega nulli täielikult võimalust kunagi veel ise eetrisse pääseda, sest ega tegelikult maitse üle ju ei vaielda.

HEA MAITSE PIIR

„Nalja puhul on põhiline maitseküsimus," ütleb **Katariina Tamm** mõned leheküljed eespool sellesinase lehenumbri intervjuus. Minu jaoks jookseb hea maitse piir kusagilt sealt, kust algavad sellised saated nagu „Pühapäev Sepoga", „Heeringas Veenuse õlal", „Eesti otsib superheeringat", „Kellapid" ning „Suur komöödiaõhtu". Võib-olla ei olegi võimalik väga sageli head nalja teha, kuid elus on mul nii, et kui keegi nalja teeb, naeran ma peaaegu alati – kas või empaatiast, kuna inimene ju püüab. Isegi väga halbade anekdootide peale naeran. Kui ma vaatan naljategemist telekast, ei tunne ma aga vajadust kuidagi reageerida, sest eks peegelneuronite tööd pärsib vahelülina teleekraan ja no ausalt öeldes ei ole tegelikult enamasti üldse naljakas. Aga kui keegi suudab mind kas või natukenegi turtsatama panna, siis seda andekat indiviidi pean üldiselt juba üsna suureks talendiks! Ehk on inimeste naerutamine üks suurimaid väljakutseid üldse siin hallis ja ärevas maailmas, kus kõik on üksteise peale alalõpmata solvunud? Kuid kriitilist nooti hoides, kui ma vaatan nimetatud saateid, tunnen alatihti piinlikkust, et muidu andekad näitlejad peavad tegema mingit tobedat janti, ja selles süüdistan ma enamasti tegemata töö tõttu stsenaristi ja/või režissööri (kuigi stuudiosaadete puhul on režissöör vististi pigem ikkagi vaid tehniline töötaja). Olgu see tingitud telele omastest võimatutest ajagraafikutest või millestki muust, kuid üsna õel on näitlejaid jt ekraanil olevaid inimesi üldse sellisesse olukorda panna!

Tundub, et kuna neid saateid vaadatakse kõigest hoolimata, ei saa võib-olla mõned saate tootmispoolega seotud tegijad ise arugi, kui nali on piinlik. Sarnane olukord on sünnipäevalauas onu Heinoga, keda ennast eriti ei huvitagi, kas kellelgi teisel peale ta enda ka naljakas on – tema paneb ikka oma jauru edasi, sest on kujunenud üleüldine arusaam, et onu Heino on juba kord selline ja nii on eluaeg olnud, tuleb lihtsalt n-ö parema puudumisel välja kannatada. Vahe on ainult selles, et onu Heinod vähemasti esindavad kogu naha ja karvadega iseennast, mitte ei rakenda kedagi teist oma halva huumori vankri ette.

PIND ÜHISKONNA PERSES

Samas ei saa kuidagi öelda, et igal nädalal eetris olevatest saadetest kõik ilmtingimata halvad oleksid (olnud). Näiteks „Wremja" ning sellele eelnenud „Wigla show" on siiamaani naljakad (või noh, mina ju ei tea, kas olid ka siis, aga nüüd järele vaadates on küll). Uuematest on nauditavat teravust ka „Ärapanijas" (olgu öeldud, et läbiva joonena esinevad nende tiitrites nimed **Mart Juur** ja **Andrus Kivirähk**). Samuti ei saa mainimata jätta „Pehmeid ja karvaseid". Oma jutuga tahan ma jõuda sinna, et enamiku uuemate eetris olevate nn kogu perele mõeldud naljasaadete puhul paistab, et puudub pea täielikult ühiskonnakriitiline mõõde. Nalja ei tehta ühiskondlikult teravatel teemadel ega poliitikute ja kuulsuste üle, vaid peamiselt nn pööbli hulgas leiduvate marginaalsete veidrike arvelt. Aga miks peaks pööblil olema naljakas iseenda üle naerda?! Ei ole! Meile konstrueeritakse sketše ontlikest maakatest, kentsakatest linnavurledest ja muidu luuseritest ning nalja tehakse argiolmelistel teemadel, kuid nali ei pea olema pelgalt tore ja ohutu. See võib olla ka nii teravalt aus, et inimesed, kelle pihta see käib, tunnevad end puudutatult. Kunstnik on ikkagi pind ühiskonna perses, nagu õpetas meile koolis **Sirje Runge**. Huumori mõte ei ole vaid inimeste meelt lahutada ja nende tähelepanu tuntavalt hajutada, vaid, vastupidi, tõmmata fookusesse neid kõige põletavamaid teemasid, millele võiks kuidagi reageerida. Mis oleks parem viis selle tegemiseks kui mahlakas satiir, mida on muu hulgas ka mõnus vaadata. Sotsiaalne teadvelolek ei pea olema üksnes häda ja viletsus ning lõputu hingeline kannatamine, vaid see võib saabuda vabalt ka naeru saatel.

Üks asi, mille puhul ma pean ükskord siin elus tegusa kolumnisti **Peeter Koppeliga** (kes muide arvab vist, et Müürileht on noorkommunistide väljaanne, mis on iseenesest humoorikas, aga see selleks) nõustuma, on see, et kahju on meie aja kaotsiläinud huumorist. „Naljast. Elurõõmust. Iseenese mitte nii kohutavalt tõsiselt võtmisest. Selle kõigega seotud vabadusest." (May The Last Stand-Up Comedian Please Stand Up! – Edasi, 31.03.2017) Aga kui tema süüdistab selles nn lumehelbekesi, nende generatsiooni ning „sotsiaalse õigluse sõdalasi", siis mina ütleks, vähemalt tele puhul, kus pole lumehelbekeste generatsioonist haisugi, et põhjus on vist ikkagi milleski muus.

Põhjus on võib-olla hoopis selles, et üheksakümnendad ja veel suhteliselt vabameelne nullindate algus on läbi ning elame ajal, mil jõudu koguvad konservatiivsed meeleolud. Haista Gängi puhul mõjus nt geide üle ilkumine rohkem juba parmustunud hääbuva heteromehe viimase appikarjena uue varasemast sootuks teistmoodi mentaliteedi kujunemise tõttu – see polnud tol hetkel tõsiseltvõetav kriitika homoseksuaalsuse kui sellise suunal. Ka praegu pole keelatud tundlikel teemadel naljatleda, aga küsimus on selles, mis positsioonilt seda tehakse. **Dan Põldroosi** kehastatud Haista Gäng esindas selles mõttes joodikuna ikkagi nullpositsiooni – kõneles oma suu kaudu seda, mida üks keskmine ajudeta tüüp mõtleb. Seda saabki lubada endale vaid Haista või näiteks **Ivo Uukkivi** kehastatud netikommentaator Lepo. Nii naeruväärsest positsioonist kõnelduna pole võimalik seda juttu ülemäära tõsiselt võtta ning sellise kahetisuse väljamängimine on peen oskus.

Kui tuba on täis valgeid inimesi ja selles leidub üks mustanahaline, ei ole ehk väga lahe terve õhtu neegrinalju teha, sest paratamatult tekivad sellisel juhul mingid jõuvahekorrad, mis panevad viimase rünnatava positsiooni. Samas, erand kinnitab reeglit – meenutagem „Tujurikkuja" viimase saate lõpulugu „Ei ole üksi ükski maa" 2015. aastal, kus täpselt selline olukord oskuslikult naljaks pöörati. Loomulikult oli südamepõhjani solvujaid, küll aga mitte nn sotsiaalse õiguse sõdalaste ehk liberastide seas, vaid pigem ikka vastaspoolel, kelle meelest oli teotatud püha rahvuslust. Paljud ilmselt ei suutnudki lugeda sealt välja kihti, mis viitas sellele, et rahvusluse taha püütakse peita rassismi. Eks mitmekihilisest intelligentsest huumorist ongi raske aru saada, aga on rõõmustav, et tehakse siiski ka sellist nalja. Ühed naersid ja teised olid vihased, normaalne! Ja pange tähele, laul sisaldas ka tabuks kuulutatud sõna „neeger", mis näitlikustab kenasti, et kõik sõltub lõpuks kontekstist ning erinevad sõnad pole n-ö keelatud nende eneste pärast, vaid ennekõike halvustava tooni tõttu, mida nendele teatud ringkondades lisatakse. Praegu on ajad lihtsalt sellised, et rassistlike, šovinistlike ja teiste samalaadsete vaadetega inimesi, kes kinnistavad enda positsiooni kellegi teise pideva alavääristamise kaudu, ei lasta telekasse nalja tegema, mis on minu vaatepunktist vaadatuna suures plaanis väga sümpaatne ja selle koha pealt on Eesti televisiooniga kõik hästi. Koomiku/humoristi roll tuleb ikkagi välja teenida, sest õukonnaski on narrile lubatud julgem piiride kompamine kui teistele, olgugi et väga halva nalja puhul võib temagi peast ilma jääda – niivõrd oskuslikult tuleb tal oma sõnumit ning positsiooni konstrueerida. Põhjus, miks konservatiividel ei ole naljategemine siiani õnnestunud, on see, et seni pole vist leidunud konservatiivi, kelle peamine eesmärk oleks olnud nalja teha, vaid seda on püütud rakendada ennekõike oma ideoloogilise vankri ette, mistõttu neil on ühtlasi puudunud võime loobuda iseenese positsioneerimisest. Hea nali eeldab aga seda, et naljategija ei võta iseennast liiga tõsiselt. Liberaalidel paistab see paremini välja tulevat.

Õ-fraktsioon ja „Tujurikkuja" said sellise peene huumoriga viimasel dekaadil väga hästi hakkama, enne neid loomulikult ka „Kreisiraadio", aga eks iga hea asi saab ükskord otsa. „Tujurikkujal" on olnud lisaks kahtlemata oluline roll telehuumorile märkimisväärselt kõrgemate standardite seadmisel, kui oldi varem

harjutud. Seda, et selleni on raske küündida, näitab ka asjaolu, et keeruline on leida neile võrdväärseid järglasi.

UUED TULIJAD

Kvaliteethuumori teatepulka on püüdnud „Tujurikkujalt" vaikselt üle võtta Kinoteater, kes on mulle isiklikult läbinisti sümpaatsed tegijad, kuid arvestades, et just mina peaksin olema neile ilmselt kõige õigem sihtgrupp, jättis möödunud aastavahetusel eetrisse läinud **Tarantino** vesterni „Vihane kaheksa" matkinud lavastus mind siiski täiesti külmaks. Olles saate eetrisse minemise hetkeks joonud ära ka ilmselt juba klaasikese veini, pidi mul teleka ees ausalt öeldes tukk peale tulema – niivõrd kunstiliselt ambitsioonika huumoriga oli tegu! See ei tähenda kusjuures, et ma seda halvaks pean, aga tol hetkel antud kontekstis ilmselt liiga nišikas, nagu öeldakse. Olen juba harjunud, et aastavahetusel saab siiski oma rahvaga olla koos – seda nii heas kui ka halvas. Samas on tehniline oskuslikkus, mida Kinoteatri saates jagus külluslikult, iseenesest ainult palavalt tervitatud nähtus – meenutagem siinkohal ka „Tujurikkuja" Hiid-Haloneni ja Hiid-Ansipi legendaarset võitlust või **Ott Sepa** versiooni filmist „Klass" –, aga ainult sellest muidugi ei piisa, kui teema jääb vaataja jaoks arusaamatuks või kaugeks. Sarnasesse ämbrisse astus minu arvates ka entusiastlike filmiinimeste sketšikanal Nöök ja nende internetist vaadatav „MTA – ühe OÜ lugu", kus muidu geniaalselt lihtsa ideega pingutati pisut üle – ühesõnaga, tehnilisest meisterlikkusest tekkis ruttu küllastumus ja nali venis pikale. Sama asja oleks saanud ära teha kordades lühemalt ja see oleks olnud nõnda märksa mõjusam. Samas on nii Kinoteatri kui ka Nöögi tegijate puhul ootused siiski ääretult kõrged – teostuslikult kvaliteedilt on need teistest omasarnastest peajagu üle. Ka **Oskar Lehemaa**, kes ongi ka sketšikanali Nöök režissöör, **Mart Normetiga** kahasse tehtud „Teadlaste öö: armastuse valem" oli tegelikult üsnagi lõbus vaatamine. Lootust on!

Hea nalja tegemine ei ole kahtlemata kerge – eriti kui seada eesmärgiks ühiskondlikult märksa teravamate teemade puudutamine. Kuid paratamatult tunnen ma nooremate tegijate puhul puudust teatavast mässumeelsusest ja *enfantterrible*'likust suhtumisest. Kas kõik peab olema nii viisakalt ära kammitud ja üle lakutud, igaks juhuks ära kohitsetud?! Vaadakem või erandina Vanamehe multikat – pisut vabameelsemat suhtumist, toorust ja tahumatustki ei tee naljale sugugi halba. Tuleb tunnistada, et nn vanadele peerudele jäävad nooremad naljategijad selle koha pealt üldiselt alla. Sellest hoolimata oleks uutel tulijatel avastada küllaga värskeid teemasid, mille käsitlemist needsamad peerud ei pea millekski. Jaguks neil vaid isepäisust ning söakust eelkäijatele kandadele astuda ning juba pealekasvavale telepublikule huvi pakkuvaid nähtusi pilke alla seada.

Ülevalt alla:
1) „Wremja" põhikangelased (vasakult) Jaan Zorro (Jan Uuspõld), Mart Laar (Meelis Adamson) ja Haista Gäng (Dan Põldroos)
2) Indrek Ojari kehastatud Hiid-Halonen sketšis „Hiid-Ansip vs Hiid-Halonen". Kaader videost
3) Ott Sepa versioon filmist „Klass: elu pärast" „Tujurikkujas". Kaader videost
4) Kinoteatri aastavahetusprogramm, milles matkiti Tarantino vesterni „Vihane kaheksa". Kaader videost

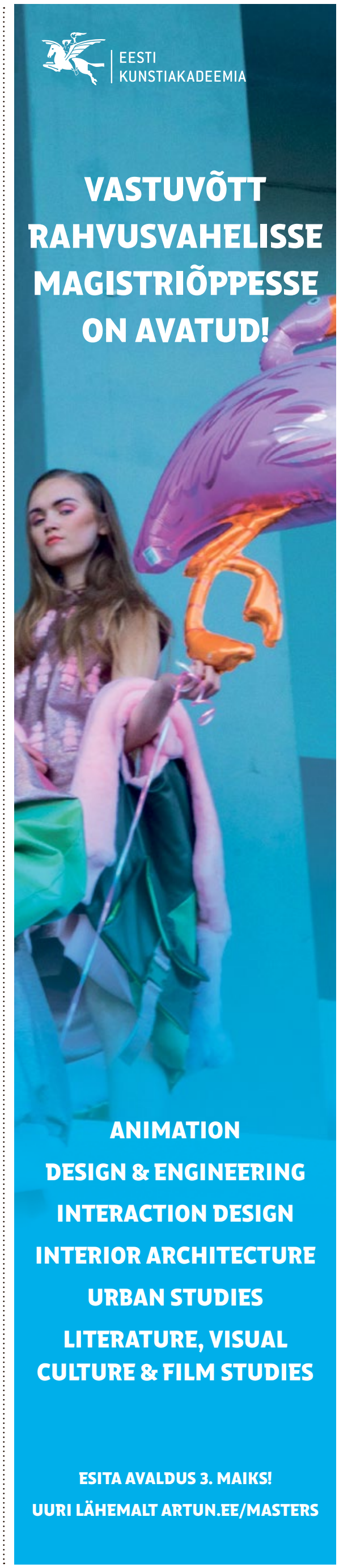

POLIITILINE SATIIR – EBAKINDLA MAAILMA LOOTUS JA LOHUTUS

Tänu kaabeltelevisioonile ja YouTube'ile naudib poliitkoomika suure lombi taga kuldaega, koondades ekraanide ette massiliselt väidetavalt poliitika suhtes apaatseid Y-generatsiooni esindajaid. Tegemist on formaadiga, mis sobib kui valatult tõepõhjata ajastul kaine mõistuse säilitamiseks.

Martin Meitern

Tunnistan ausalt üles, et laisematel perioodidel tarbin uudiseid USA sise- ja välispoliitikast vaid selliste telesaadete kaudu, mis kuuluvad poliitilise satiiri valda. Enamasti on nendeks **Trevor Noah'** „The Daily Show" ning **John Oliveri** „Last Week Tonight". Funktsioone, mida need saated minu jaoks endas kannavad, on laias laastus kaks: pakkuda informatsiooni ning meelelahutust. See, kui naljakad need naljad kellegi jaoks on, on suuresti isiklik. Kuna mina olen üks neist, kes pole siiani lõpuni veendunud, et **Donald Trump**, **Sean Spicer** ja **Kellyanne Conway** on päris inimesed, mitte mõnest absurdikirjaniku teosest põgenenud karakterid, siis mulle need igatahes meeldivad. Aga milleks mulle, või ühiskonnale laiemalt, nende kahe sümbioos ehk poliitiline satiir?

Esmalt tuleb tõdeda, et need saated on muutunud loomulikuks uudistekanaliks, eriti nooremale sihtrühmale[1]. Satiirisaadete meelelahutuslikkus muudab nende kaudu uudiste tarbimise meeldivaks – formaat on lühike, tabav ja kaasahaarav. Ka minu jaoks on need hooti ainus vahend USAs ja maailmas toimuva jälgimiseks. Digitaliseerumine on inimeste keskendumisvõimet olulisel määral vähendanud. Pikkade poliitiliste analüüside või artiklite lugemine võib tunduda liiga aeganõudev ja keeruline. Paljude jaoks see kindlasti nii ongi. Poliitikast huvitumise lävi on muudetud poliitilise satiiriga aga võrdlemisi madalaks. Saade, mis oma teravuse ja huumoriga vaataja ajusid iga paari hetke tagant uuesti ja uuesti stimuleerib, on palju lihtsamini tarbitav kui pikk kirjalik tekst. Võib muidugi kritiseerida, kas see ei vii mitte selleni, et lepimegi komplekssete teemade puhul paari nutika vaimukusega, selmet süveneda põhjalikesse analüüsidesse. Kuid tegelikkuses on nende satiirisaadete teemakäsitlused tihtipeale väga põhjalikud ning liigituvad pigem uuriva ajakirjanduse kui uudiste alla. Seetõttu tundub mulle, et see kriitika on kohatu ning pigem on tegemist žanriga, mis populariseerib poliitikat nende hulgas, kelle jaoks tavalised uudised on igavad, mitte ei langeta poliitikast sügavalt huvituvate inimeste ootusi ja nõudmisi pakutavale sisule. Uuringud näitavad, et poliitilise satiiri vaatajad jälgivad suurema tõenäosusega ka teisi uudistekanaleid[2]. Möödunud USA presidendivalimiste ajal olid lisaks poliitilise satiiri saadetele minu pea igapäevasteks kaaslasteks infoallikatena ka The Economist, *fivethirtyeight.com*, akadeemikute analüüsid ja teised naljasaadetest märksa rohkem tähelepanu nõudvad allikad.

Lihtsa ja mugava tarbimise kõrval on poliitilise satiiri juures oluline ka üldine suhestumine uudistega. Traditsiooniline meedia jääb pahatihti relvituks, kui neil tuleb kajastada absurdi. Selleks et traditsiooniline meedia mõjuks usaldusväärselt, on neil kohustus säilitada sündmuste kajastamisel tõsiseltvõetavus. Kui aga sündmused ise on absurdimaigulised, viib püüd neid tõsiseltvõetavana kajastada meid olukorda, kus arutleme tõsimeeli teemade üle, mis vääriksid ennekõike väljanaermist. Taoliste sündmuste kajastamisel on huumor heaks relvaks, kuna sellega saab lubada endale jaburuste väljatoomist. Inglise keeles on olemas väljend „to call out bullshit". Just seda Oliver, Noah jt oma käsutuses olevate tööriistadega teevadki. Näiteks sel ajal, kui traditsiooniline meedia haaras kinni Trumpi tõestamata väitest, et eelmine president **Barack Obama** on lasknud luureteenistustel teda pealt kuulata, ja kajastas seda kui fakti, said satiirisaated lubada endale selle täielikuks jamaks nimetamist.

Tuleb muidugi meeles pidada, et need saated on tugevalt kreenis oma maailmavaatelt. Nagu valdav osa akadeemiast ja peavoolumeediast, on ka satiirisaated võrdlemisi liberaalsed. Konservatiivid on küll üritanud televaatajaile sarnast žanrit pakkuda, kuid need katsed on enamasti läbi kukkunud. Peamine põhjus on ilmselt asjaolu, et neis oli esikohal ideoloogia ning huumor täiesti teisejärguline, mistõttu need polnud lihtsalt naljakad (vt näiteks Fox Newsi „The ½ Hour News Hour")[3]. Alates sellest, kui Trumpist sai vabariiklaste presidendikandidaat, on pea igas tuntud satiirisaates pühendatud üks lõik tema tegevuste ja väljaütlemiste kritiseerimisele. Tõsi, vahel satuvad kriitika alla ka demokraadid, kuid neil üksikutel juhtudel on tegemist pigem sooviga saada linnuke kirja kui et tõesti demokraatidele midagi ette heita. Üheks põhjuseks võib pidada siin peavoolumeedia sümpaatiat liberaalse maailmavaate suhtes. Konservatiivid on peavoolumeediale omakorda ette heitnud, et konservatiivsetele poliitilise satiiri saadetele lihtsalt ei pakuta eetriaega.

Liberaalne sisu aga tähendab, et selle žanri jälgijaskonnaks on suuresti samuti liberaalid ning konservatiivset vaatajat sisu ei kõneta. Niigi polariseeruva poliitilise areeni juures tundub mulle, et seetõttu see žanr pigem suurendab lõhet parem- ja vasakpoolsete vahel. Naljad on teravad ning eesmärk kellelegi ära panna saab enamasti täidetud. Soovimatus teise poole argumente kuulata, tema infoväljas viibida ja temast aru saada sellega üksnes süveneb. Kui mingi infokanali peamine eesmärk oleks mulle otse või kaudselt mõista anda, et ma olen loll ja pime, hoiduks minagi sellest eemale ega sooviks dialoogi nendega, kes samuti nõnda arvavad.

Satiirisaadete meelelahutuslikkus muudab nende kaudu uudiste tarbimise meeldivaks – formaat on lühike, tabav ja kaasahaarav.

Informatsiooni pakkumise kõrval on sellel žanril oluline roll ühiskonnas muutuste esilekutsumisel. 2009. aastal koostas ajakiri Foreign Policy nimekirja kahekümnest mõjukaimast intellektuaalist. Väljaanne andis ka avalikkusele võimaluse omalt poolt täiendusi lisada. Üllataval kombel osutus avalikkuse soosikuks **Stephen Colbert**, kes juhtis toona päevakajaliste uudiste teemalist satiirisaadet „The Colbert Report". Kes iganes selle uuringu valimisse kuulusid, leidsid, et Colbert väärib kohta **Güleni**, **Chomsky**, **Yunuse** ja teiste mõtlejate kõrval, kes avalikule sfäärile oma ideede ja arvamustega mõju avaldavad. Colberti ehk kõige tuntum tegevus poliitilise reaalsuse mõjutajana oli nn Colbert Super PAC (*political action committee*) „Americans for a Better Tomorrow, Tomorrow". Colbert juhtis sellega avalikkuse tähelepanu PACe puudutava seadusandluse ogarusele ning haris vaatajaid poliitika rahastamise teemadel (asjakohane oleks tõmmata siinkohal paralleel „Ühtse Eestiga"). Tähelepanuväärne on asjaolu, et paljud traditsioonilise meedia kanalid olid selle ülesandega varem läbi kukkunud. Colberti kõrval võiks tuua veel välja ka **Jon Stewarti**, Trevor Noah' eelkäija „The Daily Show" saatejuhina. Üheks varasemaks näiteks Stewarti mõjust USA avalikkusele on 9/11 esmareageerijate ravikindlustuse teema tõstatamine, mis jõustus hiljem seadusemuudatusena[4].

Kui sündmused ise on absurdimaigulised, viib traditsioonilise meedia püüd neid tõsiseltvõetavana kajastada meid olukorda, kus arutleme tõsimeeli teemade üle, mis vääriksid ennekõike väljanaermist.

Tulles tagasi oma esialgse küsimuse juurde, et mida nende kahe žanri sümbioosis ikkagi leidub, arvan, et selles on inimeste jaoks mingi pidepunkt. Olukordades, kus päevapoliitika annab põhjust kahelda, kas vaataja pole mitte jäneseurust alla kukkunud, pakub võimalus toimuva üle nalja heita ja absurdile tähelepanu juhtida teatavat sorti lohutust ja lootust.

Martin Meitern on kommunikatsioonieksperт sõnumiagentuurist Akkadian. Palgatöö kõrvalt tegeleb Martin kodanikuühiskonna rindel, usub demokraatia võimalikkusesse, huvitub afroameerika kultuuriloost ja on jalgrattaentusiast.

[1] *Gendron, Charlotte 2015. One in Every Ten Young Adults Calls Stewart, Colbert Most Trusted News Source. – PRRI, 20.07.*
[2] *Young, Dannagal G. 2013. Lighten Up: How Satire Will Make American Politics Relevant Again. – Columbia Journalism Review, 06.07.*
[3] *Khanna, Satyam 2007. Fox's Right-Wing Alternative To Daily Show Fails. – ThinkProgress, 14.08.*
[4] *Carter, Bill; Stelter, Brian 2010. In 'Daily Show' Role on 9/11 Bill, Echoes of Murrow. – The New York Times, 26.12.*

PAKKUMINE KIRJANDUSTOIMETAJALE!

Kirjastus Gallus alustas oma tegevust paar aastat tagasi sooviga aidata omalt poolt kaasa eestikeelse vaimuliku ning filosoofilise kirjanduse avaldamisel. Nüüdseks on Galluse meeskonnal kindel tahtmine anda panus ka ilukirjanduse avaldamisse eesti keeles.

Sooviksime jõuda ühe ilukirjandusliku väärt raamatuni kuus.
Et meie soov täituks, otsime inimest, kelle peamisteks tööülesanneteks on:
- kirjastuse avaldamisstrateegia väljatöötamine, arendamine, planeerimine ja juhtimine,
- avaldavate raamatute sarjastamine,
- autorite leidmine ja nende esindajatega suhtlemine.

Omalt poolt pakume:
- osakoormust ja paindlikku tööaega,
- väljakutsuvat ja vastutusrikast tööd,
- võimalust kujundada oma maitse, tunnetuse ning teadmiste järgi ühe kirjastuse nägu.

Kandideerimiseks saada oma CV, palgasoov ja lühike nägemus sellest, kuidas eestikeelne kirjastus võiks tänapäeval hästi toime tulla hiljemalt **25. aprillil 2017** aadressil: **info@kirjastusgallus.ee**

kirjastus GALLUS www.kirjastusgallus.ee

KONTRASTIDE KUNST. LAPSEVANEMA ÜLESTÄHENDUSI

Põhjatust huumoriallikast lapsevanemdamisel pajatab siinkohal 1,7-aastase Huberti vanem Maarja Tinn. Olulise lisanduse ja panusena senisesse sellekohasesse lektüüri visandab autor meile ka kuuest faasist koosneva skeemi lapse arengust huumori objektist huumori subjektiks. Lisatud on Huberti mittetäielik leksikon ja teekond selle dešifreerimisel.

Maarja Tinn

Maarja Tinn püüab jagada end iga päev, rohkem või vähem õnnestunult, ülikooli, kooli ja kodu vahel. Nendel hetkedel, mil ta Hubertiga maailmaasju ei mõtesta või temaga kuskil ringi ei seikle, läheb ta tööle või ülikooli – päevatööd teeb ta Tallinna 32. Keskkoolis ajaloo-, ühiskonnaõpetuse- ja filosoofiaõpetajana ning pärast tööd kehastub ta Tallinna Ülikooli haridusteaduste instituudi doktorandiks, kus tema uurimisfookus on suunatud õpetajate professionaalse identiteedi konstrueerimisele ühiskondlike murrangute kontekstis.

Esmalt tuleb tunnistada, et mul on laste kasvatusalase kirjanduse lugemus võrdlemisi kasin (kasutan pigem seda helista-sõbrale-varianti, kui mõni eriti rumal küsimus tekib), ent üldiselt on mul jäänud mulje, et lapse arengut on tavaks kaardistada selle kaudu, mida ta juba peaks teha oskama – keerama end kõhuli, koogama, käputama jms (ma pole küll siiani päris kindel, mida need kaks viimast asja tähendavad…). Mulle tundub, et vähemasti sama informatiivne oleks kaardistada lapse arengut huumori objektist huumori subjektiks. Ja seda saaks teha näiteks järgmiselt.

1. faas – lapse üle naermine
Erakordselt elujõuline žanr praegu liigagi paljude nende lapsevanemate Facebookis ja Instagramis, kes armastavad laadida üles pilte oma lastest, kellele nad on näiteks kogemata mustikakisselli pähe tilgutanud, saades sel moel tulemuseks 99% sarnasuse Gorbatšoviga.

2. faas – laps omandab elementaarsed füüsilise huumori atribuudid
Siia arenguetappi kuuluv klassika on oma kõhutuulte peale ehmatamine.

3. faas – laps plaanib ja viib oskuslikult ellu humoorikaid sketše
Näiteks hakkab laps sinuga pidevalt peitust mängima, nii et iga kord, kui sa toast korraks lahkud, on ta tagasi tulles end „oskuslikult" kuskile peitnud. Nii võidki leida ta peadpidi vaiba alt või riidekapist, kusjuures alati kaasneb „peitmisega" ka ilmselgest rahulolust (sest keegi ju ei tea, kus ta on) tingitud naerupugistamine.

4. faas – laps omandab esmased verbaalse huumori atribuudid
Laps leiab su kapist vana Nokia 5110 ja hakkab sellega „helistama" vanaemale või vanaema taksile. See on muidugi ka hetk, kus lapsevanemal oleks ehk põhjust kriitiliselt peeglisse vaadata, kui kõned koerale on sellised lühikesed, koosnedes paarist-kolmest järjestikusest „Ei!" ütlemisest, millega kaasneb tõrjuv käežest, ja kui vanaemale tehtud kõnede alguses on konkreetne „Jaa!", millele järgnevad „Jah. Jah. Jah." ning ainiti seina vahtimine, siis juba hoogne edasi-tagasi kõndimine mööda tuba, veel mõni „Jaa-jaa!" ja kõne ongi tehtud.

5. faas – laps hakkab avalikus kohas öeldud kohatute asjadega sulle piinlikkust valmistama
Kuna minu laps on alles 1,7-aastane, siis selleni me veel jõudnud ei ole, aga ootused on igatahes suured!

6. faas – laps kaotab huumorimeele ja ühtäkki hakkad sina lapsele oma tegude ja üleüldise eksistentsiga piinlikkust valmistama.
Soovitad lapsel võtta seda kõike huumoriga, mida viimane ei ole aga paraku võimeline tegema, vähemalt mitte enne kolmekümnendat eluaastat.

Kui koomik **Tina Fey** kirjeldab autobiograafias oma kogemusi seoses lapsevanemaks saamisega nii, et põhimõtteliselt on see, nagu elaksid koos purjus kääbusega (*drunken midget*), kes püsib vaevu jalul, lagastab, on emotsionaalselt tasakaalutu ning räägib pudikeeles mingeid arusaamatusi, siis võib temaga täiesti nõustuda. Kui ma peaksin oma last paari sõnaga iseloomustama, siis kõige täpsem oleks vast öelda, et ta on lahke autoritaar. Ja ta on tõesti lahke, ta jagab sulle tunnustust ja siirast kiindumust, aga ka oma asju – tatikolle ja sööki. Eriti sööki.
Ja „Tänan, Hubert, ma ei soovi" ei ole pädev vastusevariant. Kui sa juhtud astuma tuppa hetkel, mil tal on pooleli kamapalli närimine, siis ta kõhklematult pakub sulle seda kamapalli. Seda läbimätsutatud tatist kamapalli, mida sa tegelikult ei taha isegi siis, kui see on alles pakis. Ja siis ta pakub sulle ka vett, kuna kamapall on ju kuiv asi ja ikka peab vett peale rüüpama, sedasama vett, kuhu ta on viimased kümme minutit kõrrega mulle sisse puhunud, ja mitte ainult mulle. Vastuvaidlemine on sisuliselt välistatud. Ja temast tuleb aru saada – kui ei saa, oled loll ja pead rohkem püüdma.

Seejuures on suur osa lapsevanema tööst, vähemasti teatud vanuseni, seotud dešifreerimisega. Kohati tundub mõni asi võimatum kui Enigma koodi lahtimuukimine, ent see rõõmujoovastus on võimas, kui sa lõpuks murrad lahti, et „Äpp" ja „Äapp" on kaks täiesti erinevat asja – esimene on loomulikult pall ja teine on lamp. Ja „Gõgõnam-gnõg" on rosin, mitte ajada segamini kuivatatud jõhvikaga, mis on lihtsalt „Jõhvik". Ja „Veelo" ei ole midagi muud kui Kukerpillide igihaljas hitt „Veel kord", mis on ju kõige parem lugu üldse ja mida peab iga päev vähemalt kümme korda (veel kord) kuulama.

Nii et ühelt poolt vaadates on meil kodus asjad seoses Huberti sissekolimisega väga konkreetselt paigas, valitseb kindel kord ja viisid, kuidas teha asju õigesti. Aga sellesama *ordnung*'i kõrval eksisteerib ka mingi müstiline paralleelreaalsus, kus Hubert toimetab üksinda ja kuhu teistel otseselt asja pole. Näiteks saabusime hiljuti õhtupoole Hubertiga koju, kust vahepeal oli ära viidud esikukapp. No ikka selline suur korralik kapp, oma kaks meetrit kõrge ja poolteist lai. Hubert oli kapi kadumisest silmanähtavalt hämmingus, laiutas käsi ja vaatas nõutult ringi. Siis otsustas hakata kappi otsima, esimesena vaatas jalanõuriiuli alla (kõrgus maast umbes 5 cm) ja hüüdis kappi. Kappi ei olnud. Ei olnud ka kummuti all või ukse taga. Ja nii ma vaatasin teda kappi otsimas ja tundsin korraga tõelist kadedust – tahaks ka, kas või korraks või ajuti, elada sellises reaalsuses, kus ongi võimalik, et kahemeetrine riidekapp peidab end üksi koju jäädes, nii naljaviluks, jalanõuriiuli alla ära ja siis tuleb sealt kutsumise peale välja. Muidugi tuleb tunnistada, et kui ma tõesti hakkaksingi maailma samal viisil tajuma, ei oleks asi enam naljakas, vaid üsna tõsine. Seega pigem tunnen rõõmu nendest lapse perspektiivist tulevatest kontrastidest, kuna eks see huumor olegi ju üks kontrastide kunst.

Hubert ja pallid. Foto: Aron Urb

Kaasaegne kunst?!

Liitu kaasaegse kunsti uudiskirjaga ja saad teada:

cca.ee/liitu

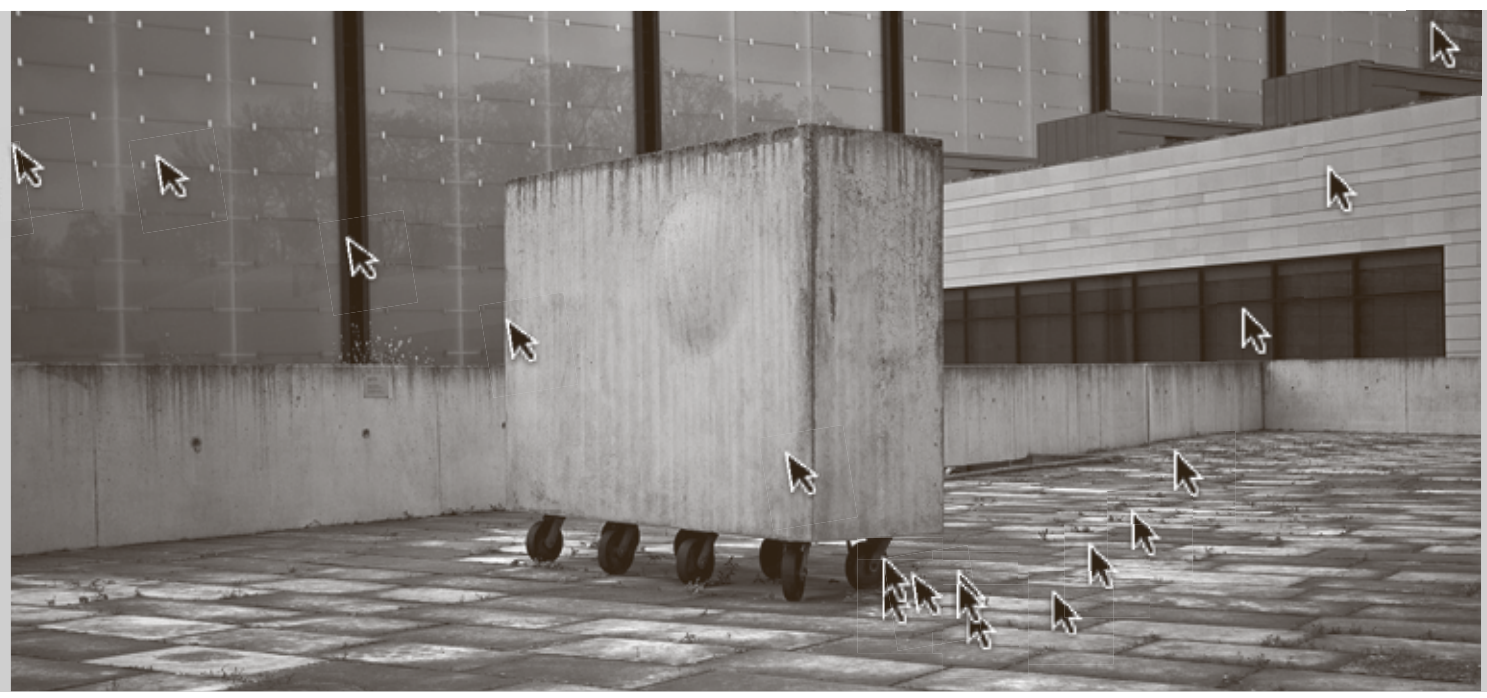

Neeme Külm "Betooni valatud lehm"

ÜKS INIMLIKEMAID INIMESI ÜLDSE

Mõni aeg on naljakam kui mõni teine ja mõnes ajas tehakse rohkem nalja kui mõnes teises, aga vist alati on naljast olnud raske naljakalt vestelda. Käesolevas surmtõsises intervjuus liigub jutt sujuvalt „Esto TVst" Trumpini (ja tagasi), Kusturicast põhjamaiste bergmanlike neuroosideni, EKREmentidest *cringe*-huumorini jne. Lõpus on puänt!

Intervjuu **Andres Maimikuga**. Küsis **Maia Tammjärv**. Pildistas **Priit Mürk**

See intervjuu ebaõnnestus täielikult. Eesmärk oli teha selline, kus ei räägita otse naljategemisest, aga kus samas saab palju nalja; et muliseme rohkem niisama tühjasttähjast, sekka ka ühiskondlikult olulistest teemadest, aga kokkuvõttes kerge ja lõbus intervjuu pidi see tulema. Välja kukkus muidugi täpselt vastupidi. Kohtume Andresega Antoniuse hotellis, kus ta põgusalt uue filmi „Minu näoga onu" monteerimise vahepausil koos tütre ***Miriam Miaga*** *peatub. Miriam ongi ainus, kes nalja teeb, võib ilmselt öelda, et ebakonventsionaalselt. Aga* ***Jaanus Adamsoni*** *„Freudi häda" on laual, Andres ütleb (naljatamisi?), et inspiratsiooniks.*

Meil on olnud selle huumorinumbriga muudkui probleem, et nalja saab vähe.
Naljategemise üks needus on see, et kui keegi ütleb sulle, et kuule, sa oled üks hea pullimees, viska üks kild, siis nali kuidagi ei tule. Seda ei saa kangutada. Mingi *flow* peab olema, mingi lõdvestus. Sa pead end kuidagi elementi viima ja lahti kruvima. Näiteks New Yorgi *stand-up*'i-tüüpidel läheb naljasoon eriti hästi lahti, kuna nad krutivad üksteist üles, avavad naljatšakrad sellise bravuuritsemise käigus, kus teineteist üle trumbatakse. Kuskilt see neil tuleb, ma ei tea, kas ajuripatsist või kaksteistsõrmikust. Nalja üks oluline funktsioon on, et see on ootamatu ja jabur ning tekitab ohoo-/ahaa-efekti. Tavaolukorras naljategemine ei funktsioneeri tellitult – sellisel juhul esitad õpitud teksti. Sest asine *ratio* represseerib alateadvust, mis on põhiline nalja võrsumise ookean, võiks nii öelda.

Kas mõni su film on tõsine ka?
Kas mõni mu film on tõsine… Ma ei tea. Ma arvan, et neis on tõsiseid allhoovusi. Mida küpsemaks ma saan – mida vähem filme lahutab mind Ööst –, seda tõsisemaks nad lähevad. Ja seda küpsemaks. Võib-olla ühel päeval on nad üle küpsenud, veidike ka käärima läinud. Aga ma loodan, et päris oma huumoritaju nad ei mineta. Kurt Vonnegut on öelnud huvitavalt, et pisarad ja huumor räägivad sageli ühest ja samast asjast. Ainult et tema eelistab nalja, kuna siis on pärast vähem koristamist. Ehk põhimõtteliselt sa saad kõneleda nalja vahendusel ka tõsistest asjadest.

Nalja on kahte sorti. Üks on väljanaermine, millegi *üle* naermine. Programmiline, sarkastiline, irooniline. Ja teine on kaasanaermine ehk empaatiline naer. Mulle tundub, et minu puhul on osuti liikunud väljanaermiselt rohkem kaasanaermise poole. Või millegi üle naermiselt millegi sisse naermisele või kuidagi nii. Tšehhov ju pidas ennast ka tegelikult huumorikirjanikuks. Praegu peetakse teda väga tõsiseks ja väga *tšehhovlikuks*, tegelikult oli tema huumoristiil lihtsalt natuke subtiilsem.

Kui rääkida väljanaermisest, siis olen paar päeva vanu „Esto TVsid" üle vaadanud ja mõelnud, et tänapäeval on kuidagi vähe sellist, mis niisugusel moel ja nii julgelt inimesi ja nähtusi välja naeraks. Miks see nii on? Kas kogu rahvuslik huumorimeel on muutunud nii palju paremaks või arenenumaks, et „Esto TVI" ei ole enam turgu?
Ausalt öeldes ma ei tea! Sel ajal olime ise nooremad ja ühiskond tundus kuidagi süüdimatum ja kuidagi… kaitsetum ja avatum. Sotsiaalsed kihid ei olnud nii paika loksunud, igasugused võisid ringi vänderdada (*naerab põgusalt*), tähtsaid tegelasi peatada ja kõikvõimalikke lolle küsimusi esitada. Gangster ja linnapea käisid sõbralikult käsikäes, läksid kuhugi stripiklubisse ja noh, ühesõnaga, kõik oli kuidagi metsikum ja idaeuroopalikum. Ka kõik tarad ja piirid olid rohkem lahti. Küll oli inimestel rohkem kurjasid koerasid, sest kõik pidid kaitsma ennast püssimeeste eest. Aga siukeste debiilsete reporterite eest ei olnud mingit PR-puhvertsooni. Kuidagi oli sellist karnevalimomenti, mida enam pole. Üleminekut ja määramatust. Praegu on kõik väga paika loksunud ja kõik on ka väga umbusklikud – rohkem kaitsepositsioonil. Kirbe meeleolu on ka, kõik on justkui pahurad.

Nii et tänapäeval ongi kõik tõsisem?
Nojah. Kui ühiskonna sees võitlevad suured ideoloogiad omavahel ja kõik kaitsevad oma positsioone, siis huumorile on võib-olla vähem kohta. Samas ega „Esto TV" ei ole ka klassikaline satiir, vaid üsna nihilistlik irvitamine kõige üle.

Sest kõik said võrdselt pihta?
Jah, nagu me ise ütlesime, et võtame rikkalt krooni ja vaeselt sendi. Igaühelt midagi. Selles mõttes väga demokraatlik nähtus. Meil ei olnud mingit programmilist eesmärki. Me ei olnud vasakpoolsed, kes irvitavad parempoolsete… ma ei tea, võimurite või kapitalistide üle. Aga see nihilism oli hea positsioon. Satiir iseenesest on hästi sümmeetriline asi. Ma just lugesin Freudi ka ja ta ütleb, et nali on nagu kahenäoline Jaanus, kes teenib kahte isandat. Ja mulle tundub, et klassikaline satiir ei aja naerma seetõttu, et… noh, ma ei hakka nüüd ülemäära teoretiseerima, aga ta on ideoloogiline, ta võitleb, aga ta võitleb samade vahenditega, mida kasutab see ühiskond, süsteem või võim, mille vastu ta võitleb.

Nali või iroonia on selles mõttes peenem nähtus, et ta on ebasümmeetriline. Ta libiseb käest, teda on raske vangistada. Kui sa kirjutad millegi vastu kurja paskvilli – mis oli 19. sajandil kombeks –, kannad ette, mõnitad kedagi, siis on lihtne sul natist kinni võtta ja sind kinnimajja virutada.
Aga kui sa võtad iroonilise või paroodilise võtme, siis sa põhimõtteliselt räägid sama juttu, aga teatavate retooriliste nõksude ja ülepaisutustega. Siis on natist palju raskem kinni saada ja süüdi mõista. Ta on ebasümmeetriline, sisseimbuv. Nagu kunagi olid rändpoeedid ja vagabundid, kes imbusid õukonda, peetisid kuningat, magasid kuninganna ja printsessidega, aga kui tuldi pead maha võtma, olid nad juba üle linnamüüri minema kapsanud.

Nali või iroonia on peenem kui satiir, sest ta on ebasümmeetriline. Ta libiseb käest, teda on raske vangistada.

Triksterlik mõõde?
Jah. Sedasorti nalja – sellist triksterlikku või käest libisevat või õõnestavat või iroonilist – ongi kuidagi väheks jäänud. Kõik on kuidagi formaadistatud – igaüks tunneb oma kohta, igal saatel on oma aeg televiisoris. Ja iga huumorivõti vajab oma häälestust ja leiab oma publiku üles. Kes seal ajab *stand-up*'i, kes teeb sketše… Kõigil on oma publik ja oma kõneviis.

Aga „Esto TVI" oli ka ju oma nišš ja oma publik, mis oli muust eraldiseisev?
Ta oli ikka selline… ma ikkagi nimetaksin seda provokatsiooniks. Ta ei deklareerinud, ta ei võtnud oma kohta sisse või… tähendab, ta ei teeninud üldse seda kohta välja. Ta lihtsalt äkki ilmus kuskilt ja hakkas märatsema. Keegi ei olnud selleks valmis. Hakkas õiendama, võttis täiesti pahaaimamatuid poliitikuid, ärimehi, meediategelasi pihtide vahele, surus nad vastu seina, esitas õigetele inimestele valesid küsimusi ja valedele inimestele õigeid küsimusi (*naerab*). See tekitas hämmingut ja paljud mängisid kaasa – kuna nad olid harjunud meediaga kaasa mängima –, teadmata, kuhu see täpselt välja viib. Ja see oli meile nagu puhas nektar. Vastuvõtt oli selline, et meid peeti ikka täielikeks idiootideks, ka aastaid hiljem. Ja seda ei teinud mitte lihtsalt tühmimad vaatajad, vaid ütleme, et ka intellektuaalid pidasid meid täiesti ebakõlbelisteks ja vastutustundetuteks. Meie kohta kirjutas näiteks koolidirektorist psühholoog **Tõnu Ots**, et meiesuguste pärast tema koolis õpilased loobivad leiba ja luristavad kokakoolaga…

Nagu nad enne ega pärast poleks seda teinud!
Et sellised ahvid on kuskilt teleekraanidele pääsenud! Ta pani isegi oma analüüsi pealkirjaks „Paaviani sündroom". Võib oletada, kes need paavianid on ja mis see sündroom endast kujutab. Inimesed ei olnud seda tüüpi mänguks valmis. Ja eks me ise tundsime ka sellist… joovastust. Et me trambime tundmatul territooriumil ja keegi meid otseselt siit ka kohe minema ei kihuta või meile koerasid kaela ei ässita.

Ma muidugi aiman vastust sellele küsimusele, aga küsin igaks juhuks ikka. Kas mingil hetkel hakkas tekkima skepsis teie suhtes konkreetselt? Et kui teie tulite kohale, siis oli kahtlane?
Nojah, kui me tegime filmi „Vali kord", mis rääkis meie toonasest peaministrist **Juhan Partsist**, ka siis oli juba päris raske, sest kõik teadsid, kes need tüübid on ja mida nad seal ajavad. Või nad ei saanud täpselt aru, *mida* me ajame – me mängisime umbes seda mängu, et laulsime Respublicali hosiannat kaasa ehk kuidagi kõnelesime nende keeles ja alguses nad pidasid meid oma liitlasteks, arvates, et me teeme nalja nende vastaste, Keskerakonna üle. Esialgu. Meil oli Res Publicas oma informaator, kes varustas meid telefoninumbrite ja nimedega. Aga eks nad mingil hetkel said aru.

Huvitav, mis võiks olla „Vali korra" või üldse „Esto TV" tänapäevane ekvivalent. Olukorras, kus maailmapoliitiliselt on kõik üsna jaburaks läinud ja läheb ilmselt veel jaburamaks, inimesed on mures ja just nüüd võiks olla ju turgu sellisele absurdihuumorile. Või kas ongi nii, et reaalpoliitika on „Esto TV" ületanud ja asi ongi tõsine?
Satiiriga on veel see häda ka, et sageli on sellised tegelased nagu **Donald Trump** ise koloriitsemad kui need, kes teda parodeerivad, mistõttu tema üle naljaviskamine on nagu lahtisest uksest sissemurdmine. Põhimõtteliselt on see võimalik, aga see ei paku mingit uut kvaliteeti.

Satiiriga on veel see häda ka, et sageli on sellised tegelased nagu Donald Trump ise koloriitsemad kui need, kes teda parodeerivad, mistõttu tema üle naljaviskamine on nagu lahtisest uksest sissemurdmine.

Mulle tundub – ja paranda mind, kui ma eksin –, et see, et tänapäeval niisuguse nihilistliku huumori tegemine on vähenenud, on seotud ka professionaliseerumisega. Ühelt poolt see, mida sa ütlesid ise, et ühiskonnas on reeglid rohkem paigas, ja teisalt on ka inimesed, kes omal ajal neid pööraseid nalju, reklaame, saateid jne tegid, jõudnud oma eluga järgmisse aega. Kas võib öelda, et see, noh, mõneti igavam huumor on mingisuguse professionaliseerumise negatiivne tulem?
Jah, seda võib nimetada küll professionaliseerumiseks. Või siis lihtsalt küpsemiseks.

Ühelt poolt on see ju täiesti hea asi. Inimesed saavad profimaks, leiavad oma nišid… aga midagi läheb kaotsi.
(*Mõtlikult*) Jaaaa… sest me käisime „Esto TVd" ka Soomes näitamas. Ja nende jaoks oli täiesti ilmutus, et kuidas selline asi üldse võimalik on. Seal on teletegijal, mingisugusel reporteril raske isegi peatoimetaja jutule pääseda. Ja meie lähme lihtsalt peaministrile selja taha, koputame õlale, et Juhan, kuule, mis asja sa jamad siin, ja ta jääbki seisma ja hakkab meiega rääkima.

Ja tõesti, asjad on professionaliseerunud ja mingid ühiskonna hierarhiad on väga selged ja ära kristalliseerunud. Tarad on kenasti lukus, inimesed teavad, mis teed pidi käia. Igal pool pead parkimise eest maksma, igal pool pead aja kokku leppima. Ja see näitab, et ühiskond on küpsenud või professionaliseerunud…

Ja igav?
Ja igavaks põhjamaaks saanud! Metsikust Idast on saanud igav põhjamaa.

Meil oli veebruarinumber tervenisti Ida-Euroopa küsimusele pühendatud ja seal me üritasime peaasjalikult nihutada fookust – mis pole muidugi midagi põhimõtteliselt uut – Eestilt, mis vaid põhja poole vaatab ja püüdleb, Eestile, mis end lisaks ka idana identifitseerib. Praegu sinu juttu kuulates tundub, nagu me ikkagi oleksime jõudnud kuhugi kohale ja see koht on põhi.
Kui sa vaatad näiteks **Ruben Östlundi** filmi „Vääramatu jõud" („Force Majeure"), kus rootsi perekond on Alpides

puhkamas, tuleb laviin ja perepea põgeneb, jätab oma pere ja siis pärast tegeleb sellega – see on selgelt põhjamaine mudel, kus mehed on natuke beetastunud ja heaoluühiskond on nad kuidagi ära pehmendanud. Ja naised on, vastupidi, maskuliinseks muutunud. Suhted on kõik kokkuleppepõhised, hästi palju *räägitakse*, aga samal ajal jäävad päris tunded neurooside lõksu. Ja lastest saab uus põlvkond neurootikuid, sest nad kasvavad allasurutud võimuvõitluse ja pingekollete keskel.

Ja võta siis teiselt poolt mingi Ida-Euroopa filmirežissöör, näiteks **[Emir] Kusturica**. Seal käib tohutu andmine! Mehed on kõik über-*macho*'d, kuldhambad suus, märatsevad ringi, elavad oma tundeid ekstravertselt välja, midagi ei jää sissepoole peitu. Kõik on nagu unenägu, kõik on nagu karneval. Kanad ja loomad elavad inimestega koos, keegi paugutab kuskil…

Ja siin on küsimus, et kummas maailmas me tahaksime rohkem viibida. Eks nad mõlemad väsita lõpuks ära. Mulle tundub Kusturica maailm elurõõmsam, aga ma ei tea, kas ma suudaksin seal elada.

Ehk see lihtsus ja robustsus teeb huvitavamaks just?

Ta on siuke… vana kool. Siin on slaavi või Ida-Euroopa metsikus. Kuskilt steppidest ja sõdadest kantud traditsioonid ja värgid. Teisel pool on heaoluühiskond, kus on nii palju reegleid, nii palju pehmendusi, kokkuleppeid… demokraatiat, arvestamist, liberaalsust. Nagu räägitakse, et Rootsis on soorollid juba lasteaias suhteliselt nii-öelda… tõrjutud teema. Ja siis on seal ka kärgpered, täiesti uutmoodi kokkulepped jälle. Kuigi inimesed lahutavad, peavad nad hästi sõbralikud olema, kuna pealekasvav põlvkond vajab samuti sõbralikku, heatahtlikku ümbrust. Siis tulevad kõik kärgpered kokku, eksid jõllitavad üksteist ja naeratavad magusalt, kuigi tahaksid rusikaga lagipähe virutada…

…ja suruvad enda sisse kõike.

Jah! Ja need muutuvad sellisteks bergmanlikeks neuroosideks, mis paiskuvad mingil hetkel välja. See on tegelikult üks kuradi sublimatsioon. Ja selle üle saab ka nalja teha! Nali ongi seotud palju teadvustamatu küljega, nii nagu unenägugi – sa ei saa teda lahti muukida, ta on seotud neuroosidega ja ta on seotud alltekstiga, sa räägid üht, aga mõtled ja tegutsed teistpidi.

Tegelikult saab sellise põhjamaise või euroopaliku üle palju nalja teha just seepärast, et seal räägitakse paljuski üht, aga tehakse teist, see on omamoodi liberaalsuse doktriin. (*Hüüatab*) Ma olen ise liberaal! Mulle meeldib see maailmavaade ja stiil. Aga ma tean, et selle varjukülg ongi see, et kui sa oled jube korrektne, jube viisakas, jube sõbralik kogu aeg, sa pead tegema head nägu, siis samal ajal sisemuses pöörleb. Sealt annab päris mõnusalt huumorit välja pumbata.

Mulle näib, et põhjamaise kino peavool on just hästi sünge, mitte isegi humoorikas. Kas see on siis selle ilming, mis sealt mitteteadvusest välja tuleb?

Täitsa võimalik. Ruben Östlund, kellest ma rääkisin, tegi enne seda tuntud „Vääramatut jõudu" ka filmi „Mäng" („Play"). Seal hakkavad araabia ja mustad kutid põhimõtteliselt mingeid teismelisi rootsi tüüpe kiusama ja neil järel käima. Kiusavad ja kiusavad, tahavad neilt asju ära võtta ning manipuleerivad. Ja need õnnetud rootsi tüübid ei tee midagi. See film kõnnib iseenesest piiri peal, ei anna kummalegi poolele õigust. Ühelt poolt näitab täiesti, et munad on maha võetud, teisalt näitab sissetungijat, kellel on nõrk vastane ja kes vajutab järjest rohkem pedaali põhja. See on päris huvitav, sarnaneb „Kärbeste jumala" fenomeniga. Ja see näitab just selle ühiskonna tumedaid hoovuseid, millest ei ole sobilik rääkida muul viisil kui kunstitekstis. Kunstitekstil on võime ületada ühelt poolt poliitkorrektsust, aga teisalt olla kriitiline vaenuliku või ksenofoobse vastu ja näidata olukorda oma paradoksaalsuses või keerulisuses. See võib-olla äratab inimesi rohkem.

Tegelikult on asi ju jumala lihtne. Noh, et millegagi ei tasu äärmusesse minna.

Ma mäletan, et meil oli üks *workshop* kunagi, kus käis **Danis Tanović**, kes võitis parima võõrkeelse filmi Oscari filmiga „Eikellegimaa" („No Man's Land"). See on üks bosnia filmirežissöör. Sõjafilm oli – serblased ja moslemid, ühesõnaga Bosnia sõjast, vägivaldne film. Ja ta ise oli ka selline õudne *macho*'taja. Ma mäletan, et ta *clash*'is ühe taanlasega, kes oli seal tuutoriks. Taanlane oli läinud oma naisest lahku, aga jätnud endale naise perekonnanime. Ja siis abiellunud uuesti. Ja kui see bosnia mees sai teada, et see Skandinaavia mees on andnud oma uuele naisele oma eksnaise nime, siis ta reaktsioon sellele oli, et kui *fucked up* te seal Skandinaavias olete. Tõesti, tema mõistusesse ei mahtunud selline asjade käik. Ja siis ta ütles küll, et kurat, ainult meil siin Ida-Euroopas saab õigeid filme teha, õigest eksistentsiaalsest asjast, ma vaatan neid šveitsi filme, et kes kelle lillepeenra ära tallas – mis see üldse on?

Mul on „Kirsitubakaga" oma lugu. Nimelt ma vaatasin seda kunagi televiisorist, 1. jaanuaril ETVs näidati, ja mulle kohutavalt meeldis, ta tundus mulle umbes nagu eesti „Tõlkes kaduma läinud" („Lost in Translation") või midagi säärast. Aga kui ma täpselt aasta pärast 1. jaanuaril seda uuesti vaadata üritasin, siis ma põhimõtteliselt ei suutnud. Huumor oli kõik nii *awkward*, paljud seigad ja repliigid nii piinlikud, et ma ei saanudki seda lõpuni vaadata. Kas sa saad aru, mida ma silmas pean?

Hmm. *Awkward* mis mõttes?

Näiteks olukord, kus peategelane on mingi omavanuse noormehega deidil, mida dikteerib üleni noormehe vanaema. Või piinlikud dialoogid, mis tipnevad sellistе fraasidega noorelt tüdrukult keskealisele mehele („Ma ei oota sinult lubadusi, ma ei oota suuri sõnu" vms), mis liiguvad ju lausa banaalsusse. Kas see oli teil teadlik – teha mängufilm, mida inimestel on ebamugav vaadata? Või on asi lihtsalt minus?

Eei, see tegelikult, jah, ikka… ma arvan, jah, meil oli ikka teadlik see (*naerab*). Ma olen saanud päris palju mõjutusi sellisest asjast nagu *cringe*-huumor, mida viljelevad Inglismaal näiteks **Stephen Merchant** ja **Ricky Gervais**, aga ameeriklastest näiteks **Larry David** ja **Christopher Guest**, kui ta tegi „This Is Spinal Tapi".

Võrdlus vist pädeb küll mingil määral. „Spinal Tap" mind nii ei kõigutanud, eks ta naljakas oli küll, aga ülejäänud nimetatuid, eriti just Larry Davidi „Curb Your Enthusiasmi", on üsna talumatu vaadata jah.

Ja **Louis C.K.** konstrueerib ka selliseid kummalisi olukordi. See on üks huumori laad, mis mulle õudselt istub, kuna… Sageli me oleme ju sotsiaalselt suhteliselt saamatud, vähemalt mina olen! Mul endalgi elus juhtub kogu aeg, et ma ei leia õigel ajal õigeid sõnu; ma torman pea ees kuhugi situatsiooni, teadmata, kuidas ma sellest pärast välja ujun; ma hakkan kõnesid pidama, teadmata, kuidas ma lauseid lõpetan; ma olen käinud deidil ja järsku lõppevad mõtted ja sõnad otsa; ma olen lausunud tööintervjuudel kohatuid lauseid, mõeldes, et ma teen huumorit – sel ainsal tööintervjuul, kus ma olen käinud (*naerab*).

Aga see kõik on mulle nii tuttav, et kui üteldakse, et eksimine on inimlik, siis ma usun, et ma olen üks inimlikemaid inimesi. Ja kui ma alguses tajusin, et see on mu nõrkus – sotsiaalne oskamatus –, siis ma tegelikult olen õppinud neid olukordi nautima ja enda kasuks pöörama, kasutama neid oma isikupära väljendusena. Ma naudin seda, kui ma teen inimestele mingi olukorra jaburaks. Keeran midagi üle võlli, ütlen midagi kohatut… Ja samamoodi tõlgin ma seda oma loomingu keelde – mulle õudselt meeldivad olukorrad, kus asjad on imelikud. Kui näiteks suhtlus ei käi võrdsetel alustel, vaid kuskil keegi paneb hullu, keegi peab sellele reageerima, keegi tunneb õudselt piinlikkust. Meie uus film, mida me **Katriniga** lavastame, mängib paljus samadel klahvidel.

Ma tahtsingi küsida, et kas sa „Minu näoga onust" ka rääkida tahad.

Jah. Selle peategelane üritab pärast rasket lahkuminekut oma elu uuesti jalgadele saada ja tal tekib silmarõõm, aga siis ilmub ta ellu pealetükkiv ja patroneeriv isa ega lähe enam ära, sehkendab seal ringi, korraldab peategelasele tohutult piinlikke olukordi. Mulle kuidagi istub see žanr. Ma *valdan* seda. Iga inimene peab olema milleski andekas (*naerab*), ju ma olen siis andekas piinlike olukordade loomises.

Sel *cringe*-huumoril on ka mingid printsiibid. Tavaliselt, kui üks paneb hullu, siis teine peab olema normaalne – see, kes hullupaneku käes kannatab, aga kellega vaataja samastub… Kui võtta näiteks Ricky Gervaisi „Kontor" („The Office"), kus on kontoriülem ja tema kõrval normaalne tüüp, kel on kõige pärast piinlik. „Louie's" on Louis ise tavaliselt normaalne, aga tegelased, kellega ta kokku satub, on kiiksuga.

Ma ei teadnud, et normaalsele peab põialt hoidma!

Põhimõtteliselt see on nii, et noh, nagu me rääkisime Vonnegutist, et draama ja komöödia võivad samadest asjadest rääkida, aga erinevaid kanaleid ja erinevaid tehnikaid kasutades. Näiteks kui **Martin Scorsese** pikaaegsele monteerijale **Thelma Schoonmakerile** pakuti mingil hetkel tööd komöödiafilmide monteerijana ja ta sai aru, et ei oska seda teha, siis ta pidigi ümber õppima, sest komöödias on hoopis teised mehhanismid – väga lihtne on komöödiat vussi ajada, kui sa ei monteeri seda nii, et vaataja tajuks seda komöödiana. Öeldakse, et nali ei ole üldse naljaasi. Selle vormistamine nõuab päris kõva õppimist. On inimesi, kellel see tuleb loomulikult välja, aga neid tehnikaid on võimalik teatud maani ka õppida: kuidas monteerida, kasvatada ootust, luua aktsente, jaotada energiat.

Aga samas sulavad draama ja komöödia tihti ka kokku ja see ongi tegelikult kõige mõnusam. On üks filmirežissöör **Alexander Payne**, kes on teinud sellised filmid nagu „Schmidti teekond" („About Schmidt") ja „Külili" („Sideways") – need on väga inimlikult liigutavad filmid, aga samal ajal naljakad. Ta läheb just seda teed pidi, et võtab asjad, mis võiksid olla traagilised, nagu dementsus, ja suudab inimesed muigama panna, ilma et see naer muutuks rõvedaks.

Kas siin ühiskondlikus olukorras on mõni asi, mis ajab nii vihale või endast välja, et huumorimeel kaob ära? Või miski, mis on nii nõme, et selle üle ei tehta nalja?

See, millest me enne rääkisime – see uus Ameerika president. Ta võib ju naljakas olla, aga lõpuks ajab lihtsalt *närvi*. Tema arrogants ja sihipärane *antiprogressiivsus*. Kogu maailma teadlaste konsensus on, et maailm on persekursil, kliima soojeneb ja tohutud piirkonnad muutuvad elamiskõlbmatuks, Vaikse ookeani saared upuvad ja see mees ütleb: „Aaa, aga mind ei huvita! Seda ei ole olemas! Teadlased ajavad mingit jampsi, nad on ära ostetud!"

Ja muidugi, kui siin mingid kohalikud tegelased hakkavad midagi seletama. Mõnikord need EKREmendid ujuvad mulle sotsiaalpõrgustikus ligi. Nad tulevad mul ekraanil esile. Siis ikka… *vaatan*. Ja jälle kõrvus hakkab kohisema.

Kunstitekstil on võime ületada ühelt poolt poliitkorrektsust, aga teisalt olla kriitiline vaenuliku või ksenofoobse vastu ja näidata olukorda oma paradoksaalsuses või keerulisuses. See võib-olla äratab inimesi rohkem.

Ma arvan, et mul on umbes samasugused nupud, millele vajutamine nii mõjub, SAPTK ja EKRE näiteks. Ja ma olen viimasel ajal aru saanud, et kui keegi tuleb umbes jutuga, et EKRE on ju ainus, kes siin midagi ära teeb, siis ma lähen nii vihaseks, et ma kaotan huumorimeele. Ja see on ju nõme! Ma võiksin ju sellest üle olla, aga ma ei ole.

Eino, aga teisalt siis vaatad, et see **Varro Vooglaid** sõidab oma jalgrattaga seal Telliskivis ja tundub täitsa inimese näoga, ei olegi sarvede ja sabaga. Noh, *tegelikult*… tegelikult neil on ka oma koht ju! Ajavad oma konservatiivseid väärtusi. No et ühiskonnas valitseb liberaalne diktatuur ja nemad on siis need, kes hoiavad päris väärtusi. Iidset tungalt! See kõik on ju romantiline ja las nad ajavad oma asju, aga kui tohutud massid kaasa karjuvad meedia kõlakambris, tekib ühiskonna hüsteeria, ja kui see on kellegi *vastu*, siis kuidagi kaob ära see empaatia.

Ikkagi kuidagi tõsiseks on kiskunud see intervjuu.

Aa, ma räägin siis mõne naljaloo!

Palun!

Mart Normet rääkis, kuidas New Yorgi juudid tegid meil ropu raha eest naljakoolitust, kus õpetati päris õigesti nalja tegema. Siis olid kokku kutsutud kõik vabariigi kõige kõvemad naljaninad, kes telesse huumorit provaidivad, **Oja Pets** oli seal ja **Ruitlane** ja igast rahvast. Istusid seal koos ja kuulasid ameerika professoreid ja nohisesid kaasa. Aga kõige naljakam tegelane oli sellel koolitusel olnud **Indrek Hargla**. Ma ei tea, mis väg tema küll sinna kandis. Aga ta istus laua otsas ja põrnitses – ta vist on kunagi mingisuguses luureametis ka töötanud –, põrnitses siukse luuraja pilguga, altkulmu, ja tal oli kaasas klade, kuhu ta kirjutas üles kõik, kuidas need asjad käivad, samas võttis laua pealt järjest saiakesi, järas neid, need olid mingisugusest lehttaignast, mis pudises laiali, ja vahepeal tekkis tema ette sellest pudist kuhi ja siis ta pühkis selle kokku ja laksas endale suhu (*naerab*) ja kirjutas edasi. Kordagi ei naeratanud, isegi siis mitte, kui mingeid naljanäiteid toodi. Nali on tema jaoks tõsine asi.

Iga inimene peab olema milleski andekas, ju ma olen siis andekas piinlike olukordade loomises.

See on ka üks, mis nalja käivitab, et teda peab tõsiselt tegema. Need, kes ajavad mingit asja tõsiselt – liigagi tõsiselt –, mõjuvad naljakamalt kui need, kes kuidagi poolmuigvel annavad mõista, et kuule, ma rebin sellise kärna, et vähe pole.

Kui ühel hoopis teisel õhtul, õigupoolest kell 2 hommikul, Andresega poolteist tundi kestnud Skype'i kõne lõpetan, olen esmalt üsna pahur, sest Andres on vähemalt püüdnud *võtta intervjuust välja peaaegu kõik minu arvates paremad kohad (õnneks minu sõdimise peale jäävad mõned ikka alles), elavat ja huvitavat keelt ilusamaks (ja igavamaks!) lihvinud. Aga korraga saan aru, et eks seegi on justnimelt üks selle professionaliseerumise ilming, millest intervjuus kõnelesime – metsikut ja idaeuroopalikku, nihilistlikku ja pohhuistlikku on vähem, „Esto TV" on minevik, ettevaatlikum ja põhjamaisem on olevik. See on paratamatu ajastu ilming ja ei ole mul siin pahurdada midagi. Ja gangster ja linnapea ei lähe enam kunagi käsikäes stripiklubisse.*

Mine Töötle!

Kampaaniat korraldab
Eesti lastevanemate liit

TÖÖJÄRGSE AJASTU VILJAD EHK MIKS MA TÖÖLE EI LÄHE

Riik peksab, ent ei armasta! Siin on lumehelbekeste generatsiooni vastulärtsatus riiklikule, ent ka globaalsele kampaaniale „Mine tööle!", mis on suunatud kodus istuvate noorte vastu, kes keelduvad pesast välja lendamast. See on alandav!

Lumehelbeke

Okei, ma saan aru, et see number (ligi 30 000) on murettekitav. Kolmkümmend tuhat! Kui meid, eestimaalasi, on kokku ainult alla pooleteise miljoni. Mida need noored siis üldse teevad? Passivad niisama! Aga saage, ühiskond, aru ka meist. Sest mida teie meie asemel teeksite?

Kahtlen, kas meie vanemad on üldse viitsinud mõelda, viitsinud süveneda sellesse, miks nad olid nn võitjate põlvkond. Vot lumehelbekesed teavad. Sest neil oli lihtne – nad tahtsid!

Mul on tihti tunne, et meid peetakse lollideks. Sest me juhtusime sündima „lumehelbekeste" põlvkonnas. Aga teate, ma saan väga hästi aru, et kampaania taga on riik, mis oma olemuselt on ettevõte. Ettevõte, mis tahab, et ma omaks isikukoodi. Ettevõte, mis jälgib mu käitumist. Ettevõte, mis tahab, et ma töötaksin. See on alandav. Aga tead mis, ettevõte, ma näen sind läbi!

Meie põlvkonna jaoks ja ühiskondliku arengu plaanis on tagumikutunnid juba läbitud etapp. Annan teada, et noorte motti minna tööle tõmbavad alla järgmised tõsiasjad.

AEG EHK PARATAMATUS

Eestis on kaks aastaaega: suvi, mis on lühike, ja talv, mille jumal on loonud sarjade vaatamiseks. Ja tööl jõuad sa käia millal? Puhata on ka vaja.

INIMLIKUD FAKTORID

Kui sind selga pussitatakse. On raske elada teadmisega, et su parim sõbranna kutsutakse Instaka profiili põhjal H&Mi stilistiks ja sina jääd tähelepanuta. Ja ta lähebki. Tänks! Jälle jääb vähem noori protestiks koju.

Feiss it, riik, sinu font ei kõneta meid!

Ja mida vähem meid kodudes on, seda lihtsam on meid ükshaaval kottida, seda võimsamalt surutakse meile näkku kriitikavalguse prožektorit.

Järgmiseks tehke ise CV-Online lahti. No proovi see lehekülg avada, kui pidevalt on kiire. Proovi trükkida brauseri aadressiribale „cvo"… kui sa näed, et Facebooki vahekaardile on tekkinud „(1)". Või isegi „(2)"! Sellel sulgudes numbril on hoopis laiem tähendus. Peab viivitamatult reageerima, sest teemad jooksevad meeletul kiirusel eest ära. Kedagi ei huvita sinu kommentaarid, kui sa hiljem kohale jõuad.

PRAKTILISED FAKTORID

Väidetavalt on hea padi üliioluline, sest inimene peaks magama kaheksa tundi ööpäevas. Kaheksa tundi veedab ta ka tööl. Aga kes vastutab töökeskkonna patjade eest? Kes kinnitab mulle lepinguga, et kollektiivis pole näiteks ebameeldivaid inimesi? Kas keegi selgitaks, kuidas ma töötan, kui keegi häirib? Kuidas töötan, kui töökoht asub näiteks Mustamäel? See küsimus puudutab otseselt töötervishoidu ja mainekujundust, ent ometi puudub garantii. Kui sellele tähelepanu osutan, pööratakse pea mujale. See annab selge signaali, et sisuliselt ei hooli meist tegelikult keegi. See on alandav.

PALK

Ma olen üritanud aasta aega normaalset tööd leida, aga see on võimatu. Tööd lihtsalt ei ole! Ma ei taha olla see inimene, kes läheb olematu palga eest Maximasse tööle, sest muud võimalust polnud, sest „kuskilt peab ju alustama", „iga kogemus tuleb elus kasuks" jne. See on alandav.

…

Meie, lumehelbekesed, teame, et tegelikult ei pea tööd tegema. Ei pea. Miks peaks? Vist on nii, et kui üldse tööle minna, siis ettevõtjaks. Vist? Tegelikult ma ei tea, siblimist tundub kuidagi palju. Seda teemat pole ma enda jaoks väga täpselt lahti mõelnud. Küll aga tean, et normaalne tööandja ei maksa mitte ainult tööülesannete täitmise, vaid ka mu geniaalsuse eest, sest mu mõtted on hindamatu väärtusega. Tööd võib igaüks teha, mulle on oluline, et oleks draiv. Pealegi on nii, et kui sa oled hea, siis sind leitakse ise üles. Mul on nii palju tuttavaid, kellele ma olen alguses kaasa elanud, sest neile tehti Facebookis pakkumine hakata *copywriter*'iks, ja siis selgub, et ikkagi ei lasta vabalt loomingut pritsida, vaid peab mingeid kliendi soove täitma (loe: painduma ja alluma). EI! Me juba olime seitsesada aastat orjad! See on alandav.

Kahtlen, kas meie vanemad on üldse viitsinud mõelda, viitsinud süveneda sellesse, miks nad olid nn võitjate põlvkond. Vot lumehelbekesed teavad. Sest neil oli lihtne – nad tahtsid! Nad olid see väljalase, kes tegi vabariigi esimesi *ecstasy*-tablette ja asus entusiastlikult äri tegema. Mingeid reegleid ei olnud. Hakka, kelleks tahad. Tegelikult on 21. sajandil vist samamoodi, ainult et meie ei taha kellekski h-a-k-a-t-a, sest me juba oleme keegi, isiksused, kordumatud.

Tegelikult on mõned tööotsad, kuhu ma olen mõelnud kandideerida, aga ma täitsa mõistan, et selle Distractify's mõne nädala tagant taasilmuva klikimagnetist töö, kus lubatakse mööda maailma ringi reisida ja kokteile juua, võtab ära keegi teine. Võib-olla ma ei olnud sel hetkel netis, kui seda reklameeriti. Kõigile lihtsalt ei jätku tööd. Ootan oma järgmist võimalust.

JA NÜÜD KAMPAANIA TEOSTUSEST

Esiteks ei ole võimalik aru saada, kes selle asja üldse kujundas. Ja talle veel maksti? Päriselt? :D Ausalt öeldes on alandav lugeda eluvõõrast, ajale jalgu jäänud „trenditeadlikele noortele" kirjutatud *copy*'t. Ikka veel *pastellify* filtriga kaetud fotod. *For your information* – ka *italic* neoontaustal ei tööta enam ammu. Feiss it, riik, sinu font ei kõneta meid! Reklaami ülespanemise hetkel oli *movement* juba *dead*. *Screw* teie Emori uuringud tarbijaist, meie käest pole keegi midagi küsinud. Meid on dialoogist välja jäetud, vastused on kuskil ametkondades salaja välja arvutatud. On vaid plakatid, mis vaatavad meid ülekohtuselt-hindavalt tänavapostidele kinnitatud prügikastidelt, mille sisse see kampaania tõele au andes kuulubki. See on alandav.

MA TEEN NÜÜD ASJA HÄSTI SELGEKS

Täiesti *mental*, aga tundubki, et te lihtsalt ei taha meid mõista. Me oleme lihtsalt nii erinevad. Vanem põlvkond, vaadake peeglisse, teid ennast pole võimalik tõsiselt võtta, sest te olete meie eest töökohad ära võtnud. Näitate näpuga ja parastate. Torgite oksaga. See on alandav. *How about* tolerants? MEIE ajastu ei ole tõejärgne, vaid tööjärgne.

Rohkem vist polegi midagi. Hakkan sarju vaatama.

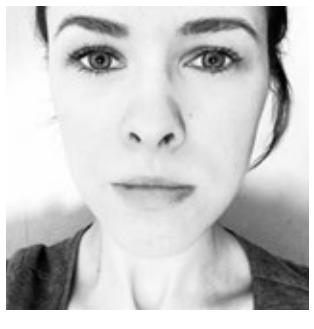

Karin Sõmer teenib igapäevast leiba küll sommeljeena, kuid elukutselt on ta siiski vabakutseline elukriitik. Karin räägib aktiivselt kaasa aruteludes sotsiaalmeedia avarustes ning iseäranis tõsiselt võtab ta ennekõike naljategemist.

Plakati kujundus: Eleonora Šlanda

VAT TEATER 30
www.vatteater.ee

TORNISAALIS TAAS ETENDUSED

GÁBOR GÖRGEY
REVOLVER
ABSURD RELVA ÄHVARDUSEL
16.05, 17.05 ja 18.05 kell 19.00 Rahvusraamatukogu Tornisaalis

INDREK HARGLA
VARJU-PROHVET
KÕHEDUSDRAAMA
22.05, 23.05 ja 24.05 kell 18.00 Rahvusraamatukogu Tornisaalis

EINE MURUL
FÜÜSILINE TEATER PRIIT PÄRNA KULTUSLIKU MULTIFILMI AINETEL
4.05, 5.05, 6.05 ja 8.05 kell 18.00 Rahvusraamatukogu Tornisaalis

AADAM JA EEVA
BALLETT INIMESE ALGUSEST
26.05, 29.05 ja 30.05 kell 18.00 Rahvusraamatukogu Tornisaalis

Piletid müügil Piletimaailma ja Piletilevi müügipunktides ning Rahvusraamatukogu infoletis

POPULISM JA HUUMOR KUI DEMOKRAATIA NURJATUD PROBLEEMID

Huumori kaudu on lihtne luua populistlikke „meie-nemad" vastandusi, kuid hästi tehtud nali aitab tõsta esile ka olemasolevate ühiskondlike suhete sattumuslikkust. Just seepärast on huumor demokraatia mõistes nurjatu probleem.

Peeter Selg

Foto: erakogu

„Demokraatia ja tõde elavad erinevates maailmades – tõe kodu on inimestest sõltumatu tegelikkus, samas kui demokraatia sünnib vabade inimeste valikute summana nende omavahelise kokkuleppe alusel." Kui need sõnad oleks öelnud mõni Antiik-Kreeka filosoof, kõlaksid need väga tänapäevaselt, kui välja arvata arusaam tõest. Selle kohta, et avatsitaadis toodud tõekäsitlus võiks kuuluda sama hästi **Platonile**, kes tegutses *ca* 2300 aastat tagasi, võib lugeda ka eesti keeles **Marju Lepajõe** tõlkes[1]. Kui neid sõnu ütleb aga Tallinna Tehnikaülikooli rektor **Jaak Aaviksoo** ligi kaks ja pool aastatuhandet hiljem, siis tuleks teha vähemalt mõned täpsustused. Jah, ütlebki Aaviksoo – see ei ole aprillinali[2].

Mis tõesse puutub, siis uusajal on tõe käsitlemine säilinud inimesest sõltumatu olemise viisina veel religiooni ja müstika valdkonnas. Isegi kõige triviaalsem uusaegne tõekontseptsioon – nn korrespondentsiteooria – eeldab, et tõe kodu on ikkagi inimeste uskumustes, olgu need rohkemal või vähemal määral tegelikkusele vastavad. Kuid rääkigem tõe asemel millestki märksa rohkem meedias leierdatust – demokraatiast, sellest teisest maailmast, mida Aaviksoo tõele vastandab.

VÕRDSUS POLE KVANTIFITSEERITAV

Aaviksoo jätkab oma versiooni kahe maailma õpetusest kohe järgmises lauses: „Tõde ei hääletata, ent kui demokraatlikul moel on hääled koos, siis näeme, et kaks korda kaks on just nii palju kui vaja." Just selle teise maailma käsitlus tema õpetuses on tõeline pähkel, mida ei saa kõrvale heita nagu mõnd tolmunud relikti. Arusaam, et demokraatiavärk on see va hääletamise värk, on nii sügavalt Lääne ühiskonna teadvusesse juurdunud, et see ühendab kõiki ühiskonnakihte netitrollidest poliitikuteni, intellektuaalidest akadeemikuteni. Ja kui küsida neilt kõigilt, et miks siis just hääletada on vaja, et asi demokraatlik oleks, on vastus laias laastus järgmine: „Selleks et selgitada välja enamuse tahe."

„Kui riigikogu on surunud läbi seaduse, mida ei toeta Eesti ühiskonna enamus – kuni 2/3 rahvast –, siis on ka ootuspärane, et inimestel tekivad rasked tunded ja nad nõuavad, et austataks demokraatia põhimõtteid." Nõnda kõneles **Varro Vooglaid** „Aktuaalsele kaamerale" 9. oktoobril 2014 pärast kooseluseaduse eelnõu vastuvõtmist. Selle sedastuse valguses tasuks küsida paar *kas*-küsimust. Kas kahe inimese vahel saab olla enamuse ja vähemuse suhe? Aga kas kahe inimese vahel saab olla demokraatlik suhe? Vastus neile küsimustele peaks olema eitav, aga ometi jääb miski kripeldama. Kas see miski ei tule palju selgemalt välja, kui küsida siia juurde kolmas küsimus: kas kahe inimese vahel saab olla autoritaarne suhe? Meile tundub tunduvalt loomulikum vastata sellele küsimusele jaatavalt. Meil on kõigil hingamas kuklasse mingi mälestus või kujutlus autoritaarsest pereisast, kooliõpetajast või korrakaitsjast. Saame kuidagi intuitiivselt aru, et „autoritaarsus" on suhte kvaliteet, mis pole tuletatav kvantiteedist ehk suhtes olevate inimeste arvust. Me saame aru, et arv ei puutu asjasse – kaks inimest võivad olla omavahel autoritaarses suhtes, aga võib ju ka nii olla, et üks inimene on autoritaarses suhtes kahe inimesega, kes omavahel ei ole autoritaarses suhtes. Miks on meil siis nii raske teha sellist mõttelist tehet demokraatlikkusega?

See kõlab jaburalt, aga asi on võrdsuses. See on üks neist kolmest demokraatiaga seonduvast väärtusest (lisaks vabadusele ja solidaarsusele, mida teinekord ka poeetilisemalt „vendluseks" kutsutakse), mida kõige rohkem demokraatiaga samastatakse. Samas on see väärtus, mida meil on neist kolmest kõige raskem mõista kui kvaliteeti. Kvantitatiivne või matemaatiline analoogia on kerge tekkima. Me näeme võrdsust spontaanselt praktiliselt ainult kvantitatiivsetes terminites: võrdne kohtlemine tähendab kõigile samade tingimuste esitamist; võrdne hääleõigus tähendab põhimõtet „üks inimene = üks hääl"; võrdne sõnaõigus tähendab, et kõigile on antud sama palju aega (leheruumi, eetriaega jne) enda väljendamiseks jne. Sellistest kvantitatiivsetest analoogiatest meie arusaam võrdsusest baseerubki, mistõttu „hääletamise" ja „enamuse tahte" ümber keerlev demokraatia stereotüüp on kerge tekkima. Kuidas teisiti siis võrdsust ikka realiseerida, kui hääletades nõnda, et igaühe hääl läheb ühe häälena arvesse? Aga mis oleks, kui ma ütleksin, et võrdsust ja demokraatiat sellisena mõistes ajame need kontseptsioonid segi mõõtmisviisidega?

VÕRDSUS KUI ELUVIISI KVALITEET

Öelda, et hääletamine enamuse tahte kindlakstegemise nimel on demokraatiale olemuslik, on nagu öelda, et matkadistantsile on olemuslik olla mõõdetud meetrites ja kilomeetrites. Mõelgem, milline pilt avaneb matkast siis, kui me ei kirjelda distantsi enam meetrites ega kilomeetrites, vaid kogemustes, elamustes, kujutelmades, mõtetes või tunnetes, mille me distantsi läbides saime. Hääletamine enamuse tahte kindlakstegemiseks on ainult üks viis demokraatiat realiseerida. Õigupoolest on see kõige triviaalsem viis – nagu öelda matka lõpus, et läbisime 10 kilomeetrit. Kui me mõistame demokraatiat kui protsessi ja selle keskseteväärtustena mitte ainult vabadust ja solidaarsust, vaid ka võrdsust kui teatud eluviisi kvaliteeti, mis on pidevas arenemises ja vajab ka pidevat ülesehitamist ning kindlustamist, avaneb meil demokraatiast hoopis teistsugune pilt. Ühtäkki muutub mõttekaks küsida ka 21. sajandile kohane küsimus: mis on demokraatial pistmist erinevuste aktsepteerimisega?

Enamuse tahte ja valimiskasti ümber keerlev demokraatiakäsitlus jääb siin paratamatult jänni ning peab võtma tagataskust välja mingi vihje inimõigustele: meil kõigil on õigus olla erinev, kuni me ei kahjusta sellega teisi. On aga selge, et õigus on tühi deklaratsioon, kui sellele ei vasta ühiskondlik praktika. Kes ei usu, võib proovida kusagil „traditsioonilise perekonna" kaitsjate foorumis rääkida, et samast soost partneritel on samasugune õigus pere õiguslikule määratlemisele kui erisoolistel partneritel. Ent sellegipoolest on justnimelt erinevuste aktsepteerimine üks demokraatliku revolutsiooni peamisi saavutusi viimase paarisaja aasta jooksul – see pole olnud mitte õiguslik, vaid poliitiline saavutus.

Demokraatliku võrdsuse sisu pole olnud kunagi kvantitatiivne võrdsus – isegi antiikajal sajandikese vastu pidanud Ateena demokraatialaadses režiimis mitte. Pigem on selle sisuks teatud eetos – nii poliitiline kui ka moraalne hoiak –, mis näeb ühiskondlikke ebavõrdsusi sattumuslike, mitte loomulikena. Teisisõnu ei ole privileegid ja eelised mitte „jumalast" või „loodusest" antud, vaid neid mõistetakse ajalooliste kokkusattumuste, võimupraktikate ja juhuste tulemina ning need on seega ümbermängitavad ja küsitavaks seatavad. See mõttelaad, mis oli antiikses Ateenas arusaadav ainult ülikitsas kontekstis – kodanike (st teatud sünniparameetritega meeste) omavahelises avalikus suhtlemises –, on praktiliselt täiesti arusaamatu keskaegses ning ka absolutismiaegses Euroopas ning ei ole adutav ülivaldavas osas tänapäeva idapoolsematest riikidest (viimaste arengute põhjal mitte ainult Venemaal, vaid aina enam ka Türgis).

Demokraatliku võrdsuse sisu pole olnud kunagi kvantitatiivne võrdsus, vaid moraalne hoiak, mis näeb ühiskondlikke ebavõrdsusi sattumuslike, mitte loomulikena.

Modernne demokraatlik revolutsioon ei olegi midagi muud kui selle eetose laiendamine aina enamatesse ühiskondlikesse praktikatesse. Revolutsioonidega Prantsusmaal ja USAs alguse saanud protsess, mis seadis küsitavaks privileegid algselt avalikus sfääris, on arenenud suunas, mis ajab traditsioonide austajad lausa ahastusse. Isegi meeste ja naiste võrdsusest avalikus sfääris (hääleõigus, sõnaõigus, kandideerimisõigus jne) ei piisa enam, vaid võrdsust tahetakse isegi töökohal (ja mitte ainult võrdse töö eest võrdse palga, vaid ka nt ahistamise keelamise mõttes) ja koguni perekonnas ehk erasfääris. Ei piisa isegi homoseksuaalsuse või erinevast rassist inimeste abiellumise dekriminaliseerimisest või abielusisese vägistamise kriminaliseerimisest (ka kõige demokraatlikemas lääneriikides olid need veel vähem kui kaks põlve tagasi uued ja hullumeelsed ideed), vaid juba homofoobsed, rassistlikud ja seksistlikud igapäevased käitumismustrid on sattunud löögi alla. Ehk teisisõnu kõik, mis on olnud meie ühiselus juba aastasadu ja -tuhandeid loomulik ja püha, on kuulutatud nüüd ebaloomulikuks ja seatud küsitavaks.

Demokraatia pendeldab kahe äärmusliku tendentsi, populistliku ja pluralistliku vahel ning emmakumma lõplik väljajuurimine tähendaks demokraatia lõppu.

POPULISMI JA PLURALISMI PINGEVÄLI

Demokraatliku revolutsiooni tulemusena oleme liikunud aina enam valimiskastivõrdsusest erinevuste prak-

tilise aktsepteerimise võrdsusse. Tegelikult tähendab see liikumist võrdsusest kui samaväärsusest võrdsusesse kui erinevusse. Ainult et selle liikumise puhul ei saa ära unustada, et nii samaväärsus kui ka erinevus on võrdsuse realiseerimisel vältimatult vajalikud – ei saa ju rääkida võrdsuse realiseerimisest režiimis, kus kõik küll aktsepteerivad üksteise eripärasid, kuid kus puuduvad näiteks ühised kriteeriumid, mille alusel õigeid või valesid otsuseid eristada. Samamoodi ei saa ju rääkida võrdsuse realiseerimisest, kui ülimalt samavääristava printsiibi „üks inimene = üks hääl" rakendamisel moodustunud enamus valitseb türanlikult kõigi vähemuste üle. Need kaks pinget võrdsuse idee keskmes – pinge samaväärsuse ja erinevuse vahel – ei lase demokraatial kunagi n-ö valmis saada. Nii ühe kui ka teise äärmuse otsustav pealejäämine tähendab võrdsuse ja demokraatia lõppu. Praktilise poliitika terminites aga tähendab see seda, et demokraatia pendeldab kahe äärmusliku tendentsi, populistliku ja pluralistliku vahel ning emma-kumma lõplik väljajuurimine tähendaks demokraatia lõppu.

Oma erinevustes me pole küll ühtsed selles, kes me oleme, kuid oleme väga ühtsed selles, kes me ei ole – me ei ole äärmuslased. Vähemasti nii on see konstrueeritud avalikkuses.

Populistliku poliitika lõplik pealejäämine tähendaks seda, et kogu ühiskond keerleks ühe peamise polaarse vastanduse „rahvas" *vs.* „rahvavaenlased" ümber. See tendents sündis praktilise poliitikana juba enne pluralistlikku poliitikat. Prantsuse revolutsiooni jakobiinlik areng (eelkõige Robespierre'i tiib revolutsioonilises liikumises) pani aluse modernse demokraatia ühele alalisele varjuküljele, mida nimetatakse tihti kas totalitaarseks või siis pehmemalt autoritaarseks populismiks. Rahva konstrueerimine ühtse ja homogeense „meiena", mis vastandub sama ühtsena konstrueeritud „nendele" (välisele või sisemisele vaenlasele), on sellise poliitika lahutamatu tunnus, isegi siis kui sellega ei kaasne massihaudasid ega koondslaagreid.

Aeg-ajalt on vaja populistlikku vastandamist ka selleks, et täiesti omas paralleeluniversumis triivivale poliitilisele eliidile meelde tuletada, et see riigivärk pole päris nende eraäri.

Pluralistliku poliitika täielik pealejäämine tähendaks seda, et sallivusel poleks põhimõtteliselt üldse mingeid piire – kõik erinevused oleksid aktsepteeritavad, mingit vastandumist õige ja vale, „meie" ja „nende" vahel poleks ning keegi poleks kogukonnast välistatud. Paradoksaalne oleks see olukord just selles mõttes, et sellise poliitika kehtestamine nõuaks ikkagi piiri tõmbamist. Aktsepteeritud erinevuste seast peaksid ju olema välistatud need eelistused ja maailmavaated, mille sisuks on just sellise pluralismi kõrvaldamine. Ja praktikas on see ju ka selgelt teostunud, kas või kõikvõimalike äärmusparteide keelustamise kaudu enamikus Lääne riikides – täielikus pluralismis seda olla ei tohiks, ent kui seda poleks, ei oleks meil ka võib-olla seda mittetäielikku pluralismi. Aga ei maksa unustada, et sellised keelamised ja välistamised on ikkagi oma loomult samaväärsusele ehk populismile kalduvad: oma erinevustes me pole küll ühtsed selles, kes me oleme, kuid oleme väga ühtsed selles, kes me *ei ole* – me ei ole äärmuslased. Vähemasti nii on see konstrueeritud avalikkuses.

Populismi ja demokraatia suhe on oma loomult justnimelt nn nurjatu probleem (ingl *wicked problem*), mille otsustav lahendamine tekitab täiesti kontrollimatuid probleeme juurde. Näiteks populismi keelustamine eeldaks sõnavabaduse kui põhiõiguse piiramist, tooks ilmselt kaasa autoritaarsete jõudude konsolideerimise, kodanikuaktiivsuse õõnestamise jne – need on otsesed kahjud demokraatiale. Nurjatud probleemid ongi lahendamatud – neid ei saa korda ajada nagu tehnilisi probleeme. Üksteisele vasturääkivad strateegiad nendega tegelemiseks, otsusekindluse ja lõplike lahenduste vältimine võivad paradoksaalsel kombel tuua edu. Klassikaliste nurjatute probleemide reas loetletakse tavaliselt selliseid väljakutseid nagu terrorismiga võitlemine, kliimasoojenemise pidurdamine või jätkusuutliku sotsiaalsüsteemi tagamine vananevas ühiskonnas. Neile on kõigile omane, et asjassepuutuvate osapoolte vahel ei puudu igasugune konsensus ainult selles, kuidas probleemi lahendada, vaid ka selles, milles probleem üleüldse seisneb.

Populism demokraatias on kindlasti nurjatu probleem. Pinge pluralismi ja populismi vahel pole ületatav. Küll aga on võimalik leida praktilises poliitikas rohkem või vähem sobilik tasakaal ja selle kaudu populismi valitseda. Ent viimase leidmiseks ei saa põhimõtteliselt olla valmis retsepte ega teaduslikke lahendusi. Me ei saa öelda, et kuldne kesktee on alati parem kui ühe või teise äärmuse poole kaldumine. Me ei saa kuidagi öelda, et populistlik vastandamine on olemuslikult midagi halba. Kuigi ühiskondlike probleemide lihtsustamine selgepiirilisteks vastandusteks õõnestab erinevuste aktsepteerimist, ei pruugi see ilmutada end alati **Donald Trumpi**, **Marine Le Peni** või Sihtasutuse Perekonna ja Traditsiooni Kaitseks kujul. Aeg-ajalt on vaja populistlikku vastandamist ka selleks, et täiesti omas paralleeluniversumis triivivale poliitilisele eliidile meelde tuletada, et see riigivärk pole päris nende eraäri. „Rahva" ja „*establishment*'i" selge vastandamine oli ju ka omaaegsete ACTA protestide, „valeliku poliitika" vastase liikumise või kas või praeguse Rail Balticu vastase protestilaine taga.

NURJATU NÄHTUS NIMEGA HUUMOR

Ent mis on sel kõigel pistmist huumoriga, millele on pühendatud käesolev erinumber? Mõnes mõttes on huumor kõige efektiivsem samaväärsuse tootmise tööriist. Toimiva nalja puhul – st nalja puhul, mis leiab tänulikud kuulajad – tuleb alati tähele panna kaht asja: see on alati kellegi *üle* ja loob alati mingi „meie". Kui jätta välja mõned lausa metafüüsilise huumori žanrid (meenub näiteks Monty Pythoni sketš *déjà vu* teemal, kus paroodia objektiks oli juba reaalsus ise, mitte enam üks või teine vaade sellele), siis ilmselt võib laias laastus nõustuda **Jüri Kolgi** diagnoosiga: „Nali on harva lihtsalt nali, ehkki sarinaljatlejad selle vabanduse taha poevad. Nalja tehakse reeglina kellegi, enamasti juba nõrgemasse positsiooni surutu, arvel. Naljale ei saa vastata ennast narriks tegemata."[3] Ilmselt on lugeja jaoks võimalik seda konkretiseerida, kui mõelda kas või saatesarja „Tujurikkuja" viimasele sketšile, laulule „Ei ole üksi ükski maa". Sellest on eeldatavasti kõik eestikeelsed lugejad kuulnud või seda ka näinud. Ootuspäraselt põhjustas see paljude jaoks pühaduse teotamisel põhinev nali polaarset vastandust nende vahel, kelle *üle* see nali oli ja kes sellest oma „meie"-tundele kinnitust said.

Kas me võime huumori kahetisest toimest järeldada, et sarnaselt populismiga on see erinevuste aktsepteerimist õõnestav inimkultuuri nähtus? Jaa ja ei. Mõnes mõttes on huumor just see moodus, mille kaudu ühiskonna kehtivaid piire kompida ning nõnda võimalikke uusi ja mahavaikitud erinevusi pildile tuua. Teisisõnu on võimalik tõsta esile olemasolevate ühiskondlike suhete sattumuslikkust. Ja sellel on kahtlemata erinevuste aktsepteerimisele kaasaaitav potentsiaal. Rääkides nn sarinaljatlejatest, meenub USA satiiriline joonissari „Perepea" („Family Guy"), mis on põhjustanud oma populaarsusest hoolimata ka väga sügavat vastumeelsust just piire ületava lähenemise tõttu (sari on ka eetrist maas olnud, kuid fännide tungival soovil sinna naasnud). Põhimõtteliselt pole seal miski püha ning mingeid piire ei tunnistata. Mitte ükski ühiskonnakiht, mitte ükski elu tahk pole huumori objektiks saamise eest kaitstud. Esindatud on nii intellektuaalne huumor kui ka kõige madalalaubalisem maavillane. Põhimõtteliselt on seal mindud praktiliselt igale poole, kuhu on huumoriga mõeldav minna, sealhulgas sinna, kuhu enamik meist iialgi ei läheks. Lisaks tavapärastele objektidele (kuulsused, poliitikud, televisioon) on seal tehtud nalja muu hulgas gaasikambrisse aetavate vangide, orbude, surevate vähihaigete laste ja äsja oma lähedase kaotanute üle. Ma arvan, et ka sellistele, paljude jaoks võigastele huumori vormidele reageerimiseks ei saa olla mingit valmis retsepti. Huumor on nurjatu nähtus – teda reguleerida ei ole võimalik, aga ilmtingimata naerma ka ei pea.

[1] *Szaifi, Jan 1997. Platoni koopa-võrdpilt. – Akadeemia, nr 9, lk 1829–1842.*
[2] *Aaviksoo, Jaak 2017. Kui tõde hääletatakse. – Postimees, 11.02.*
[3] *Kolk, Jüri 2016. Argitraagika V – Meeste hüsteeriast. – Sirp, 14.10.*

Peeter Selg on Tallinna Ülikooli poliitikateaduste metodoloogia dotsent ja riigiteaduste vanemteadur, kelle praegune uurimistöö on keskendunud demokraatlikele võimu- ja valitsemispraktikatele vastastiksõltuvas ja keerustuvas maailmas. Alates 2017. aastast juhib ta teadusprojekti „Relatsiooniline lähenemine nurjatute probleemide valitsemisele", mis pälvis Eesti Teadusagentuuri 2016. aasta taotlusvoorus nelja-aastase personaalse uurimistoetuse.

RSRi VEERG

RSRi veerus kirjutavad Tartu Ülikooli Rahvusvaheliste Suhete Ringi liikmed olulistest teemadest rahvusvahelisel tasandil. Sel korral võtab RSRi liige Mihkel Märtens lähema vaatluse alla olukorra, kus endine koomik on leidnud ennast järsku juhtimas üht kõige arvestatavamat jõudu Itaalia poliitikas.

ITAALIA POLIITKOMÖÖDIA – KUI NALJAST SAAB UUS REAALSUS

Mihkel Märtens

Pärast 2016. aasta referendumit põhiseadusmuudatuste üle astus Itaalia peaministri kohalt tagasi **Matteo Renzi**. Sellega langes Itaalia Vabariigi 63. valitsuse koosseis. Skandaalidest ja intriigidest räsitud poliitikamaastikul kustus lootuskiir näha stabiilsust, mida oodati Renzi valitsuselt. Valitsus püsis võimul 2 aastat ja 10 kuud, ületades sellega eluea poolest kahekordselt Itaalia keskmise valitsuskabineti kestvust. Kuigi referendumil lükati tagasi valitsuse pakutud seadusandliku võimu reformiplaan, võrdsustasid mitmed Euroopa populistlikud parteid referendumi tulemuse Itaalia rahva sooviga lahkuda Euroopa Liidust. Referendumi tulemuses saab tänada paljuski protestihääli – Itaalia rahvas näitas üles usalduse puudumist valitsuse vastu, kes ei suutnud käivitada riigi stagneeruvat majandust. Otseselt ei saa hääletuse tulemust lugeda populismi võiduks, näiteks avaldas tsentristlike vaadete poolest tuntud mainekas ajakiri The Economist toetust „ei"-kampaaniale, mis tõrjus Renzi pakutud reformikava. Samas oli see oluline poliitiline võit Viie Tähe Liikumisele, millel oli tähtis roll rahvahääletusel pakutud muudatuste läbikukkumisel. Parteid on saatnud seitsmeaastase ajaloo jooksul suur edu nii kohalikel, riiklikel kui ka Euroopa Parlamendi valimistel. Paljudele ootamatult jõuliselt poliitikaareenile tõusnud partei toetus on samas suurusjärgus valitseva Demokraatliku Partei omaga ning liigub tõusvas joones.

VEEBIPÕHINE POSTIDEOLOOGILINE LIIKUMINE

Viie Tähe juht on **Beppe Grillo**, kes on koomikust poliitiline aktivist. 1980ndatel kogus ta tuntust jõulise poliitilise satiiri tegijana, kelle etteasted solvasid paljusid poliitikuid. Näiteks sai ta 1987. aastal avalikel telekanalitel esinemise keelu toonase peaministri **Bettino Craxi** Hiina visiidi ründamise tõttu. Viimase aastakümne jooksul on ta ajaga kohanenud ning valinud oma sõnumi edastamiseks moodsama platvormi. Tema blogis ilmuvad iga päev postitused ning see kuulub maailmas enim külastatud blogide hulka. Kuid Grillo jaoks on internet oluline ka laiemal tasandil. Partei algusaastatel kohalike omavalitsuste valimiste eel korraldati koosolekuid portaali Meetup kaudu ning seda eelkõige erakonna regionaalsete struktuuriorganite puudumise tõttu. Liikumine toetab internetipõhist otsedemokraatia kontseptsiooni, uskudes, et see vähendab korruptsiooni, millega Itaalia on võidelnud aastakümneid. Internetivalimisi rakendatakse ka partei siseelus. Enne valimisi korraldatakse internetis eelvalimised partei kandidaatide selekteerimiseks. Lisaks saavad partei toetajad valida enne üldvalimisi peaministrikandidaadi internetihääletuse teel. Vaatamata suurele populaarsusele on Grillo andnud märku, et ei oma ambitsiooni peaministriks saada. Lisaks sätestavad partei enda reeglid, et kriminaalsüüdistusega ei saa partei nimekirjas kandideerida, mis takistab 1981. aastal autoõnnetuse põhjustanud Grillol kandideerimist.

Partei logol olev suur V-täht tähistab itaaliakeelset väljendit vaffanculo *(fuck off).*

Viie Tähe Liikumist ei pea selle poliitilised vastased parteiks, vaid hoopiski poliitiliseks liikumiseks. Nende nimes olevad „viis tähte" sümboliseerivad partei jaoks viit olulist küsimust: puhta vee kättesaadavus, säästev transport, jätkusuutlik areng, kõigi õigus internetti kasutada ning keskkonnakaitse. Partei logol olev suur V-täht tähistab itaaliakeelset väljendit *vaffanculo* (*fuck off*). *Anti-establishment* maailmavaate esindajana võib pidada Viie Tähe Liikumist sarnaseks üle Euroopa esile tõusnud parempoolsete (UKIP Suurbritannias) ning vasakpoolsete (Podemos Hispaanias ja Syriza Kreekas) populistlike parteidega. *Establishment*'i-vastasus kujutab põhivoolu poliitika sotsiaalsete, poliitiliste ning majanduslike põhimõtete tõrjumist. Parteid ei saa asetada vaadete poolest üheselt poliitilise spektri vasakule-paremale teljele, seetõttu on liikumist kutsutud ka „postideoloogiliseks". Läbiv trend on protest valitseva klassi vastu. Toetatakse suuremat läbipaistvust poliitiliste otsuste tegemisel ning poliitikute palkade vähendamist (Itaalia parlamendisaadikutel on Euroopa Liidus suurim põhipalk). Sellise ideoloogilise rõhuasetuse tõttu ongi Viie Tähe Liikumisel võimalik kõnetada tervet elektoraati, kogudes seeläbi laiapõhjalist toetust ning saades protestihääli teistes parteides pettunud valijatelt.

OTSIDES TUNNUSTUST EUROOPAS

Liikumise algusaastatel koguti toetust vasakpoolsete ideede kaudu – põhisõnumiteks olid keskkonnakaitse ning antikapitalism. Hiljem hakkas aga partei populaarsus kasvama parempoolsetes ning tsentristlikes erakondades pettunud valijate hulgas. Sellele aitas kaasa rahva usalduse puudumine valitsuse ning parlamendi vastu. 2013. aasta jõuline tulemus üldvalimistel (25% häältest) kujuneski peamiselt nende põhjuste tagajärjena. Pärast valimisi korraldatud üleriigilisest uuringust selgus, et 60% Viie Tähe valijatest ei soovi määratleda ennast vasak- või parempoolsena. Varasematel valimistel olid needsamad valijad andnud oma hääle nii parem- kui ka vasakpoolsetele erakondadele. Laiapõhjaline populaarsus võib aga võimule saades endast ohtu kujutada. Kui tehtavad otsused on vastuolus parempoolsete või vasakpoolsete ideedega, võib partei seetõttu hääli kaotada. Samas on protestihäälte kogumise nišile rõhuv partei selles tegevuses väga edukas.

Toetuse kasvatamiseks ning partei „salongikõlbulikumaks" muutmiseks üritati Beppe Grillo algatusel liita Viie Tähe 15 Euroopa Parlamendi liiget Euroopa Demokraatide ja Liberaalide Liidu (ALDE) fraktsiooniga. Grillo on kiitnud korduvalt UKIPi juhti **Nigel Farage'i** ning vaadelnud Brexitit kui väga positiivset sündmust. Seega võis Euroopa Liidu põhivoolupoliitikat toetava fraktsiooniga liitumine tunduda esmapilgul veider, aga käigu taga võib näha Viie Tähe soovi mõjuda Euroopa Liidu tulevasel reformimisel legitiimse partnerina, mis euroskeptilisse Vaba ja Otsedemokraatliku Euroopa fraktsiooni (EFDD) kuuludes ei pruugi nii olla. Grillo sõnul jagavad Viie Tähe Liikumine ning ALDE ühiseid väärtuseid poliitiliste otsuste läbipaistvuse ning bürokraatia vähendamise teemadel, samuti soovivad mõlemad osapooled põgenikekriisi lahendamist. Lisaks võis viimase paari aasta hääletustes näha trendi, kus UKIPi ja Viie Tähe saadikud hääletasid sama liini pidi ainult 20% ulatuses. Väljapakutud ning internetihääletusel partei toetajatelt ülekaaluka heakskiidu saanud liitumisplaan kukkus aga läbi ALDE fraktsiooni liikmete vastuseisu

tõttu, seega jätkavad saadikud veel EFDD fraktsiooni ridades. Välistatud ei ole liitumine mõne teise fraktsiooniga – näiteks rohelistega – maailmavaateliste sarnasuste tõttu mõnes valdkonnas. Samas pole selline plaan realistlik, sest sarnaselt ALDE liikmetega tõrjuksid ilmselt ka rohelised igasuguse hüpoteetilise liitumisplaani.

POPULISTID ROOMAT PUHASTAMAS

Oluline roll Viie Tähe tulevikus on võimul olles protesti teisendamine positiivseks muutuseks ja suutlikkus probleeme lahendada. Senini nähtu tõstatab aga küsimusi, kuivõrd edukalt saavad „mittepoliitikud" probleemide lahendamisega hakkama. 2016. aasta juuni oli partei jaoks oluline verstapost, kui kohalikel valimistel võidutseti Roomas. **Virginia Raggi** kujul sai pealinn oma ajaloo esimese naislinnapea. Valimiste teises voorus kaks kolmandikku häältest kogunud Raggi lubaduste hulka kuulusid munitsipaalteenuste töö parandamine ning linnas lokkava korruptsiooni vastu võitlemine. Paljud linna probleemid tulenevad organiseeritud kuritegevuse tihedast seotusest linnavalitsuse bürokraatide ja poliitikutega. Mafia Capitalena tuntud korruptsiooniskandaaliga paljastus organiseeritud kuritegevuse koostöö linnaametnikega, kus kuritegelikud grupid teenisid Itaaliat tabanud põgenikelaine ning linna

munitsipaalteenuste arvelt. Rooma linnapildis oli seda ilmestavaks näiteks tänavatel vedelev prügi ja linna jäätmekäitlusameti suutmatus tänavaid puhastada, mis tõestas ilmekalt eelnevalt võimul olnud Demokraatliku Partei juhitud linnavalitsuse võimetust linnakodanike heaolu parandada.

Pealinna valitsemine pole aga puhta südametunnistuse ning reformide elluviimise lubadustega kandideerinud Raggi jaoks edukalt möödunud. Väljakutse on osutunud oodatust raskemaks ning paljudele probleemidele pole suudetud lahendusi leida. Tagantjärele tarkusena võib korruptsiooniga võitlemise platvorm kõlada irooniliselt, sest linnavõimu puhastada lubanud linnapea siseringi kuulunud personalijuht vahistati korruptsioonikahtlusega. Pärast intsidenti sai Raggi partei juhilt Grillolt hoiatada ning linnapea sai korralduse olulised otsused edaspidi partei juhtkonnaga kooskõlastada. See demonstreerib Grillo soovi hoida erakonna üle ranget kontrolli. Ametis olnud kuude jooksul pole Raggi suutnud moodustada enda ümber hästi toimivat meeskonda, mis muudab linna paljude probleemide (eriti munitsipaalteenuste väärjuhtimise) lahendamise veelgi raskemaks. Poliitilised rivaalid kasutavad olukorda endise advokaadi ning vähese poliitilise kogemusega Raggi ründamiseks, tuues välja, et Viie Tähe Liikumine ei saa valitsemisega hakkama. See pole aga erakonna reitingut märgatavalt vähendanud. Kui erakond soovib

Beppe Grillo.
Foto: Giovanni Favia (CC BY-SA 2.0)

2018. aasta Itaalia üldvalimistel tugeva esituse teha, tuleb neil oma puhta imago hoidmiseks hoiduda edasistest skandaalidest, mis võib Itaalia poliitika loomusest tulenevalt keeruliseks osutuda. Viie Tähe suurimaks rivaaliks kujuneb ilmselt valitsev Demokraatlik Partei, samas konkureerib nendega süsteemis pettunud valijate häälte saamiseks parempoolne populistlik partei Põhjaliiga.

Viimastel aastatel Euroopa poliitikat iseloomustanud populismilaine kiiluvees on Viie Tähe Liikumine suutnud Itaalias poliitilise *establishment*'i vundamendi vankuma panna. Erakond on vallutanud miljonite peavooluparteide toetajate südamed, lubades totaalset muutust riigi juhtimise stiilis. Valijate suur ja jätkuv toetus näitab, et neid ei saa pidada naljanumbriks, samas võivad nende revolutsioonilised ideed võimule tulles teostamata jääda. Teatud määral proovitakse eristuda tüüpilistest peavooluparteidest ning säilitada oma n-ö poliitilist värskust, kuigi Euroopa Liidu tasandil nähakse, et tunnustus teistelt parteidelt on liikumise arengule oluline. Lõpuks peab aga Viie Tähe Liikumine tõestama, et nad saavad võimul olemisega hakkama ega muutu poliitilise süsteemi survel etableerunud poliitiliseks jõuks, mille vastu nende toetajad võitlevad.

Üleriigilise uuringu tulemusena selgus, et 60% Viie Tähe valijatest ei soovi ennast määratleda vasak- või parempoolsena.

RAKE
UUS EESTI BIIT

Foto ja disain: Jaan Sinka

Küsis **Mariliis Mõttus**

Eelmisel aastal ühe värvikaima debüütplaadi ilmutanud alternatiivbändi Ouu ridadest tuntud Hyrr Innokent Vainola ja Rahel Ollisaar on riisunud kokku oma loomesalves peituva souliarmastuse, mille tulemiks on uus projekt Rake. Küsimustele vastasid Rahel ja Hyrr üheskoos, kuid Rahelil jagus kirjutamise hetkel veidi rohkem tähelepanuvõimet. Seega said küsimused vastatud vastavalt proportsioonis 70%/30%.

Hyrr ja Rahel, olete võtnud Ouu kõrval vaevaks luua teise toreda nimega projekti Rake. Miks just Rake ja miks uus projekt?
Uus nimi ja ansambel said loodud eelkõige seepärast, et laulud on sündinud muul moel kui Ouu puhul. Ouu seltsis said palad üldjuhul alguse Hyrri ja Tiidu (*Liblik* – M.M.) mõttekäikudest, aga kuna Rake'i lugude sündimise juures olid Hyrr ja Rahel ning nende ühine souliarmastus, tundus igati loomulik see peatükk teisiti nimetada. Ja Rake peamiselt selle pärast, et see riimub sõnaga *sake*. *Sake* [seyk]: *in order to help or bring advantage to someone.*

Kuidas kirjeldaksite oma muusikat kellelegi, kes seda kunagi kuulnud pole?
Tere, võõras inimene, Rake'i muusika baseerub madalatel sagedustel, lihtsatel rütmidel ja vokaalgümnastikal. Kui seal poleks rütmilisi elemente, siis poleks neid keeruline ette kujutada. Ja see ongi asja võlu. See muusika on endas kindel ja armastab Sind ka siis, kui Sina teda armastada ei oska.

Aastal 2013 mulle Ouuga antud intervjuus mainisite, et teid inspireerivad naised ja mehed, Erki Nool, Võru linnavolikogu esimees ja Argentina valuuta. Mis inspireerib Rake'i aastal 2017?
Üldiselt inspireerivad meid siiani samad asjad, aga on lisandunud näpuotsatäis erinevate sugemetega muusikat, ajaga kogunenud tarkust ja kogemusi-tõdemusi. Elame ja areneme. Sama teeb meie muusika.

Muusika vallas tegutsev tuttav viitas, et teie saund meenutab väga Toro y Moid ehk jällegi midagi uut ja põnevat siin Eestimaa peal. Mille te endale eesmärgiks olete võtnud? Mida te siinmail oma muusikaga muuta tahaksite?
Tore võrdlus. Rake ise ei võrdle end samas kellegagi, vaid on täpselt nii, nagu parasjagu õige tundub. Seda materjali luues oleme eneseanalüüsi korraks kõrvale jätnud ning lihtsalt ennast ja oma kõrvu usaldada püüdnud, lastes kõigel, mis on ajaga meisse kogunenud, muusikana voolata. Oleme täiesti alguses ja praegune eesmärk on uus bänd nii hästi toimima saada, et nii laval- kui ka saalisolijad saaksid sellest muusikast elamuse. Rake ei lähtu kellestki – äkki ka see on eesmärk omaette? Sihilikult me midagi muuta ei püüa, teeme ausalt oma asja ja kui midagi seeläbi muutuma peaks, siis nii olgu.

Märtsi lõpus nägi teid esinemas TMWI. Mida teie edaspidised plaanid ette näevad?
Ootame põnevusega tulevaid ülesastumisi. On ju see kooslus täiesti uus ka meie endi jaoks ja võtame sammu korraga, ehitame asja üles. Plaanis on lõpuks ka esimene EP avalikustada ja siis muudkui edasi kütta (luua?). Usku on ja loodame, et Rake'il on üks pikk ja põnev teekond ees!

Pane kõrv peale:
soundcloud.com/loopowl-productions

JAKOB JA NATHAN TULVE
DJ-ANKEET

Foto: Aleksander Kelpman

Müürilehe ajaloo esimeses topelt-DJ-ankeedis saavad sõna vennad Jakob ja Nathan Tulve, keda on senimaani saanud kuulda Club Felicity pidudel, Mutant Discol ning muudel suurematel ja väiksematel üritustel. Praegu õpivad mõlemad EKAs graafilist disaini ning Nathan sepistab helisid ka artistinime bleach alt. Muusikamaitse on neil nagu žanriblenderist läbi lastud smuuti, kus on omavahel kokku segatud raadiohittide klassikavaramu fragmente, hiphopinoote, kosmosesaunde ja kes teab, mida veel, ning lõpuks kogu see kokteil korraliku *glitch*'i võõbaga üle tõmmatud.

Debüüt:
Nathan Tulve: Mutant Disco Sinilinnus eelmisel talvel.
Jakob Tulve: 2015. aasta kevadel Paaris Veinis *back-to-back* DJ Štangaga.

Muusikas oluline:
N.T.: Emotsioon.
J.T.: Üllatused.

Muusikas ebaoluline:
N.T.: Helilooja soeng.
J.T.: Žanr ja sellega enese piiritlemine.

Mida mängin:
N.T.: Üldistavat sõna on raske leida, aga settides on tihti nii õõvastavat, nunnut, eksperimentaalset, kurba kui ka lootusrikast klubimuusikat, mis lagundab ning rekonstrueerib omas võtmes tänapäeva popmuusikat, *reggaeton*'i, hiphoppi ja isegi *metal*'it.
J.T.: Kõike, mis liigutab. Kindlatest stiilidest on keeruline kinni hakata. Pigem otsin vaheldust ja üritan leida alati midagi uut, mida klubimuusika ja tantsu konteksti tuua või kohandada.

Eredaimad mängumälestused:
N.T.: Üks eredaimaid mälestusi on möödunud suve Club Konstanetist, kus mängisime hommikutundide ärkava päikese saatel paksult tossu täis EKKMi Kohvikus. Samuti oli päris *cool* suvine Noblessneri Mutant, kuna oli palju rahvast ja mängisime vabas õhus…
J.T.: Club Felicity peod on väga hinge läinud alati. Suvine Mutant Disco Noblessneri välilaval koidu ajal oli ka üks suurepärane kogemus. Soe oli ja energia oli väga hea.

Lugu, mida mängiksin oma parima sõbra pulmas:
N.T.: Malibu „2late".
J.T.: S3RL „Pika Girl" <3

Koht, kus tahaksin kindlasti mängida:
N.T.: Shanghai.
J.T.: Mingil hästi suurel festivalil.

***Guilty pleasure*:**
N.T.: John Cage „4'33".
J.T.: Keeruline öelda. Ühtegi lugu ei ole otseselt piinlik kuulata. Mis meeldib, see meeldib, järelikult on hea. Rumeenia *house*, *tho*.

Alt üles vaatan…:
N.T.: Inimestele, kes on teadlikud hetkeseisust muusikas, suudavad läheneda loomingule pideva värskusega ning on uue maailma suhtes vastuvõtlikud.
J.T.: Inimestele, kes teavad, mida nad teevad, ning viitsivad seda teha.

Viis klassikut:
N.T.:
Steve Reich
Linkin Park
Ice Cube
Gorillaz
Art of Noise „Moments in Love"
J.T.:
Timbaland
Linkin Park
Inna „Déjà Vu"
Bomfunk MC's „Freestyler"
Music For Your Plants „Expedition Chant Cup"

Viis hetkekummitajat:
N.T.:
Shift Tides & Buga „We Broke Each Other's Heart"
Coucou Chloé „Doom"
Detente „Generation Assassin (Detente Refix)"
Amnesia Scanner „AS Chingy"
Baby Blue „Don't Let Go"
J.T.:
CHAi-t „VIPER - Precious Metals" w/ENDGAMƎ
Bomfunk MC's „Freestyler (Sega Bodega Trance Mix Version)"
Coone & Dirtcaps „Sniper"
MAGIC FADES „SIDE 2 SIDE"
WWWINGS „PYRO (FT. IMAABS & LAO)"

Tehnilist:
N.T.: CDJ-*skill*'ist on tähtsam lugude valik.
J.T.: Telefonist võib ka vahel mussi lasta ja mõnikord on 128 kbps ka OK :). Valik loeb.

Lõppsõna:
N.T.: Tundub, et rohkem ei peagi midagi ütlema, sest muusika räägib enda eest.
J.T.: *Fades out…*

Kuula meie veebiväljaandest ka Jakobi ja Nathani Müürilehele tehtud miksteipi.

Austra – Future Politics
(Domino, 2017)

Kuulas: Helo Liis Soodla

lga otsus võib tekitada uue paralleeluniversumi, uue reaalsuse, mis ei ole kübetki vähem tõeline kui praegune. Kanada grupp Austra ning nende ebamaiselt kõlav vokalist Katie Stelmanis on teinud oma muusikas irratsionaalseid otsuseid ning loonud kummalise maailma, kus dissonants on kaunis.

Austra album „Future Politics" kõneleb lisaks tulevikule ka sellest, mis meie ümber päriselt eksisteerib, käsitledes poliitikat, päevakajalisi sündmusi ning keskkonnaprobleeme. Kuigi inspiratsiooni on nopitud tavaelust, on muusika ise unenäoline. Stelmanise erakordne falsett loob tugeva kontrasti elektroonilise tantsumuusikaga ning tulemus on ühtaegu rabe, tasakaalutu ning imepärane. Austra kõlab kui külm huige öös, mis suudab reaalsusest välja murda.

Hingetühjuse ja isoleeritusega mängivad helid kõnelevad kuulajaga mitmel tasandil ning võimaldavad vormida tegelikkusest utoopia ja sellest omakorda tumeda düstoopia. Plaadil segunevad kajad ja kahtlused puhaste ja õrnade nootidega. „Future Politics" ravib apaatsust, selle ühiskonna- ja enesekriitilisus on värskendav. Album ületab igas mõttes inimlikke piire ning psühhedeelne kõla võlub ka skeptilist kuulajat. Austra suudab simuleerida elektrooniliste instrumentidega klassikaliste pillide kõla – plaat petab ja teeskleb igal sammul, kuid tervik on võluvalt ehe.

Teos: Urmas Lüüsi My Heart is a Rave Machine 2017. Foto: Alide Zvorovski

VIHJE

20.–23. aprillil on Pika jala väravatorni pööningul avatud Urmas Lüüsi heliinstallatsioon „My Heart is a Rave Machine", mis ülistab elu jätkuvust, maiseid naudinguid ja ulmadesse lahustumist. See on sünnist surmani kestev eufooria. Glitteriükssarvikute kevadhüüded ja mudakonnade madal plödin. Süda ei maga kunagi! Vaata lisaks: *trtr.ee/satelliitprogramm/heart-rave-machine/*

Endamisi Salamisi – Song to Song, Kiss to Kiss
(2017)

Kuulas: Tanel Mütt

Veebruaris laskus netiavarustesse uus kontseptalbum eesti alternatiivse muusika ühelt andekaimalt produtsendilt Endamisi Salamisi (kodanikunimega Niilo Leppik). Pärast EP „Poe Dameron" ilmumist oli oodata tantsitavat *house*'i ja *techno*'t täis teost, kuid need ootused rebitakse maha juba esimese looga. Vastu saame hoopis 12 pala jagu *ambient*'likus toonis hingeotsinguid.

„sorry, it's a lovestory" on meloodia, mis defineerib plaadi. Kohati kõikuv, kuid enamasti siiski ühtlast tooni hoidev, tähistamas millegi väga ilusa ja purustamatu algust. Esimeste lugude vältel on tunda tõusu ja langust emotsioonide intensiivsuses. Nagu kaks vastastikust jõudu üritaksid tasakaalu leida. Albumi keskpaigas viib „we thought we could just" kuulaja emotsioonide konflikti. Tühjusesse, mis on täidetud toore ja struktuuritu meloodiaga, kuid mille ilu kajab pidevalt välja.

Albumi eelviimane lugu „x" on pessimismi täis laetud madala tempoga *house*, mida võiks mängida kindlasti ka mõnel tantsupõrandal. Sarnast olemust jagavad ka „a lazy feeling of tenderness" ja „to endless misery".

Endamisi Salamisi „Song to Song, Kiss to Kiss" on hinge mõistmine muusika erinevate prismade kaudu – melanhooliast apaatsuseni, armastusest vihani. Inimemotsioonide polaarsuse selgitus, kuid sellesama polaarsuse väärtustamine, rõõmutundmine selle üle, et see hetk vähemalt eksisteeris.

Blanck Mass – World Eater
(Sacred Bones, 2017)

Kuulas: Mariliis Mõttus

„Maailm õgib end," kõlab Fuck Buttonsi nimelise *noise*'i-duo ühe osapoole Benjamin Poweri värskeima helitöö keskne põhimõte. Sellest ka plaadikaanel kihvasid välgutav elajas. Pikemalt ei hakka ma peatuma sellel, mida meile päevast päeva juba niigi infovooluga ette söödetakse, niisiis tasub rääkida hoopis, millise pildi on sellest maalinud Power.

Plaadi avab „John Doe's Carnival of Error" – *loop*'ima ununenud mängutoosimeloodiaid meenutav lugu, mis paljastab alles viimasel minutil oma tõelise pale ja maandub hoogsale *math rock*'i põllule. Edasi süstitakse vereringesse „Rhesus Negative'i", mille mürasse mähitud koorisämplid ja väsimatult pulseeriv bass toovad mällu *witch house*'i hiilgeajad, kui Salem veel oma „King Nightiga" poisse-tüdrukuid hirmutas. Kuid hoolimata industriaalsest põhjast jätkub seedesüsteemi suunduva inimkonna viimne teekond pigem tantsuga ümber helgema *noise*'i katla. Ehk isegi vastumürk või lootus, et võib-olla on veel võimalust sellest jamast puhtalt pääseda. Kuigi oma žanris teeb „World Eater" ära üsna filigraanse töö, kaldudes viivuks lausa *trap*'istele radadele, püsib mulje, et Power on jäänud liugu laskma Fuck Buttonsi kasvatatud rasva peale või siis lihtsalt *power*'ist on puudu – ainult „Rhesus Negative" ja „Silent Treatment" näikse siin midagi tõeliselt välja elavat. Kes näiteks mehe varasema loominguga tuttav pole, leiab siit tulevärki muidugi rohkem kui Rakvere linnast vana-aastaõhtul, aga paar paukpadrunit oleks võinud veel juurde visata.

Kira Skov / Maria Faust – In the Beginning
(Stunt Records, 2017)

Kuulas: Vootele Ruusmaa

Tihtilugu on side ümbritseva keskkonna ja enese vahel sügavamalt tajutav, hoomatav ja edasiantav (just) muusika kaudu. Sagedasti ei teadvusta me endile, milliseid koode laulud või hümnid tegelikult kannavad, võttes neid liialt üheselt mõistetavana. Kira Skov ja Maria Faust käsitlevad ühisel kauamängival „In the Beginning" eespool mainitud kultuurilisi mustreid, lahates niimoodi inimeseksolemist erinevate tasandite kaudu, nagu kaotus, alistumine, usk, uskumised, alandlikkus ja andestus.

Olemise ja oleva mõtte lahtiharutamine algab algusest („In the Beginning") ehk folkloorist ja sellega seonduvast. Süüvides kodumaisesse kultuurilukku, avastasid Faust ja Skov unustusehõlma vajuvaid laule ja hümne. Selle protsessi kaudu jõuti muusikas, lüürikas ja esitusviisis religioossete kaemusteni, mille tulemuseks on karge, õhuline ja kontseptuaalne plaat. Koos kuueliikmelise koori ja vähendatud koosseisus orkestriga luuakse sugestiooni tekitav laulude kogumik. Siin leidub viiteid šamanismile, melodeklamatsioonile, kõlavärvide otsimisele ruumi (Ilmjärve õigeusukiriku rõsked seinad) naturaalsust kasutades. Maria Fausti seadetest kostuvad kurblik trompet, mahlakas bassklarnet, popilik trummimäng, koorile vastanduv altsaksofon jne. Kira Skovi ainulaadsele ja kuivale vokaalile vastavad taustal, kiriku kauguses, peegeldusena koor ja orkester, luues justkui kahekõne tänapäeva ja mineviku vahel. Projekti produtsendi Mark Howardi käe all on antud plaadile nüansirikas ja iseäralik kõla.

Kira Skovi ja Maria Fausti plaat „In the Beginning" ei anna end kohe kätte, vaid nõuab aega, et settida. Ent kui see aeg on endale võetud, lubab selle arvustuse autor, et nende muusika puudutab kuulajat sügavalt.

Viktor's Joy – I Used to Be Clean
(Grainy Records, 2017)

Kuulas: Norman Kuusik

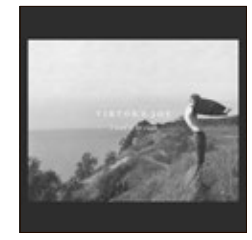

Aeglase ja kurva kõlaga „I Used to Be Cleani" on kirjeldatud promotekstis kui „lääneliku väljendusviisi ja eestlasliku mõttelaadi" kohtumist. Täielik *chance meeting* see siiski pole ning võrdlus uuema *indie*-folgiga on asjakohane küll – „Childhood Tragedy" kitarripartii võiks kuuluda häbenemata näiteks José Gonzáleze repertuaari. Teisalt seostub Viktor's Joy paratamatult plaadi levitaja Mauno Meesiti uuema soololoomega, kuigi VJ ulatus on märksa kitsam. Taolise nähtuse olemasolul võiks ehk rääkida mingist uussiirusest pakatavast Eesti-Berliini skeenest.

Siiski pole „IUtBC" folk sama tihedusega kui Simon & Garfunkel või Nick Drake, nii muusikaliselt kui ka ideeliselt. Pärast esmamuljet jäävad alles pigem ohutu igapäevaolme ja lapsepõlvenostalgia, mida iseloomustavad poeetilised pealkirjad ja nende kohustuslik kordamine igas refräänis. Lugu nagu „All the Promises I've Ever Made" on küll kõnekas autori enesepaljastuse poolest, kuid jääb samas lohisema ühe ja sama kohmaka struktuuri taha. Poolikuse tunnet kõlab mujaltki – „Black Dog" võiks olla skandinaavialiku gooti-*doom*'i tubli sissejuhatus, aga lõpeb just enne seda, kui sisse peaks lendama kitarrikärin.

Üldmuljena on „IUtBC" hoolimata nimest niisiis üsnagi malbe ja äärtest ümar plaat, mille võimalik sotsiaalne relevantsus on lähemal Jaan Tättele kui Bob Dylanile. Saan aru, kuidas album on sisekaemus, aga ei saa mööda tundest, et selle mõtestamine tripina mööda 21. sajandi liberaalset ja kanepisuitsust Euroopat on saanud ammu klišeeks.

Luigi Tozzi – Death Techno Mix 140
(2017)

Kuulas: Kärt Kelder

Techno'st rääkides mainitakse tihti selle sünnikodu Detroiti või poolvenda Berliinis. Mõni aasta tagasi avastasin enda jaoks aga teatud viisil kõlava *techno*, mille kohta ei osanud öelda muud kui „tume ja voolav". Ühel hetkel märkasin, et suur osa sellist stiili viljelevatest DJdest on pärit Itaaliast. Guugeldades tuligi välja, et seda võib kutsuda *Italian techno*'ks – *liquid*, tumedama kõlaga ning hüpnotiseeriv.

Täpselt nii on ka Luigi Tozziga. Tema mängitav on sujuv, kuid samas mitte liiga tume ning ükski heli ei domineeri tugevalt teise üle. Kuigi on oht, et *set* võib niiviisi monotoonseks taustaks muutuda, pikib Tozzi sellesse tihtilugu hüpnotiseerivaid sämpleid, mõned liuglevad, teised konkreetse tärinaga.

Tozzit kuulama asudes ei tasu kohe suuri muutusi ja vau-efekti oodata. Ta kipub alustama aeglasemalt ning eufooriahetk võib saabuda keskteel. Kuuleb mitmeid tuttavaid *track*'e, sest miksi on segatud selliseid DJsid nagu Acronym, Evigt Mörker ja Voices From The Lake.

Tozzit võib pidada rohkem meelt mööda neile, kes naudivad kulgevamat stiili, ning tundub, et neid on rohkelt. Viimaste kuudega on tema nimi hakanud rohkem esile kerkima. Pole enam harv näha teda tegemas koostööd või esinemas itaalia suurkujudega, nagu Dino Sabatini, Donato Dozzy või Marco Shuttle.

Küll aga jään ootama, millises suunas liigub Tozzi stiil seoses *live*-esinemistega. Kas see muutub variatsioonirikkamaks nagu tema produtseeritud *track*'id või jääbki unelema. Ise sooviksin näha pigem esimest.
Pane kõrv peale aadressil
soundcloud.com/deathtechno/dtmix140-luigi-tozzi.

PIDU, MIDA EI TASU MAHA MAGADA

Volbriöö Bashment

Ööl vastu 1. maid lendavad nõiad ringi *reggae*, *dub*'i ja *dancehall*'i lummuses, sest 30. aprilli õhtul toimub Tartu Aparaaditehases Volbriöö Bashment, kus silitab kõrvu, paitab hinge ja paneb keha mõnusalt liikuma Bashment PA Kosmose helisüsteem ning seda 100% vinüülihelidega.

Aparaadi kohviku tantsuplatsil ja grammofonide taga saavad sel õhtul sõna kollektiivist Def Räädu tuntud J.O.C. ja Dice Rudy, muusikaplatvormi H.O.M.E. Studio liige DJ Shromik ning Bashmenti üks ellukutsuja Tarrvi Laamann.

Bashment on Eesti pikima traditsiooniga *reggae-dub*'i-pidu, mis aitab avastada *reggae* ja Kariibi piirkonna mitmekesise muusika erinevaid tahke. Seda kultuuri tutvustades on Bashmenti meeskond toonud muusikasõprade ette järjepidevalt huvitavaid, tuntud ja tunnustatud artiste nii Eestist kui ka välismaalt, osa neist oma muusikutee alguses, teised juba loometegevuse tipus või oma valdkonna legendid.

Kanye Westi noor konkurent Rejjie Snow Sinilinnus

Hiphopisõprade rõõmuks jõuab 14. aprillil oma tuuri raames Tallinnasse klubisse Sinilind iiri räppar ja laulja Rejjie Snow.

23-aastane Rejjie Snow avaldas oma esimese EP „Rejovich" 2013. aasta juunis ning lühiplaati saatis kohe suur edu, edestades iTunesi hiphopiedetabelis samal ajal ilmunud Kanye Westi ja J. Cole'i reliise. Juba karjääri alguses tekkis Rejjie'l mitmeid tuntuid austajaid, nende hulgas nii popikuninganna Madonna, *grime*'i boss Skepta kui ka tunnustatud raadiotegijad Zane Lowe (Beats 1 Radio) ning Annie Mac (BBC Radio 1).

Tallinnasse saabub Snow esitlema uut materjali 2017. aastal ilmuvalt debüütalbumilt „Dear Annie", mille produtsent on Grammyga pärjatud ameeriklane Rahki (Eminem, Kendrick Lamar, Schoolboy Q jpt).

Rejjie Snow. Artwork: Viktoria Chulok

Off-Kilteril keerutab plaate Luca Lozano

14. aprillil toimub Helikopteris järjekordne Off-Kilter, mille peaesineja on seekord kogenud DJ ning plaadifirmades Klasse Recordings, Grafiti Tapes ja Zodiac leibelibossi, disaineri ja produtsendina tegutsev Luca Lozano Berliinist. Enda kohta on mees öelnud, et talle meeldivad *acid house* ning 70ndate grafitikunst.

Lisaks sellele, et Lozano on viimased kolm aastat stabiilselt vähemalt neli EPd välja andnud, on tegu põneva ja tehniliselt meisterliku DJga. *Jungle*, *UK bleep*, *breakbeat*, *acid house* ja *rave* on vaid mõned märksõnad, mis mehe plaadikoti sisule vihjavad.

Lisaks on kohal Off-Kilteri residendid Born To Bang, H8ly Matrimony, DJ Dilligence, Four4two ning Dream Captain.

Ehk kui sind paelub vana kool ning pead lugu selektoritest, kes digimaailma ahvatlustele vaatamata viitsivad endaga plaate kaasas vedada, siis peaksid sel õhtul sammud Helikopteri poole seadma.

Lekker Dance Night: Steven Julien *alias* Funkineven

Reedel, 21. aprilli õhtul külastab Tallinna tantsulokaali Lekker elektroonilise muusika produtsent ja plaadikeerutaja Steven Julien, kes on teinud muusikat alates 2009. aastast ka artistinimega Funkineven. Funkinevenina alustas ta Floating Pointsi leibeli Eglo all hüpnotiseerivate *techno*-katsetustega, kuniks asutas 2011. aastal omaenda plaadifirma Apron Records.

Tema leibeliga on seotud ka paljud viimastel aastatel Tallinna ööellu muusikalisi elamusi lisanud talendid, nagu Jay Daniel, Greg Beato või Shanti Celeste, ning koos Kyle Halliga näpivad nad näiteks nuppe Funkinevilina.

Eelmisel suvel andis ta esimest korda oma sünninime alt välja ka kõrgelt hinnatud tantsuplaadi „Fallen". Analooghelidest pakatav ja sämplivaba plaat on dualistlik meistriteos, mis meelitab kuulajat alguses *funk*'i-helidega ja ehmatab pärast tantsu-*techno*'ga. Tema muusikavalik on segu nii vanadest ja salapärastest avastustest tantsumuusika varamust kui ka eksklusiivsetest varem avaldamata radadest. Praegu Yasiin Bey ehk Mos Defi ja Lord Tuskiga uue albumi kallal nokitsev Steven Julien teeb Tallinna ööellu piste plaate keerutades.

Club Felicityl astuvad pulti viis välisartisti

Üritusesari Club Felicity jätkub 14. aprillil EKKMi Kohvikus. Lisaks kohalikele artistidele on seekord laval ka külalised Ameerika Ühendriikidest ja Prantsusmaalt. Retina Set on tuntud nimi prantsuse klubimuusika *underground*'is – tegemist on avangardselt hiphoppi ja *rnb*'d kokku sulatades sellest oma firmamärgi teinud muusikaplatvormi STOCK71 juhtfiguuriga, kes võtab endaga ühes ka kaasmaalase Flagalova.

Lisaks neile on kohal Shirtless ja Noelsferatu – Ohiost pärit produtsendirühmituse BUILD Crew liikmed – ning etteaste teeb ka samast piirkonnast pärit TanzKlub, Noel Hackmani ja Kat Sauma koostööprojekt, mis seob modernset tantsu ja muusikat.

Kohalikke esindavad oma tuntud headuses Pire Sova ja Music For Your Plants.

translocal:
museum
as
toolbox

EESTI KUNSTIMUUSEUM

KUMU

Foto: Helen Melesk

ÜKSI/ KOOS

KUMU NOORTEKLUBI ESITLEB

Neljapäevased kohtumised näitusel, algusega kell 17
27.04, 04.05, 11.05, 18.05

Laupäevased töötoad, algusega kell 14
22.04, 06.05

PROJEKTIRUUM

21.04.—
21.05.2017

Kumu kunstimuuseum
Weizenbergi 34 / Valge 1

Täpsem info: kumu.ekm.ee

KUMU NOORTE-KLUBI

Partnerid: Kunsthaus Graz (Austria), MSU Zagreb (Horvaatia), Museion Bozen/Bolzano (Itaalia), Muzeum Sztuki, Łódź (Poola)

Toetajad:
Projekti on rahaliselt toetanud Euroopa Komisjon.

Co-funded by the Creative Europe Programme of the European Union

KULTUURIMINISTEERIUM

UUS EESTI HUUMOR: TIGRAN GEVORKJAN

Foto: Kapatu

Küsis **Mariliis Mõttus**

Tigran Gevorkjan on armeenia juurtega humorist, aga mitte koomik, nagu ta ise märgib. Kümnekuuselt perega Eestisse saabunud Tigranit tunneb eelkõige *stand-up*'i-seltskonna Fopaa ridadest, kuid selle aasta veebruaris pakkus ta isikliku vastuvõtuga konkurentsi isegi presidendile ning avaldas hiljaaegu koos kamraadi **Mattias Naaniga** singlid „Pärnumaranda" ja „Skorpion", millele on varsti loodetavasti lisagi oodata. Tigrani naljad ironiseerivad perekondlike seikade vahendusel eelkõige tema enda üle, kuid üldiselt ei pääse tema käest ükski teema ega indiviid.

Kuidas sinust *stand-up*-koomik sai ja kuidas sa Fopaa seltskonnaga kokku juhtusid?
Alates ajast, kui ma olin 13–14, said paljud sõbrad, tuttavad ja muud inimesed mu seltskonnas räägitud juttude peale kõvasti naerda. Asi kandus edasi sinna, et mind *push*'iti kõvasti suunas, et võiksin minna ja kuskil esineda, aga ei tea, et mismoodi ja kuidas. 17.02.2014 astusin esimest korda üles Pööningu baaris Comedy Estonia *open mic*'il. Selles seltskonnas tegelesin asjaga pea poolteist aastat, kuni lõpuks mõistsin, et see pole minu rada, ning Mattias Naani ja **Kaarel Nõmmiku** kaudu sain hakata käima Fopaa rahvaga inimesi naerutamas.

Mis sind ennast naerma ajab?
Mind ennast ajavad naerma asjad, mis ma ise tahan, et mind naerma ajaksid. Ehk proovin iga jumala olukorra naljaks keerata ja vahel lõppeb see pisaratega. Ja mitte ainult rõõmsatega.

Mis saab siis, kui oled suure publiku ees ja rahvas ei naera?
Minuga selliseid asju õnneks ei juhtu. Võib-olla sajast korrast ühel, aga leian sellest hetkega väljapääsu.

Oled öelnud, et oled käinud nalja tegemas ka täiesti suvalistel üritustel, kus tüübid esimese 15 minuti jooksul püsti tõusevad ja suitsetama lähevad. Kas sul on mõni hea lugu kas oma parimast või halvimast kogemusest selles vallas?
Jah, paljud kliendid, kes soovivad etteastet, ei saa aru, mida ma neilt täpselt küsin, kui pean silmas seda, kas inimesed PANEVAD TÄHELE ja ISTUVAD või on asjad vastupidi. Selleks et saada mees kindlasti lavale, öeldakse seda, mida kuulda tahad, kohale jõudes on aga teistpidi. Ja kõik arvavad, et me käime ja räägime seal laval anekdoote. *Fuck*, no see pole nii. Me teeme enda kava valmis ja seda on kindlasti naljakas lugeda, aga sahinad, vaheleräägimised ja igasugused kohvimasinakäivitamised löövad koomikutel pea lukku. See pole muusikaline esitus, mul pole taga instrumentaali. Kui ma tahan oma etteaste 100% ilusti otsast lõpuni ära teha, päästavad mind vaikus ja tähelepanu, et saaksin *deliver*'ida lõpuni ja usutavalt. Suvel on see paraku raske, eriti õues. Ja kõige jubedam esinemine oli kindlasti Paadipeol, mida korraldas Hanf Kung, kus ma pidin kümme minutit merekohinast üle rääkima ja rahvas jõi tempoga õlut. Aga tore oli ikka!

Mis teemadel sulle kõige rohkem nalja meeldib teha?
Mulle meeldib teha kõige rohkem nalja enda üle. Paljud küsivad, et teed nalja isa üle ja midagi muud ei tulegi või. Ei, lambad, ma ei tee nalja isa üle, ma teen enda perekonna öeldud asjade kaudu nalja enda üle. Varsti tuleb aeg, mil hakkan ka eestlaste üle nalja tegema, iga asi omal ajal. Kindlasti meeldib väga palju ka erinevate kultuuride üle naljatada.

Kas on mingi teema, n-ö püha lehm, mille üle sinu arvates naljatleda ei tohiks?
Stand-up'is pole sellist asja. Kõigest peab saama nalja teha, rõhutan, et KÕIGEST, kes sellest aru ei saa, oleks pidanud koju jääma.

Sinu hiljutine hitt „Pärnumaranda" näitas, et sa pole mitte ainult nalja-, vaid ka muusikamees. Kas on plaan ka sel rajal jätkata?
Käisime poistega pärnumarannas… Jah, ma olen õppinud Paide Muusikakoolis ja kindlasti läheb see tee edasi. Vot täpselt ei oska öelda, kas uus pala kukub juba ülehomme, aga selle aasta sees kindlasti teeme juurde ja ma olen seda pikalt planeerinud. Plaanis on vennaga teiselt emalt ehk Mattiasega sel aastal lausa album luua!

Mis sa arvad, kui tähtis roll on sinu arvates koomikul ühiskonnas toimuva mõtestajana?
Kindlasti tähtis, sest kõik kurvad uudisedki saab naljaks pöörata. Mina isiklikult pole suurim uudistenaljamees, kuna ma ei loe neid ega tunne huvi selle vastu, kes tahab mulle ülehomme kuskilt ajakirjandusest jälle kärbseid pähe ajada. Aga ma arvan, et koomik… Ma siiski parandaksin siin ennast, mulle sõna KOOMIK ei meeldi, ütleksin enda kohta „humorist"… Aga jah, humorist ei saa olla halb tegelane, kui ta suudab inimesed naerma ajada, sest olgem ausad, on ju tore naerda ja olla õnnelik!

Stand-up'*is peab saama kõigest nalja teha, rõhutan, et KÕIGEST, kes sellest aru ei saa, oleks pidanud koju jääma.*

Mida sa muidu teed, kui sa nalja ei tee?
Mängin „FIFAt" ja rõhutan, et PlayStationiga, mitte Xboxil. Lisaks mängin korvpalli olenemata sellest, kui lühike ma olen, ja nüüd viimased kaks aastat olen tegelenud vahelduva eduga muusikaga ning töötan argipäeviti kl 9–16 kontoris.

jazz.ee
EESTI JAZZLIIT

APRILL 2017

1.04 kl 18 Morgenthaler-Röllin-Ruben Trio Jazz Time Club
7.04 kl 21 Rebecca Kontus N099 Jazzklubi
8.04 kl 21 Morgenthaler-Röllin-Ruben Trio Philly Joe's Jazziklubi
8.04 kl 19 Rebecca Kontus Ülikooli Kohviku Jazzklubi
14.04 kl 21 Hedvig Hanson N099 Jazzklubi
18.04 kl 19 "Soon" Quartet Viljandi Jazziklubi
20.04 kl 19 "Soon" Quartet Ülikooli Kohviku Jazzklubi
21.04 kl 19 Redel Ruudus & Mirjam Kivisild Võru Jazziklubi
21.04 kl 21:30 "Soon" Quartet Endla Jazzklubi
22.04 kl 22 "Soon" Quartet Rakvere Jazzukohvik

Eesti Kultuurkapital · Kultuuriministeerium · Eesti Instituut · N099 teater · Philly Joe's

www.jazz.ee

KODUNE JA ARMAS (MITTE)SKISOFREENIA

(Mitte)arvustus
Veiko Märka „Minu 1986. Tiigriaasta hullumajas"
Petrone Print, 2016
134 lk

Kadri Pettai

Sellest et kommunikatsioonihäire võib vahel olla hea asi, annab tunnistust Veiko Märka „Minu 1986. Tiigriaasta hullumajas". Nimelt sai Epp Petrone aru, et Veiko tahab kirjutada terve raamatu, mitte novelli, mis autori peas algselt mõlkus. Raamat hõlmab pealkirjas mainitust siiski pikemat perioodi, annab aimu Veiko kujunemisest ja maalib tõetruu pildi nõukogude argipäevaabsurdist.

Veiko Märka on üks ausaimaid inimesi, keda tean. Võiks ju arvata, et sel juhul oligi hullumajja jõudmine – isegi omal soovil ja selleks, et pääseda sõjaväeteenistusest – vaid aja küsimus, aga ei, Veiko ei ole sedasorti aus inimene. Veiko ei tule sulle ütlema, et sa oled loll. Veiko ütleb sulle „loll" alles siis, kui ta enam kuidagi teisiti ei saa – näiteks siis, kui sa oledki loll ja lähed tema käest küsima hinnangut oma vaimsetele võimetele. Ja ka siis võib juhtuda, et Veiko ei ütle sulle „loll", vaid „erakordselt rumal inimene". Või midagi sellist.

Kord tuli Veiko mulle külla ja me läksime üht taidlejate lavastust vaatama. Plaan oli, et ühendame meeldiva kasulikuga – minul on meeldiv, et Veiko tuli külla, Veiko aga lootis ehk lavastusest midagi kirjutada. Selgus aga, et midagi nii halba polnud Veiko veel varem näinud. Mu sõber piinles. Vähe puudus, et ta oleks kirikaia iidsete puude all kokku kukkunud, nii kohutav oli tema meelest see etendus. Ja loomulikult ei kirjutanud ta sellest midagi – polnud ju lavastus roninud tema nina alla, vaid hoopis vastupidi.

Nõukogude võim muidugi noris oma alamate kallal loendamatutel erinevatel viisidel, aga öelda sellele võimule ausalt, mida temast arvatakse, polnud tervisele kuigi kasulik. Mida teha, kui sind ähvardab oht veeta kaks aastat oma noorest elust selle norija armees? Veiko kirjeldab tollaste noormeeste valikuid. Ei lubanud ta südametunnistus kiirkorras lapsi tegema hakata, ei saanud temast militsionääri, kuigi noorte kunderlaste ridadesse ta isegi kuulus. Tippsportlase ja langevarjurina ta oma tulevikku samuti ei näinud. Nii ei jäänudki tal üle ühtki muud alternatiivset meetodit peale hullu teesklemise.

Enne aga veetis ta aasta Tartu Riikliku Ülikooli keemiatudengite nimekirjas. Õppetööd võib iseloomustada väljavõttega leheküljelt 52: „Ilmusin igaks juhuks ka kõrgema matemaatika eksamile – Igav hakkas. – ning mul lubati lahkelt ära minna." Vaba aega aga sai Veiko kasutada Jüri Saarma psühhiaatriaõpikutest omale sobiva diagnoosi väljavalimiseks. Võitis skisofreenia, mis oli „kodune ja armas nagu eesti saun".

Lahke lahkumisluba eksmatrikuleerimise kujul võimaldas Veikol paar aastat eneseharimisega tegeleda, et sobituda paremini Tallinna Vabariikliku Psühhoneuroloogiahaigla eestimeelsesse ja intelligentsesse oaasi. „Minu 1986" kirjeldab perestroikaeelset absurdi mõnusa veikomärkalikult optimaalse sõnakasutusega – ei midagi üleliigset. Loed ja oled kogu aeg valmis naerma puhkema, sest tekst on pingule tõmmatult huumorivalmis. Ja siis käibki „plõnn" ja võiks nagu naerda, aga ei saa, sest samal ajal on ka kurb ja valus.

Hullumaja-osa moodustab raamatust vaid umbes kolmandiku. Lisaks on teoses palju fotosid ja väljavõtteid toonasest ajakirjandusest. Üks trükitehniline virisemine: hallil taustal kirja fotode juures on raske lugeda.

Mul on hea meel, et vanemad Veikot Lembituks ei nimetanud, mul on hea meel, et Veikol on nii hea mälu, ja mul on hea meel kommunikatsioonihäirete üle, mis loovad võimalusi raamatute sünniks. Nõukogude armee oli loll ja esteetiliselt kole pealegi.

Kadri Pettail on ilmunud üks laste- ja üks noorteraamat, paar ulmejuttu ja mõned luuletused. Tõlkinud on ta peamiselt ajaviitekirjandust ja harrastusteatritele mõned näidendid kirjutanud.

KOMMENTAARIUM

Tähelepanu! Kommentaariumi tekstid on toimetamata ega kannata kriitikat – eks igaüks teeb oma järeldused ise!

QUE VADIS, MÜÜRILEHT?

Tähendab, mina kui muidu haritud inimesena ei saa aru, miks ma pean iga päev enda kui maksumaksja raha eest Müürilehest lugema EKA tudengite ja muidu kindla töökohata „hipsterite" maotuid heietusi kultuurist, kirjandusest, narkootikumidest ja homopropagandast? Selle viimase osas toimetus nagu ei tahakski enam oma tegelikku seisukohta varjata?! Kas tõesti kõik normaalsed teemad on maailmast otsa saanud?

Lubage tsiteerida Teid ennast: „Müürileht on eesti nüüdiskultuuri ja kaasaegsete mõttevoolude häälekandja, mis töötab avatud ja mitmekesisust toetava ühiskonna heaks (sick!)." Kas „kaasaegsed mõttevoolud" on tõepoolest mandunud ainult androgüünide, transseksuaalide ja homode diktaatuuriks, millele Te ise vabatahtlikult alistute, või, vabandage väljenduse eest – tagumiku ette keerate?? Kas „mitmekesisus" on Teie meelest tõesti ainult rätipeadele ja neegritele (vabandust, mustanahalistele!) märtrioreooli loomine ja nende eluviisi ülistamine? Miks varjab Müürilehe toimetus teadlikult teaduslikult tõestatud fakti, et neegrite IQ on valge inimese omast ligi 20 punkti väiksem?

Tänud ette avaldamise eest.

Maksumaksja **Marko Kordes** (nimi toimetusele teadaolevalt muudetud)

AITÄH, AGA EI!

Käisin mina mõni aasta tagasi Politsei- ja Piirivalveameti teeninduses passi tegemas ja sain kohe täiesti üllatavalt meeldiva teeninduse osaliseks. Alates uksest sisseastumise hetkest kuni selleni, kui teenindaja sõbralikult kaasa elades mul kolm korda allkirja uuesti lubas kirjutada, kuna ma polnud sellega rahul. Aeg on läinud edasi, aga olen ikka korduvalt kuulnud, kuidas eri inimesed sarnase meeldiva kogemuse on sealt saanud. Minu küsimus on: miks? Kui ma olen juba harjunud, et trollijuht mul nina ees ukse kinni paneb ja minema sõidab, müüja poes triipkoodi vastu lugejat peksab ja kauba seejärel lindile loobib, tuttav tänaval mulle tere ei ütle ja ilm on ka sitt, siis ma tunnen, et olen oma elus loonud juba teatava standardi ja mille piiresse sooviksin rangelt jääda. Tookord teenindusest väljudes tundsin end küll hetkeks hästi, aga muutusin siis maruvihaseks, kuna mulle tuli meelde, kuidas ma kunagi vanema hoolt olin tundnud ja aastaid enam armastust polnud kogenud – kõik see, mis oleks ilusti sügavale hinge peitu jäänud, kui ma sellesse sitasesse esindusse oma jalga tõstnud poleks. Eriti raevu läksin siis, kui taipasin, et kogu see "tere, kuidas saan aidata?" plekitakse kinni ju minu, maksumaksja taskust! Parem ehitatagu trolliuksed suuremaks, et ma väljudes ei peaks käevarrega ees olevat inimest survestama, et ta kiiremini välja läheks.

Maksumaksja **Kadri-Maria Mitt**

HÄBI EESTI PÄRAST!

Google on ainus sõber, kes ei valeta. Küsides temalt, mida arvata väljendist „maksumaksja raha eest", annab ta seotud otsingutena üles sellised teemad nagu „Liisa Oviiri abikaasa", „Liisa Oviiri kaal", „Siiri Oviir", „Anne Sulling" ja „Urve Palo". Nagu aru saan, on seega minu, maksumaksja ja tuulisel lääneranniku sündinud Eesti kodaniku rahade eest üleval peetud nelja naist, lisaks ühe abikaasat ja vannitoa- või köögikaalu. Ma pole päris kindel, miks ma sündisin, aga kui peaksin leidma ühe põhjuse inimese olemasolu õigustamiseks, oleks selleks maksude maksmine. Need mõned aastad mu elust, kui ma ei osanud kõndida, lugeda ega kirjutada, piinlesin pidevalt süütunde käes, mis tuletas mulle meelde, et ei saa ennast nimetada maksumaksjaks ja ma ei suutnud oodata, millal saaksin lõpuks esitada oma elu esimese tuludeklaratsiooni. Õnneks olen nüüdseks inimene 2.0, indiviid, kes on endale kätte võidelnud õiguse kasutada stampväljendeid nagu „Häbi Eesti pärast" ja „Seda tehaksegi maksumaksja rahaga!" Nii et mul on tõesti häbi ja mu süda tõmbub valust kokku, mõeldes sellele, et minu raha eest oleme ostnud kodutehnikat vähemalt ühele naisele, kes oli ju ka ise sündinud vaid selleks, et makse maksta. Kui mõned räägivad maksude optimeerimisest, hakkab mul neist alati kahju, sest sisimas olen alati otsinud võimalust makse deoptimeerida. Kõige muu pealt võib ju kokku hoida, aga kui mul on võimalus tegeleda maksumaksmisega, ei tee küll küllale liiga. Ärge palun mu raha eest ainult midagi tehke.

Maksumaksja **Silvia Urgas**

SÜNNIPÄEV!

Telliskivi Loomelinnak

20.-23.04

TELLISKIVI SÜNNIPÄEVAKONTSERT:
GOGO PENGUIN (JAZZKAAR 2017) | POETÄNAVA
TEE- JA KOHVIÕHTUD | TASUTA KONTSERTITE
PÄEV JAZZKAAREL

SÜNNIPÄEVA KIRBUTURG | SPEAKSMART:
IDEEGA LÕUNA | EHTENÄITUS “INVISIBLE WALL”

ETENDUSED | EKSKURSIOONID | MAITSEELAMUSED | NÄITUSED | MÄNGUD

LOE ROHKEM: TELLISKIVI.EU/LOOMELINNAK8
#telliskiviloomelinnak #telliskivicreativecity